

Özgür İnsan

aylık dergi

ka
ri
ka
tür
ler
le

1972

UMUT

bülent
ecevit

yesil
8-14

Sayı-8
Ocak 1973

TAUSTAV
AÇIK OTURUM

Türk sanayiinin
tesviki sorunu

ayın
blayla
PI

ÖZGÜR İNSAN'ın bu sayısında

Umud (Başyazı) – Bülent Ecevit	1- 2
Karikatür – Turhan Selçuk	3
Aydın Olayları (Türkiye’de)	4- 9
Karikatür – Semih Balcıoğlu	10
Aydın Olayları (Dünyada)	11-15
Karikatür – Yalçın Çetin	16-17
Açık Oturum – Türk Sanayiinin Teşvik Tedbirleri	18-32
Karikatür – Ferruh Doğan	26-27
Dış Politikamızda Yeni Yaklaşım – A. Haluk Ülman	33-35
Karikatür – Tonguç Yaşar	36-37
1973 Bütçesi ve Getirdikleri – Cahit Kayra	38-43
Türk Sendikacılığının Gelişimi – Anıl Çeçen	44-47
Karikatür – Tan Oral	48-49
Çizgi Romandan Sahneye ABDÜLCANBAZ – Genco Erkal	50-52
Karikatür – Mim Uykusuz	53-54
Ürünleri ve Olaylarıyla 1972 Edebiyat Yılı – Rauf Mutluay	55-59
Karikatür – Nezih Danyal	60-61
Devlet Sanatı Koruyor mu? – Turan Erol	62-63
Karikatür – Semih Balcıoğlu	(Arka kapak)
Ön kapak düzeni - Fahri Karagözoğlu	

ÖZGÜR İNSAN

AYLIK DERGİ - 1 / Ocak / 1973 Yıl: 1 Sayı: 8

Özgür İnsan Gazetecilik Matbaacılık ve Ticaret A. Ş. adına:
Sahibi ve Sorumlu Müdürü : ÖNDER SAV

Yönetim yeri:

Esat Cad. 57/8
Küçükesat - Ankara

Tel : 17 14 85

Haberleşme adresi:

P. K. 46
Küçükesat - Ankara

Basıldığı yer: BİLGİ BASIMEVİ

İlan tarifesi

Tek Sütun santimi 50 TL.
Tam Sayfa ilan 2000 TL.
Arka Kapak iç sayfa 3000 TL.

Fiati : 5 Lira

SEVDİKLERİNİZ İÇİN

Sevgili Özgür İnsan okurları. Sevdiklerinize yeni yılda verilebilecek en değerli armağan bir Özgür İnsan aboneliği olabilir. ÖZGÜR İNSAN ARMAĞAN SERVİSİ'ne sevdiğinizin adresini yazar ve posta havalesi ile 50 TL yol-larsanız;

Özgür İnsan sizin adınıza, sevdiğinizin yeni yılını kutlayarak kendisine abone olduğunu bildirecek ve bir yıllık aboneliğinin ilk dergisi olarak Özgür İnsan'ın 1973 ocak sayısını gönderecektir.

Özgür İnsan ayrıca, kitaplığımızda ilân edilen kitaplardan birisini yeni yıl armağanımız olarak size sunacaktır.

ÖZGÜR İNSAN ARMAĞAN SERVİSİ
P. K. 46 KÜÇÜKESAT / ANKARA

Umut

Bülent ECEVİT

1973 yılına umutla giriyor Türkiye.

Bunalım bulutları gerçi henüz ülkenin üzerindedir. Fakat o bulutlardan umut ışınları iyice sızıyor artık.

Toplumdaki oluşumdan doğan umuttur bu...

İncecik otlar vardır kayaları yarar da çıkar yeryüzüne... Topraktan ve toprağa saldırdığı köklerden alır kayaları çatlatan gücü... Toplumdaki oluşum da öyle bir güçle üstündeki örtüleri ve engelleri çatlatıp yarıyor.

Türkiye'den demokrasinin sökülemeyeceği görüldü bu dönemde. Anayasa'nın özüne dokunulamayacağı görüldü. Anayasamız da demokrasi de toplum yapısıyla öylesine kaynaşmıştı ki, bütün çabalara rağmen koparılamadı toplumdaki.

Çok partili parlamentolu demokrasinin kurallarına aykırı bir hükümet biçimi denendi bu dönemde. Her türlü payanda ile desteklendi bu türlü hükümetler. «Kuvvetli» de «inandırıcı» da olmadı.

Partisiz politika isteyenler vardı ülkemizde. Politikasız yönetim isteyenler vardı. Uzmanlar biraraya gelsinler de ülkeyi gül gibi yönetsinler diye düşünenler vardı. Bu olmayacak hayaller de bu dönemde yıkıldı.

Halkın içine yerleşmiş büyük siyasal partilere kendi örgütlerinin eğilimleri ve iradeleri dışında biçim ve yön verilmek istendi. Başarılanmadı. Köksüz ve yapma partiler aşılacak istendi topluma. Tutmadı.

Sol kanadı kesik bir demokrasi denendi. Demokratik sol kanat büsbütün kaynadı topluma.

Düşünceler bir kalıba dökülmek ve tek düşünceli bir toplum yaratılmak istendi. Fakat düşünce özgürlüğü her türlü baskıya karşı direndi.

«Halka rağmen halk için» devrim yapmağa kalkışan aydınlar vardı eskiden. Türkiye’de artık halka rağmen hiçbir şey yapılamayacağı bu dönemde görüldü.

Bunalımlı da acılı da olsa yeni bir siyasal ortam doğuyor şimdi ülkemizde. Yanılgılardan da önyargılardan da arınmış bir siyasal ortam... Seçimden sonra öyle bir ortamda yaşayacaktır demokrasi. Eskisinden çok daha güçlü ve yeterli olacaktır.

Seçim yapılacak mı bu yıl?

Seçimsiz bir Türkiye düşünülemez artık. Demokrasiden başka bir yönetim biçimi de özgürlüğü kısılmış bir demokrasi de düşünülemez bundan böyle Türkiye’de...

Bu yıl seçim yılıdır. Seçim bu yıl zamanında yapılacak ve demokrasinin çarkları yeniden dönmeğe başlayacaktır. Eskisinden daha düzgün dönecektir demokrasinin çarkları. Bir daha durdurulamayacaktır.

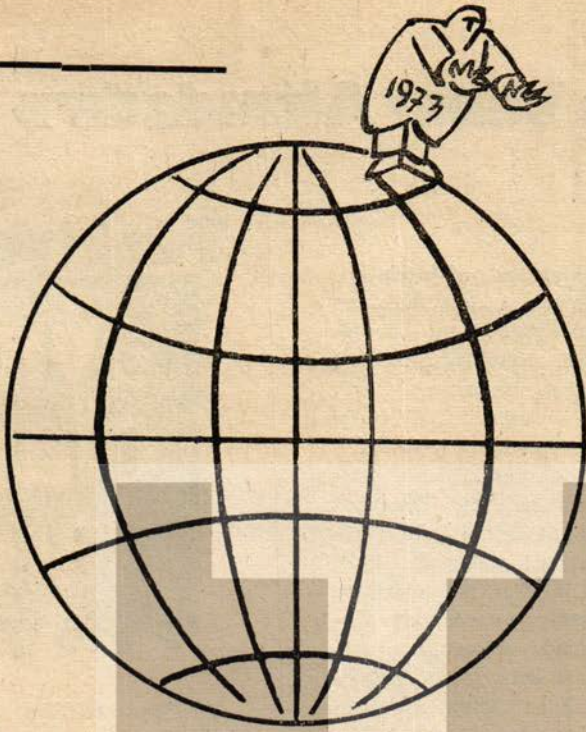
Ne halkı beğenmeyen eylemciler veya devrimciler çıkıp da bir daha siyasete iteleyeceklerdir Orduyu ne de Ordu kolay kolay siyasete girecektir artık.

Siyasal ve sosyal gelişmenin öyle bir aşamasına varmıştır ki Türkiye artık toplum yapısının iç kuralları kendi kendine işlemektedir. Dışına da karşısına da çıkılamaz bu kuralların. Buyrukla yürüyen bir toplum değildir artık Türk toplumu. Başına buyruktur.

Böyle bir toplumda demokrasiden başka bir yönetim biçimi geçerli olamaz. Böyle bir toplumda özgürlükler kısılamaz. Böyle bir toplumda halksız ne devrim ne de reform yapılabilir. Böyle bir toplumda halkın istediği reformlar da devrim de önlenemez.

Çetin sınavlardan geçti Türk toplumu. Siyasette olgunluk sınavından geçti. Demokraside erginlik sınavından geçti. Bunalım bulutları henüz kalkmamış olsa da üstünden umut dolu bir yeni döneme giriyor 1973 yılında Türkiye.

Turhan Selçuk

TÜSTAV
TURHAN

YILIN İLK CİNAYETİ

«Melen Vebal Altındadır»

Eski Demokrat Parti milletvekillerinin siyasal hakları meselesi, hükümet tarafından kamu oyuna doğru yansıtılmayınca iki büyük siyasal partinin lideri, Ecevit ile Demirel, Başbakan Melen'i suçlayan demeçler verdiler. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, demeçte şöyle dedi:

«Son Anayasa değişikliği ve çalışmalarının bir safhasında eski Demokrat Partili milletvekilinin siyasal hakları meselesi yeniden ortaya atıldığında, CHP bu meselenin TBMM'ne mal olduğunu ve bir süreden beri esasen Anayasa Komisyonu gündeminde bulunduğunu, orada ele alınmasının daha uygun olacağını hatırlatmıştı. Buna rağmen Partilerarası Komisyon'un da gündemine istemiştir. CHP'nin bu hatırlatmasına rağmen hükümet o safhada susmuştur. Partilerarası Komisyon çalışmaları bitinceye kadar susmuştur. Adalet Bakanı, Partilerarası Komisyonun pek çok toplantısına hükümet adına katıldığı halde, bu konuda, hiçbir sakınca belirtmemiştir. Demokrasiyle bağdaşması imkânsız bir takım Anayasa değişikliği önerilerini, ikide bir (bazı çevrelerin istekleri) diyerek ısrarla öne süren Adalet Bakanı Partilerarası Komisyon müzakereleri süresince, siyasal haklar konusunda hiçbir şey söylememiştir. Ancak komisyon çalışmaları sonuçlandıktan ve bir ölçüde kamuoyuna çaklandıktan sonra sayın Başbakan telefonla özel uyarılara başlamıştır.

Zamanında üzerine düşeni yapamayan sonra da (sorumlular endişeleri en iyi şekilde değerlendirsiner) diyerek kendi üzerinden sorumluluğu almaya kalkışan Başbakan büyük vebal altındadır, büyük bir sorumsuzluk örneği vermiştir. Bu olay, böyle bir başbakanla ve böyle bir hükümetle gerçek demokratik ortama ulaşabilmenin güçlüğü bir kez daha ortaya çıkarmış bulunmaktadır.

Tartışma konusu olan eski Demokrat Partililere siyasal haklarının geri verilmesi meselesine gelince, bu konudaki düşüncelerimi şöyle özetleyebilirim:

Türkiye'de

ayın olay ları

27 Mayıs 1960'dan önce yürürlükte bulunan eski Anayasa, değişen ve gelişen Türkiye'ye, demokrasi yolunda ilerlemek isteyen Türkiye'ye yetmez olmuştu. 27 Mayıs 1960 öncesi bunalımının başlıca nedenlerinden biri bu idi. Oysa iki yıla yakın bir süreden beri devrini çoktan doldurmuş olan eski Anayasa'ya dönüş yolunda, hatta bazı bakımlardan o Anayasa'nın da gerisine dönüş yolunda zorlamalar yapılmaktadır.

CHP, 27 Mayıs 1960 Devriminin Türk toplumuna ve Türk demokrasisine sağladığı kazançların, bir avuç insanla ilgili siyasal haklar meselesini gereğinden fazla büyütmeyle ve kaygı konusu yapmakla değil, 1961 Anayasası'na demokratik kurallar içinde sahip çıkmakla korunabileceği kanısındadır. CHP, rejimle ilgili duyarlılığımı bu konu üzerinde de yoğunlaştırmaktadır.»

DEMİREL DE AYNI GÖRÜŞTE

AP Ortak Grup toplantısında bir konuşma yapan Süleyman Demirel de, siyasal af konusunda hükümetin kendisinden beklenen dikkat içinde görev yapmadığını, Partilerarası komisyonu zamanında uyarmadığını, bunun yerine «Silâhlı Kuvvetler Komuta Heyeti»nin bildiri yayınlamasının tercihi yoluna gıldiğini söyledi. Demirel konuşmasında şöyle dedi:

«Siyasi haklar diye adlandırılan ko-

nunun, halen yapılması düşünülen Anayasa değişikliği ile beraberce mütalâa edilmemesi, Kasımın son haftasında Devlet Başkanı ve 8 Aralık 1972 tarihinde, yani dört gün önce Hükümet Başkanı tarafından, Partilerarası Komisyonun bu hususta mutabakata varmasından sonra, bizden istenmiştir. Ben siyasal haklar konusunun esasen prensip bakımından halledilmiş olduğunu, 1969 senesinde Anayasa'da gerekli değişikliğin yapılmış bulunduğunu, sadece Millet Meclisi'nde usul hatası yapılmış olması sebebiyle bu tadilatın Anayasa Mahkemesi'nce bozulduğunu, binaenaleyh, yapılacak işin, sadece şekli bir eksiği yerine getirmekten ibaret olduğunu ifade ederek, Anayasa'nın bünyesinden bu ikiliğin çıkarılması gerektiğini, Cumhuriyet'in 50'nci yılına bu meselenin halledilmiş olarak çıkılmasının, Cumhuriyeti güçlendireceğini kısaca beyan ettim. Hükümet Başkanı ile yaptığım konuşmada, şayet bir endişe var idiyse, bunun Partilerarası Komisyonunda bu zamana kadar açıklanmış olması lâzım geldiğini, Adalet Partisinin fikirlerinin belli olduğunu, hükümetin Partilerarası Komisyona veya Anayasa Komisyonuna gelip endişelerini, bunların ne olduğunu kamuoyu önünde söylemesi gerektiğini, bizim hiçbir teşebbüste bulunmayacağımızı sözlerime ilâve ettim. Böyle yapmak yerine, «Silâhlı Kuvvetler Komuta Heyeti'nin bildiri yayınlaması tercih edilmiştir.»

«PARTİLERİN HABERİ VARDI»

İki siyasal parti lideri de - Ecevit daha sert olmak üzere - Melen'i, hükümeti suçluyorlardı. Bu demecilerden hemen sonra Başbakan Ferit Melen de olayı kendi açısından açıklayan bir demec verdi. Başbakan Ferit Melen, bu demecinde siyasal parti liderlerinin demeclerinde gerçekleri yansıtmadıklarını, siyasal partilerin siyasal affın çıkmasını halinde bazı sakıncaların doğabileceğinden haberli olduklarını söylüyordu.

Bu demecden sonra siyasal tartışma ortamı daha da genişledi ve sertleşti. Başbakan Ferit Melen demecinde şöyle diyordu:

«Siyasi hakların iadesi konusunu Anayasaya getirmekle ilgili mutabakat, komisyonda değil, komisyon dışında alınan kararlarla olmuş ve konu komisyona formüle edilmek üzere gelmiştir. Bu teşebbüste sakınca olup olmadığının komisyonda hükümete sorulduğu halde cevap alınmadığı yolundaki iddia gerçeğe aykırıdır. Bu karar verilirken, hükümetten herhangi bir bilgi istenmemiştir. Hükümet ve Silâhlı Kuvvetler meseleyi bu safhada öğrenmişlerdir.»

Başbakan Melen, «Partilerarasında alınan bu karar öğrenilir öğrenilmez daha evvel bu konudaki teşebbüslerin neticeleri de gözönünde bulundurularak, son teşebbüsün de sakıncalı olup olmayacağı hakkında ilgililerle istişareler yapıldığını» belirtmiştir.

TARTIŞMALAR DURMUYOR

Başbakan Ferit Melen'in bu demeci konunun bir noktada bitmesine değil, tartışmaların daha da sertleşerek sürmesine yol açtı. Çünkü, Başbakan siyasal afflar konusunda kendilerine gerekli uyarıda bulunulmadığını ileri süren iki siyasal parti liderinin, Ecevit'le Demirel'in, doğru söylemediğini, demeclerinin gerçeğe bağdaşmadığını ileri sürüyordu. Bu demeclerin haksız ve insafsız olduğunu da belirtiyordu.

Konunun bu noktasında, kamuoyunun bütün dikkati, Başbakan tarafından gerçek dışı demec veren kişiler durumuna düşürülen Demirel ve Ecevit'in ne diyecekleri üzerinde toplandı.

CHP Genel Başkanı Ecevit de, AP Genel Başkanı Demirel de, Başbakan Melen'in verdiği demecin altında kalmadılar. Demirel de Ecevit de, bu demecden hemen sonra Başbakan'a yeniden cevap verdiler. Ve siyasal af konusundaki gerçeğin ne olduğunu daha ayrıntılı biçimde kamuoyunun bilgisine sundular.

AP Genel Başkanı Demirel, Başbakanın demecine cevap verirken özetle şöyle dedi:

«Siyasi hakların iadesi konusunda hükümet, kamuoyu önünde veya Partilerarası Komisyonunda bir tavır takınmak yerine Silâhlı Kuvvetler Komuta Heye-

ti'nin bir tavır takınmasını tercih etmiştir. Bizim itiraz ettiğimiz cihet, hükümetin kamuoyu önünde tavır takınmayıp Silâhlı Kuvvetler Komuta Heyetinin tavır takınmasını tercih etmesidir.»

MELEN'İN İÇTENLİĞİ.

Başbakan Ferit Melen'in demecine madde madde en uzun cevabı CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit verdi. Ecevit, çakan siyasal bunalımdan sorumlu olan hükümeti ve özellikle Başbakan Ferit Melen'i sorumlu tuttu. Melen'in içtenliğine inanmanın güç olduğunu belirtti. Siyasal af konusundaki çalışmalar konusunda Partilerarası Komisyon'da hükümet temsilcisinin pasif tutumu üzerinde durdu. Başbakan'ın gizli yapılan bir devlet brifingi üzerinde açıklamalar yapmak suretiyle «sır» açıkladığını belirtti.

Bülent Ecevit, demecinde aynen şöyle dedi:

1 — Sayın Başbakan 3 Kasım 1972 günü yapılan Devlet brifinginde siyasal haklar konusuna değinildiğini ve siyasi af sloganlarının zamansız ortaya atılmasında sakıncalar görüldüğünün belirtildiğini, iki hususu birbirine bağlayarak öne sürüyor. Sayın Başbakanın burada konuları ve kavramları bilerek veya bilmeden birbirine karıştırdığı anlaşılıyor. 3 Kasım tarihli brifingte siyasal affın söz edilmiş, fakat siyasal hakların geri verilmesine hiç değinilmemiştir. Eski Demokrat Parti milletvekilleri için af sözkonusu bulunmamaktadır. Böyle bir af yıllar önce gerçekleşmiştir. Eski Demokrat Parti milletvekilleri için yapılması düşünülen Anayasa değişikliği (Affa uğramış olsalar da milletvekili seçilemezler) yolundaki Anayasa ibaresinin yani zaten affa uğramış kimselere atıfta bulunan bir ibarenin değiştirilmesiyle ve bu kimselerin seçilme hakkının yeniden tanınmasıyla ilgilidir. Esasen brifingte siyasal affın ancak bir genel kapsamı için de sözedilmiştir ve siyasal affın daha çok Sıkıyönetimce yürütülen işlemler bakımından yaratacağı sakıncalar üzerinde durulmuştur. Oysa, eski Demokrat Parti milletvekillerine siyasal haklarının

geri verilmesi konusunun genel affa da Sıkıyönetimle de hiçbir ilişkisi yoktur. Gizli olan brifingin konu ile ilgili bölümü, hükümetçe aynen açıklanırsa durum daha çok aydınlığa kavuşacaktır.

2 — Sayın Başbakan gene dünkü demecinde, Sayın Cumhurbaşkanının 20 Kasım günü yaptığı temaslarda AP, CHP, MGP Genel Başkanlarına siyasal hakların iadesinin sakıncalı sonuçlar doğurabileceğini izah ettiğini ileri sürüyor. Oysa Sayın Cumhurbaşkanını benimle 20 Kasım günü görüşmüş değildir. Sayın Cumhurbaşkanı benimle o tarihten 8 gün sonra 28 Kasım'da görüşmüştür. O görüşmede de siyasal haklarla ilgili bir sakınca belirtilmemiştir. Öteki parti liderleriyle Sayın Cumhurbaşkanımızın neler konuştuğunu elbette bilemem. Bizat Sayın Başbakan'ın iddiasına göre Sayın Cumhurbaşkanını MGP Sayın Genel Başkanının bu konuya dikkatini çekmiş olabilir. Fakat Sayın Başbakan Melen'in de üyesi ve Genel Başkanvekili bulunduğu partinin Genel Başkanı ile partilerarası komisyona böyle bir uyarı hakkında herhangi bir bilgi ulaştırmamıştır.

3 — Partilerarası komisyonda, siyasal hakların geri verilme konusu görüşülürken hükümetin haberi olmadığı, bu konuda hükümetten görüş sorulmadığı ancak karar alınıp açıklandıktan sonra hükümetin durumu öğrendiği yolundaki iddialar da gerçeğe tamamiyle aykırıdır. Gerçekleri kamuoyuna özet halinde sunuyorum.

Siyasal haklar konusundaki öneri, Partilerarası Komisyona ilk olarak 29 Ağustos'ta, yani bundan tam 3,5 ay önce getirilmiştir. Komisyonun 8 Eylül günü Ankara'da yaptığı toplantıda, Sayın Adalet Bakanı da hazır bulunmuştur. Sayın Bakanın da katıldığı bu toplantıda, siyasal haklar konusu ele alınmıştır. 11 Eylül günü, yani bundan 3 ay kadar önce yayımlanan komisyon bildirisinde siyasal haklar konusu ile ilgili önerilerin görüşülmekte olduğu resmen kamuoyuna açıklanmıştır. 18 Eylül günü yapılan CHP Parti Meclisi toplantısında ve 19 Eylül Cuma günü yapılan CHP TBMM Grup toplantısından sonra Genel Başkan ola-

rak kamuoyuna yaptığım ve gazetelerde de metni çıkan yazılı açıklamada, Partilerarası Komisyonca bu konunun ele alındığını bende belirttim ve öteki partiler bu konuda varılmış olan partilerarası mutabakatın gereğini yerine getirmeye kendilerini hazır hissettikleri zaman CHP de üzerine düşen görevi yapacaktır, dedim. Sayın Başbakanın Genel Başkan Vekili bulunduğu parti dahil, Komisyona katılan bütün öteki partilerin uygun görmeleri üzerine Komisyon, 20 Eylül günü bu konuya da atıfta bulunan bir bildiri yayımlamıştır. Bildirinin yayımlanmasına karar verilen toplantıda Adalet Bakanı da hazır bulunmuştur. Siyasal haklar konusundaki öneriye MGP'nin de katıldığı bu bildiri de bellidir. O günkü toplantıda Adalet Bakanı herhangi bir karşı görüş ve kaygı belirtmemiştir. 26 Eylül günü yapılan Partilerarası Komisyon toplantısına Adalet Bakanı gene katılmıştır. Partilerarası Komisyonun anlaşmaya vardığı veya varamadığı konular üzerinde Sayın Adalet Bakanının görüşleri muhtelif üyeler tarafından üç kez tarafımdan sorulmuştur. Bu sorular üzerine Sayın Adalet Bakanı ilginç bir cevap vermiştir.

Bu cevabında sayın Adalet Bakanı 17, 18, 19 Eylül günleri Ankara'da sayın Cumhurbaşkanının başkanlığında yapılan ve hükümet üyeleriyle Yüksek Komutanların katıldıkları açıklanan bir brifinge Partilerarası Anayasa Komisyonu-

nun çalışmaları hakkında bilgi götürdüğünü söylemiş ve hükümet teklifleriyle ilgili düşünceleri ve durumu özetledikten sonra sözlerine aynen şunları eklemiştir.

(Diğer konular zaten Meclislerin ve partilerin meselesidir.)

Sayın Adalet Bakanı bu sözü söylediği sırada Meclislerin ve siyasi partilerin meselesi olarak gösterdiği ve herhangi bir itirazda bulunmadığı diğer konular arasında siyasal hakların iadesi konusu da yer almakta ve partilerin bu konuyla ilgili olumlu kararları belli olmuş, kamuoyuna açıklanmış, hatta bu konuda kurulan bir alt komisyonun çalışmalarına başlamış olduğu da ilân edilmiş bulunmaktaydı.

4 — Yukarıda tarihleriyle açıkladığım bu bilgiler hükümetin siyasal haklar konusuyla ilgili önerilerden, eğilimlerden, ve kararlardan günü güne haberdar olduğunu, hiçbir safhada itiraz ve kaygı öne sürmediğini, hükümet görüşü açıkça müteaddit defalar sorulduğu zaman bile itirazda bulunmadığını, hattâ bundan üç aya yakın bir süre önce sayın Cumhurbaşkanına ve sayın komutanlara komisyon çalışmaları hakkında bilgi verdikten sonra bile komisyon da bu konuyla ilgili herhangi bir sakınca belirtmediğini açıkça göstermeye yetse gerektir.

Sayın Başbakan ve Adalet Bakanı bu sorumsuzca davranışlarının bütün vebalini şimdi partilerin ve TBMM'nin üzerine yıkmaya kalkışmakta, demokratik rejimin bu yüzden gördüğü zarara şaşılacak bir umursamazlıkla ve sorumsuzlukla seyirci kalmaktadırlar. Böyle bir davranış izleyebilen kimselerin Türkiye'yi normal demokratik ortama ulaştırmak niyetlerindeki içtenliğe inanabilmek şimdi her zamankinden daha çok zorlaşmış olmaktadır.»

TOPLUM

HAFTALIK SİYASİ HABER VE YORUM DERGİSİ

Cuma Günleri Çıkar

**TÜRKİYENİN EN ÇOK
OKUNAN DERGİSİ**

«Ara Rejim»de İşçiler

«Olağanüstü bunalım dönemi» olarak nitelenen bir yıl geçirdik. Olağanüstü koşullar nedeniyle de grev özgürlüğünün kullanılması uzunca bir süredir «ertelenmekte» devam ediyor. Olağanüstü durumun getirdiği özellikler, işçi haklarının demokratik yollardan, yasa sınırları içinde elde edilmesi girişimlerine de sınırlamalar getirdi.

Özgür İnsan Dergisi, okurlarına 1970, 1971, 1972 yıllarındaki işçi olayları ile ilgili bilgi verebilmek için bir araştırma yaptı.

Yaptığımız araştırmada 1970, 1971, 1972 yılları içinde grev, lokavt ve toplu işsözleşmelerinin durumları gözden geçirildi. Örneğin, 1970 yılında 21.150 işçi 72 kez grev hakkını işverene karşı kullanırken, 1971 yılında 10916 işçi 78 kez grev yaptılar. Kaybolan işgünü sayısı 1970 de 220189 iken, bu sayı 1971'de 476116 işgününe çıktı.

Aynı şekilde işverenler, 1970 yılı içinde 4 kez; 1971 yılı içinde de 2 kez olmak üzere lokavt ilan ettiler. Bunlardan zarar gören işçi sayısı 1389 ve 2064 tü. İşverenlerin yurt kalkınmasında kaybına sebep oldukları işgünü sayısı ise 1970 yılında 98229, 1971 yılında ise 95730 idi.

Toplu işsözleşmelerinin durumu incelendiği zaman görülüyor ki, 1970 yılında 550,951 işçiyi (216,243'ü özel işyerinde 334,708'i kamu hizmetinde olmak üzere) kapsayan (2727'si özel, 2309'u kamu işyeri) 5036 işyerinde (1038'i özel, 478'i kamu) 1516 toplu işsözleşmesi imzalanmıştır. Aynı sayı, 1971 yılı içinde 1443'e, yararlanan işçi sayısı ise 342.550 (153,967 özel, 188,583 kamu) ye düşmüştür.

Özellikle büyük işçi kitlelerinin bulunduğu çevrelerde sıkıyönetimin ilan edildiği 26 Nisan tarihinden sonra işçiler olağanüstü koşullar nedeniyle grev yapma olanaklarından tam olarak yararlanamamışlardır.

1972 yılı içindeki grevleri, toplu işsözleşmelerini ve lokavtları incelediğimiz

zaman şunları görüyoruz: 1972 yılında Ocak-Eylül ayları arasında 4,463 işçi 16 kez grev yapabilmıştır. Aynı süre içinde işverenler 626 işçiyi kapsayan 8 lokavt yapmıştır. Görülüyor ki, 1972 yılı içinde «iş barışı» gereği gibi sağlanamamıştır. Bu arada, dünyanın uygar ve özgürlükçü demokratik düzeni yönetim biçimi olarak seçmiş hiçbir ülkesinde bir anayasal hak olarak kabul edilmeyen «lokavt»ın ülkemizde Anayasal haklar arasına katılmasını isteyen sermaye çevreleri, olağanüstü koşullardan yararlanabilme ivecenliği ve akıllılığını ortaya koymalarıyla, hem dikkatleri çektiler, hem de gülümsemelere yol açtılar.

İşverenlerimiz olağanüstü koşullarla kendi çıkarlarını yararlı gördüklerinden olacak, Deri-İş Sendikası'nın Kazlıçeşme'de Türkiye Deri Sanayi İşverenleri Sendikası (DER-KON)a bağlı işyerinde 529 işçinin katılmasıyla başlattığı greve, 74 işyerinde 2000 i aşkın işçiyi lokavt ilan etmekle cevap vermektedir. İlginç olan hükümetin bu olay karşısında susmasıdır. Aynı şekilde İzmit'te Pimaş Boru Fabrikası'nda 287 işçi tazminat verilmeden işinden atılabilmekte ve bu işçilerin haklarını savunacak kimseler bulunamamaktadır. 17 Kasım'da İzmit'te Türkiye Otomotiv Endüstrisinde 750 işçinin başlattığı grev ile 1972'deki grev sayısı 18'e çıkmış, grevlere katılan toplam işçi sayısı ise 5500'e yükselmiştir. Yıl boyunca yapılan 10 lokavt ile 3000 işçi işten çıkarılarak, aileleri sefaletle itilmiştir. 1972 yılında işverenlerin, işçinin grev kararına karşılık lokavt kararını alma konusunda tereddüt göstermemesi, dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Son örneklerini, yine İzmit'te Çelik Halat ve Türk Kablo fabrikalarında görebiliriz. Adana'da Sosyal Demokrat Tekstil-İş Sendikası'nın binlerce işçinin daveti üzerine yapmak istediği sendika kurma eylemi, işverenlerin çeşitli çabalarıyla önlenmektedir. Çeşitli sendikaların faaliyetine izin verilirken, Sosyal

Demokrat fikri savunduğu bilinen bir sendikanın aynı bölgede faaliyet göstermesinin önüne geçilmesi ve sendika başkanı Rıza Güven'in Adana sınırları dışına çıkarılması bir raslantı değildir. Bu olay, ancak CHP Genel Başkanı Sayın Bülent Ecevit tarafından kamu oyuna duyurulabilinmiştir. İşverenin tutumunu başka rakamlarla yine ortaya koyabiliriz. Grevlerde işçi başına kaybolan işgünü ortalaması 1970 yılında 11 iken bu kayıp 1971'de 44'e, ve 1972'nin sadece ilk 10 ayında ise 61'e fırlamıştır. İşverenin «ara rejim»den yararlanarak grev karşısında aldığı bu tavıra işçilerin direnişindeki dayanışma ile verdiği cevabı da belirtmek gerekir. Son olarak DERKON'a bağlı işyerlerindeki grev ve lokavtlarda işçilere TÜRK-İŞ gerekli teminatı vermiş ve Türkiye'nin dört bir

bucağındaki sendikalar işçi kardeşlerine «sembolik» olarak para ve yiyecek yardımı yaparak bilinçli bir davranış göstermişlerdir. Ayrıca, Uluslararası Deri İşçileri Federasyonu'nun da dayanışmaya katkısı söz konusudur.

Egemen çevrelerin farkında olduğu şey şudur: Türkiye'de Sosyal Demokrat hareket, hızla büyüme sürecine girmiş bulunmaktadır. Bu hareket sadece köyde değil, işçiler arasında da gücüne durmadan güç katmaktadır; örgütlenmektedir. 1970'lerde ortaya çıkan Sosyal Demokrat Sendikalar bugün TÜRK-İŞ içinde büyük bir güce erişmiş olup, hergün yeni bir sendika Sosyal Demokrat İşçi Hareketi'nin uğraşçıları arasına katılmaktadır. Çünkü Türkiye'de gelişen Demokratik Sol Hareket tarihsel gelişimin bir sonucudur.

LOKAVTLAR

Yıllar	Adet	İşçi Sayısı	Kaybolan İş Günü
1970	4	1389	98 229
1971	2	2064	95 730
1972*	8	626	14 585

* — 23 Ekim'e kadar.

GREVLER

Yıllar	Grev Sayısı	Greve Katılan İşçi Sayısı	Kaybolan İş Günü
1970	72	21 150	220 189
1971	78	10 916	476 116
1972*	16	4 463	271 390

* — Ocak-Eylül arası. Kaynak: Çalışma Bakanlığı.

TOPLUM İŞ SÖZLEŞMELERİ

Yıllar	Toplu İş Sözleşmeleri			Kapsadığı iş yeri			İşçi Sayısı		
	Toplam	Özel	Kamu	Toplam	Özel	Kamu	Toplam	Özel	Kamu
1970*	1516	1038	478	5036	2727	2309	550,951	216,243	334,708
1971*	1443	1114	329	4532	3564	978	342,550	153,967	188,583
1971**									
Ocak-Tem. 1972	643	465	178	3317	2721	596	148,185	59,956	88,229
Ocak-Tem. 1972	488	347	141	664	387	277	81,480	29,370	52,110

* — Yıllık sonuçlar.

** — Ocak-Temmuz devresi Toplu İş Sözleşmeleri bitiş tarihine göre derlenmiştir.

1972'de neler oldu ?

REFORMLAR SÜRATLENDİ .

KAĞIT SARFIYATI BİR AZ ARTTI .

"KÜÇÜK BİR PARTİ" KURULDU !.

ÜRĞÜPLÜ KABİNE KURDU .

MELAN BAŞBAKAN OLDU .

Semih Balcıoğlu

Sosyal Demokrasi Güçleniyor

1960'larda demokrasinin en ilkel kurumlarıyla kurulabildiği az gelişmiş ülkelerde «halk» partilerinin sayısız zaferleri görülmüştü. Hindistan'ın ortanın solundaki Kongre Partisi, Pakistan'daki halk partileri (Avami - Halk), halk arasında iyi örgütlenmiş ve sendikaların, köylülerin, gençlerin desteğini kazanmıştı. Bu desteği seçimlerdeki büyük başarıları ile kanıtladılar. Yunanistan'da, Arap ülkelerinde, seçim yapılabilen her Latin Amerika ülkesinde, hatta İsrail'de çok değişik eğilimlerine rağmen, demokratik ve toplumsal düşünceden yana olduğunu ileri süren partiler çok büyük ilerlemeler gösterdiler.

1970'lerin dünyasında ise, özellikle geçtiğimiz ay içinde, büyük hız kazanan bir olay var. Artık az gelişmiş kapitalist ülkelerde de siyasal kurumlar ortanın solundaki örgütlerin eline geçmektedir. Geçtiğimiz ayların dış olaylarını özetlersek bu gelişimi daha açık olarak görebiliriz.

KANADA

Kanada'da Kasım ayında yapılan seçimler sonucu 30 milletvekili ile meclise giren ortanın solundaki Yeni Demokrat Partisi, tarihinde ilk olarak yönetimde işçilerin ağırlığını duyuracaktır. Çünkü demokratik sosyalist eğilimli bu partinin dışında biri ortakı, öteki sağcı, iki parti eş sayıda milletvekili çıkardılar. 1962'lerde 11 milletvekilliğiyle yola çıkan Kanada'lı demokratik sosyalistler, bu seçimlerden sonra, ister sağcı ana muhalefet yönetime geçsin, ister iktidarda Trudeau kalsın, ülkenin siyasal yapısında kesinlikle söz sahibi olabilecek duruma geldiler. Kanada'nın örgütlü işçilerini, bazı üniversite profesörlerini ve büyük bir gençlik topluluğunu temsil eden Yeni Demokratlar, liderleri David Lewis'in yaptığı açıklamaya göre, şimdilik bir denge gücü olarak, yerleşmiş düzenin iki kodaman partisini, çalışanlar adına yola getirme çabasını güdecekler.

Dünyada

ayın olayları

ABD

ABD'nde Kasım başlarında yapılan seçimlerin analizinden ilginç sonuçlar çıkabilir. İki büyük partinin yer aldığı ve partiler yelpazesinin bulunmadığı bu kapitalist ülkede, gerçi ortanın solu bir politik çizgide olduğunu açıklayan Senatör McGovern, Cumhurbaşkanlığını kazanmadı ama, partisi Millet Meclisi ve Senato'da çoğunluğunu korudu. McGovern'in Demokrat Partisi, özellikle Başkan Kennedy tarafından başlatılan ve Johnson tarafından yürütülen sosyal adalet tedbirleri ile ılımlı-sosyal demokrat bir nitelik kazanmış, yasama meclislerinde korudukları çoğunlukları ile A.B.D. için pek ileri sayılabilecek bir çok sosyal güvenlik tedbirlerini kanunlaştırmıştır. Aslında ABD seçimlerinin en önemli yanı, hiçbir ön şart koşmadan Vietnam, Laos ve Kamboçya'da bombardımanları ve öteki askeri harekâtı durduracağını, hemen barış yapacağını, vergi sistemini değiştireceğini ve belirli bir gelir diliminin altında olanlardan vergi almak yerine devletçe kendilerinin vergi ödeyeceğini açıklayan, bunun gibi radikal tedbirler öneren McGovern'in, Demokrat Partinin başkan adaylığına getirilmesidir. Unutulmamalı ki, genç bir politikacı olan Senatör McGovern, yıllardan beri Demokrat Parti'nin

üst kademelerinde çalışmış olan Senatör Humphrey ve Senatör Muskie'yi yenerek başkan adaylığını kazanmıştır.

McGovern'in bu ileri atılışında genç kuşaklar kendisine büyük destek olmuşlardır. McGovern'in en büyük kitle partisinin başkan adaylığına getirilişini iyi değerlendirmek ve tutuculuğu ile tanınan A.B.D.'nde bile geniş seçmen kitlelerinin ılımlı sola kaymak yönünde eğilimler gösterdiğini belirtmek, yanlış bir yorum olmayacaktır. Ancak, emperyalist bir aşamada bulunan bu ülkedeki «sol»a kayışı da, ülkenin ekonomik yapısından soyutlamamak gerekir.

F. ALMANYA

F. Almanya'da 19 Kasım'da yapılan seçimlerde, Alman Sosyal Demokrat Partisi 110 yıllık tarihinde en büyük başarıya ulaştı ve ortağı Hür Demokratlar'la birlikte Hristiyan Demokratlar'ı ezerek iktidara geldi. Bu, yalnız SPD Lideri W. Brandt'ı şaşırtmakla kalmadı, seçime önceleri büyük bir ilgi göstermeyen yabancı çevrelerin de gözlerini açtı.

F.Almanya'da politik yelpazede eşit güçte iki eğilim vardır; ortanın sağını Hristiyan Demokratlar, ortanın solunu ise Sosyal Demokratlar temsil ederken, üçüncü küçük parti 1969'dan beri bir denge unsuru olan Hür Demokratlardır.

Seçimlere 40,8 milyon seçmen, 496 milletvekilini seçmek için oy kullandı. Seçimleri Sosyal Demokratlar farklı kazandı. Sosyal Demokrat Parti 230, Hristiyan Demokratlar 224, Hür Demokratlar 42 sandalye kazandı. Böylece muhalefetin 18 sandalye kaybetmesiyle SDP ile HDP koalisyonu mecliste 48 sandalyelik bir çoğunluk elde etti.

Seçimlerin başka ilginç bir yanı, aşırı sol ve sağ partilerin tümüyle silinmeleridir. F. Alman Meclisi'ne bir partinin girebilmesi için oyların en az % 5'ini alması gerekmektedir. Neo-nazilerle, Komünistler bu oy oranını tutturamadılar; böylece tek milletvekili bile çıkaramadılar. Sosyal Demokratların, ortanın solu hareketi «Alman McCarthy'si» diye adlandırılan muhalefet lideri Barzel diliyle seçim kampanyasında «komünizm» olarak nitelen-

dirildi. SDP iktidarda kalırsa, özel teşebbüsün, mülkiyetin, özgür demokrasinin, insan haklarının yok olacağı ileri sürüldü. Alman seçmeni, oylarıyla bu iddiaların yersizliğini anlayacak olgunlukta olduğunu gösterdi.

SDP'nin kazanmasında Ostpolitik'in önemli bir payı var. Aslında muhalefet, Doğu Almanya ile temel anlaşmanın hazırlanması ile sonuçlanan Doğu Politikası (Ostpolitik) konusunda çok kararsızdı. SDP'nin vaadettiği ve uyguladığı barışçı ve iki Almanya'yı birleştirmeye götürücü politika, Doğu ile yakınlaşma olumlu karşılandı.

Nobel 1972'yi kazanan yazar Heinrich Böll ve Nobel adayı Gunther Grass, Sosyal Demokrat Parti'yi desteklemek için seçim kampanyasına katıldılar, Seçimlerden önce Batı Almanya'da seçmen yaşı 18'e, seçilme yaşı ise 21'e indirildi. 1968'de Berlin'i kana ve ateşe bulayan gençlik hareketi, böylece parti içi ve parlamentoya dönük bir siyasal davranış haline girdi. Gençler siyasal mücadelenin denli dinamik unsuru olduklarını seçimlerde gösterdiler.

Sosyal Demokrat Parti'nin gençlik örgütü, Genç Sosyalistler, 1969'daki Münih Kongresine kadar, Sosyal Demokrat Parti'nin eğitim organı olarak bilinirdi. Bu Kongre'de bağımsızlıklarını ilân ederek, kendi görüşlerini savunmaya karar verdiler. Sosyal Demokrat Parti'ye oranla daha aşırı sola dönük görüşleri vardı. Bunlar, Almanya'nın öteki Avrupa ülkelerinden farklı olduğuna inanıyorlardı. Millileştirme istiyorlardı; ama endüstriden çok bankacılık ve sigortacılığa. Gençliğin işçi sınıfı ile doğrudan doğruya ilişkisini kuramayacağı görüşündelerdi. Bu yüzden de eğitim çalışması ve sendikal çalışmalar yapıyorlardı. En etkili yol olarak politik hayata doğrudan girmeyi seçtiler. Seçimlerde Willy Brandt'ı desteklediler ve seçimlerin kazanılmasında da en etkili rolü bu genç Sosyal Demokratlar oynadılar.

Seçimlerde oy kullanma yaşının 18'e indirilmesi ile 5 milyona yakın yeni bir oy potansiyeli doğmuştu. Gençlere ülke yönetimini etkileme olanağı sağlanınca, po-

litik mücadelede gençlerin tutarlı olduğu bir kez daha ortaya çıktı. Gençler geniş halk kitlelerini sürükleyerek sol düşüncüyü parlamentoda egemen kıldılar. Alman seçimleri ahlında çok ciddi iddialarla geçmiş, Hristiyan Demokratlar, Sosyal Demokratlara «reform» adı altında ülkenin bütün sistemini alt-üst etmekle suçlamışlardır. Dış politikada ise, Sosyal Demokratların, Doğu Almanya'yı tanımakla, sıkı ilişkiler kurmakla Almanya'nın ikiye bölünmüşlüğüne perçinlediklerini öne sürüyorlar.

Çoğunluk, olayları sağcı Hristiyan Demokratlar gibi değerlendirmede. Seçimlerde «Barış-Planlı Ekonomi ve Reform» sloganlarıyla giren Sosyal Demokratları benimsedi. Çünkü, ancak barış, ancak planlı ekonomi, ve ancak reformlar yoluyla daha iyi bir hayat sürdürebileceklerine inanıyorlardı.

İTALYA

27 Kasım'da İtalya'da yapılan mahalli seçimler sonucunda Başbakan Giulio Andreotti'nin merkezci koalisyon hükümeti oldukça ağır bir darbe yedi. Halk, aşırı uçlara yani neo-faşistlerle, komünistlere yönelmedi ama şimdiki iktidar partilerine olan güvenin de sarsıldığını gösterdi. Halkın orta-sol formülünü benimsediğini ortaya koydu. Böylece, bu mahalli seçimlerde tek kazançlı çıkan, ortanın solundaki Demokratik Sosyalist Parti oldu. Batı'nın en büyük komünist partisi olan İtalyan Komünist Partisi için de sonuçlar acı oldu. Gerçekten komünistler, öteki aşırı solcularla birlikte girdikleri seçimlerden % 3,5 oy kaybına uğrayarak çıktılar. Siyasi yelpazenin en sağında bulunan neo-faşist İtalyan Sosyal Hareketi de % 2 oranında oy kaybetti

HOLLANDA

Aralığın ilk haftasında Hollanda seçimlerinden alınan sonuç sağcıların gerilediğini, solcuların da ilerlediğini bütün dünyaya duyurdu.

18 - 21 yaşları arasındaki gençlere ilk kez sandık başına gitme hakkının verilmesi sosyal demokratların ilerlemesini sağlayan etkenlerin başında geliyor.

Şüphesiz seçim kampanyasına egemen olan başlıca konu, ülkenin ekonomik durumu ve enflasyon sorunu oldu. Muhalefet, Hollanda'da bir yıl içinde % 7,5 oranındaki fiyat artışının bütün günahını merkez-sağ koalisyona yükledi. Başbakan Biesheuvel'in seçim kampanyasındaki sloganı ise şu oldu: Ulusal sorunlar, hükümetin daha güçlü olarak iş başına dönmesini gerektiriyor. Başbakanın istediği şey, seçmenlerin koalisyonu kuran merkez ve sağ partilerine daha çok oy vermeleri idi. Oysa sonuç, bunun tersi oldu.

Şimdiye kadar bütün koalisyonların belkemiği olan Katolik Halk Partisi KVP'nin sandalye sayısı 35'ten 27'ye düştü. Son koalisyon kabinesinin meclisteki toplam sandalye sayısı da 82'den 76'ya indi. Buna karşılık sol partiler, hatırı sayılır kazançlar elde ettiler. İşçi Partisi, PVDA, meclisteki sandalye sayısı 39'dan 43'e, Demokrat 66 (D - 66), lar 6'dan 11'e ve özellikle Radikal Politik Partisi PPR 2'den 7'ye çıktı. Bu durumda Parti olarak kazançlı İşçi ile Radikal partiler, en büyük zarara uğrayanlar da Katolikler oldu.

YENİ ZELANDA

25 Kasım'da Yeni Zelanda'da yapılan seçimlerde Zelanda çalışanlarının politik örgütü, kapitalistlerin Muhafazakar Partisi'ne karşı büyük bir zafer kazandı. Eski bir demiryolu işçisi olan Morman Kirk'in önderliğindeki Sosyal Demokrat eğilimli İşçi Partisi, Zelanda'daki demokratik sol güçlerin; sendikaların, köylülerin ve aydınların tek temsilcisi durumundadır. Gelişen ve işleyen bir kapitalist düzen içinde Parti için sorunlara ılımlı bir sol açıdan eğilmekte, yaygın bir devletçiliğe değil, yer yer millileştirmeye dayanan bir devlet denetimi sağlamak istemektedirler. İç politikaya ilişkin düşünceleri, genellikle, İngiliz İşçi Partisi'ni andırmaktadır.

Yeni Zelanda'da 12 yıldır muhalefete bulunan İşçi Partisinin yeniden iktidara gelişi sosyal demokrasi açısından pek önemlidir. Asya ve Güneydoğu Asya'da barış rüzgarları esmekte, çeyrek yüzyıldır birbirleri ile düşman olan A.B.D. ve Çin

giderek birbirlerine yaklaşmaktadırlar. Seçmen çoğunluğunun, ülkenin Sosyal Demokrat Partisini iktidara getirişinde, bu barışa yöneliş, kuşkusuz, büyük etken olmuştur. Yeni iktidar Çin ile ilişkiler kuracak, SEATO'dan çekilecek, dış politikasının ağırlığını Pasifik Bölgesi'nde toplayacaktır. Sosyal Demokratlar Pasifik'te nükleer denemeler yapılmasına da karşıdırlar. Pasifik'te yaptığı denemeleri durdurmazsa, Fransa ile diplomatik ilişkilerini keseceğini de belirtiyorlar.

AVUSTRALYA

Yeni Zelanda'dan bir hafta sonra Avustralya'da 2 Aralık'ta yapılan seçimlerde ortanın sağ, Liberal-Country koalisyonu yenildi. 23 yıldır muhalefette olan ortanın solundaki İşçi Partisi iktidarı aldı. Eski Başbakan yerini İşçi Partisi lideri Gough Whitlam'a bıraktı. Demokrasinin halk kitlelerinin tercihini belli etmede ve bilinçlenmedeki rolü yanında, dış politikadaki iki değişikliğin bu başarı payı olduğu söylenebilir. Bunlar A.B.D. - Çin ilişkileri ve İngiltere'nin Ortak Pazar'a girmesidir. Yeni Zelanda gibi Avustralya da hemen Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişki kuracak, SEATO'dan çekilecek, dış politikasını Pasifik'te toplayacaktır. Avustralya bundan böyle A.B.D.'nin uydusu olmayacak, onun egemenliğine bırakılmayacak, ancak gerektiğinde onunla işbirliği yapabilecektir. Ayrıca İşçi Partisi, yabancı sermayenin ekonomi üzerindeki etkisini kaldırarak ülkedeki zenginliği denetim altına almayı amaçlamaktadır. Başka bazı ülkelerde olduğu gibi, bu ülkenin de kapitalist doğrultuda çok gelişmiş ekonomisi ve tarihsel koşulları, radikal ekonomik değişikliklere gidilmesini zorlaştırmakta, ülkenin yeni yöneticileri bu koşulları bilerek davranmaktadırlar. Yine bugüne kadar izlenen politika Avustralya'nın adını yabancı ülkelerde ırkçıya çıkarmıştır. İşçi Partilere, şimdi bu lekeyi temizlemek de düşmektedir. Ülkenin yeni yöneticilerinin bu konularda yaptıkları konuşmalar kuşku ve tereddütlere yer bırakmamaktadır. Avustralya'da iktidara gelen Sosyal Demokrat İşçi Partisi, halka dönük bir programla seçmen önüne çık-

mıştır. Programın ağırlığı sadece dış politikaya dayanmıyor, işçi politikaya da sosyal sorunlara da yer vermek gerektiğini öneriyordu. Bir yandan Güney Doğu Asya'ya barış getirilirken, öte yandan içerdeki yatırımlar yol yapımı, sağlık hizmetleri, sosyal güvenlik, sosyal konutlar üzerinde toplanmalı, daha adaletli bir millî gelir dağılımının gerekleri hazırlanmalı, çevre kirlenmesine karşı mücadele edilmeliydi. İşçi Partisi Lideri Whitlam'ın, sağcıların 23 yıllık iktidarına son vererek, seçmen kitlelerini sürüklemesinde ve halkın oylarıyla başa geçmesinde yukarıdaki ilerciler, devrimci, çağdaş toplumsal görüşleri etken olmuştur.

JAPONYA

Önce A.B.D., sonra Federal Almanya derken Japonya'da ardarda yapılan seçimler dünyanın gözlerinin Amerika kıtasından Avrupa'ya oradan da Asya'ya çeviriverdi. Japonya'daki seçimler, öteki iki seçim nedeniyle gözlerin esasen Pasifik Bölgesine çevrili olduğu zamana rastlamıştır. Daha önce birer hafta ara ile, Yeni Zelanda ve Avustralya'da genel seçimler yapılmış, bu iki ülkede İşçi Partileri iktidara gelmiştir; bütün bu olaylar Uzak Doğu'da eski düzenin artık değişmekte, yeni akımların, yeni güçlerin ortaya çıkmakta olduğunu gösteriyor.

Japonya'nın siyasi hayatına üç ana parti hakimdir. Bunlar, Liberal Demokrat Parti, Sosyalist Parti ve Demokrat Sosyalist Parti'dir.

Sosyal demokrasiyi savunan partiler esas olarak, barışçı yolla Japonya'da sosyalist bir toplum yaratma amacındadırlar. Bu partiler, Japonya ile A.B.D. arasındaki karşılıklı işbirliği ve güvenlik anlaşmalarına karşı çıkmakta, A.B.D. birliklerinin Japonya'dan geri çekilmesini ve askeri üslerin kaldırılmasını istemektedirler. Dış politikada ise, A.B.D., Rusya ve Çin Halk Cumhuriyeti ile anlaşmalar yaparak Japonya'nın güvenliğini sağlamak, bağımsız bir politika izlemek istediktedirler.

12 Aralık'ta yapılan seçimlerde Sosyal Demokratlar, öteki iki Pasifik adası Yeni Zelanda ve Avustralya'daki gibi,

İktidara gelemelerse de, büyük ilerleme kaydettiler. Sağcı Liberal Demokratlar 1969 seçimlerine oranla 17 sandalye kaybederek iktidarlarını korurken, sosyal demokrasiyi temsil eden partiler 1969'daki 133 kişilik sandalye sayısını 175'e çıkarıyordu. Buna karşılık, ortayol partileri ağır darbeler yiyerek sağ ve sol partiler arasındaki boşluğu daha da derinleştirdi. Bu seçimlerin sonunda da, Sosyalist Partisi ana muhalefet partisi olarak kaldı ve kapitalist koşulların egemen olduğu bu ülkede Parlamento'daki sandalye sayısını 90'dan 118'e çıkardı.

FRANSA

Üç ay sonra Fransa'da yapılacak olan Parlamento seçimlerinde sol partilerin kazanma ihtimali belirmiştir. Muhafazakar «Le Figaro» gazetesi bile 11 Aralık tarihli sayısında şöyle yazmaktadır: «Çoğunluk partilerinin durumu gittikçe kötüleşmektedir. Buna karşılık, sol muhalefet giderek güçlenmektedir. Seçimlerin Sosyalist-Radikal Komünist koalisyonunun kazanması artık bir hayal olmaktan çıkmış ve gerçekleşme olasılığı artmıştır.»

Gazetelerin yayımladığı «Sofres» nabız yoklamasının sonuçlarına göre halen seçmenlerin % 45'i, ilk oylamada sosyalist ittifakına oy vermeyi düşünmektedir, buna karşılık seçmen kitlesinin sadece %38'i iktidardaki Gaullist'lere oy vereceklerini açıklamışlardır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Bu sonbahar aylarında dünyanın dört bir bucağındaki ülkelerde yapılan seçimlerin genel değerlendirilmesini şu noktalarda toplayabiliriz:

Sosyal Demokrasiyi öngören, partiler, yapılan son seçimlerde büyük gelişmeler, yani ya muhalefette ilerlemişler ya da iktidara gelmişlerdir.

Birbirinden her yönden farklı olan bu ülkelerde, serbest seçimler sonucu rakamlarla belirlenen son gelişmeler, demokratik solun, günümüzün sorunlarını en iyi çözebilecek programlara bu partilerin sahip olduğunu ve geniş halk kitlelerinin bu nitelikteki partilere eğilmeleri gerektiğini göstermektedir.

Siyasal bilimciler, bir genel eğilimden söz etmeğe başlamışlardır. Gerçekten ünlü siyasal bilinci Maurice Duverger 15 Aralık 1972 tarihli Le Monde gazetesinde bu konuda yazdığı makalesinde «Özellikle, son zamanlarda tutucu, gerici ve ılımlı partilerin gerilemesini birlikte getiren, sosyalist partilerin ilerlemesinden söz etmek istiyorum.» diyerek bu genel eğilimin belirginliğine işaret etmiştir.

The Observer ise «Batı Avrupa'da sol akımların güç kazanmasını» bunun yanında «sol güçlerin Ortak Pazar çerçevesi içinde çalışmayı resmen kabul etmelerini, kurulduğu günden bu yana, Ortak Pazar'ın sahne olduğu en ilginç gelişmelerden biri» olarak nitelemiştir.

Demokratik Sol Partilerin iktidara geldiği kapitalist ülkelerde (F. Almanya, Hollanda Koalisyonu, Avustralya, Yeni Zelanda), geniş seçmen kitleleri iç politikada sosyal adalete, dış politikada barışa önem verdikleri için, bu partileri seçmişler, öteki ülkelerde de (Japonya, Kanada), bu partiler ana muhalefet partisi olmak durumlarını yine aynı nedenlerle korumuşlardır.

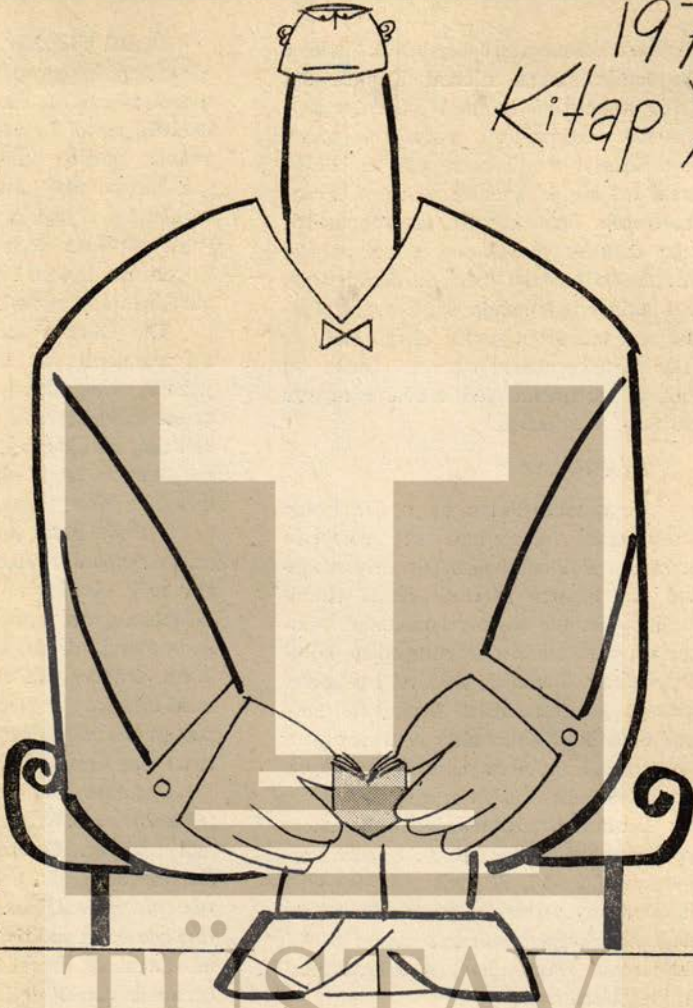
Çağımızın insanı her yerde daha barışçı bir dünya, daha adaletli bir yaşama düzeni istiyor. Demokratik Sol Partiler giderek güçleniyor. Ünlü bilimci Duverger yukarıda belirttiğimiz yazısında bu olguyu şöyle değerlendiriyor: «Tek gerçek varsa, o da tutucu, liberal, Hristiyan Demokrat Partilerin gerekli değişimleri gerçekleştirebilecek güce sahip bulunmamalarıdır. Zaten bu partiler artık yıpranmışlardır.»

Değerlendirmesini yaptığımız birçok ülkede 18 yaşındaki gençlere de oy hakkı tanınmıştır. Böylece gençlerin ülke yönetimine daha geniş ölçüde katılması bu büyük potansiyelden demokratik yönde olumlu bir biçimde yararlanılması sağlanmıştır.

Çağımızın yaşamını toplumcu temellere oturtmak özleminde olan genç kuşaklar demokrasiye olan bağlılıklarıyla örgütlerini daha dinamik bir hale getirmekte ve demokratik solun hızla yaygınlaşarak iktidara gelmesinde etken olmaktadır. Geçtiğimiz aylar sosyal demokrasinin Türkiye'yi de yakın bir gelecekte, yeri bir aşamaya iteceğini kanıtlamaktadır.

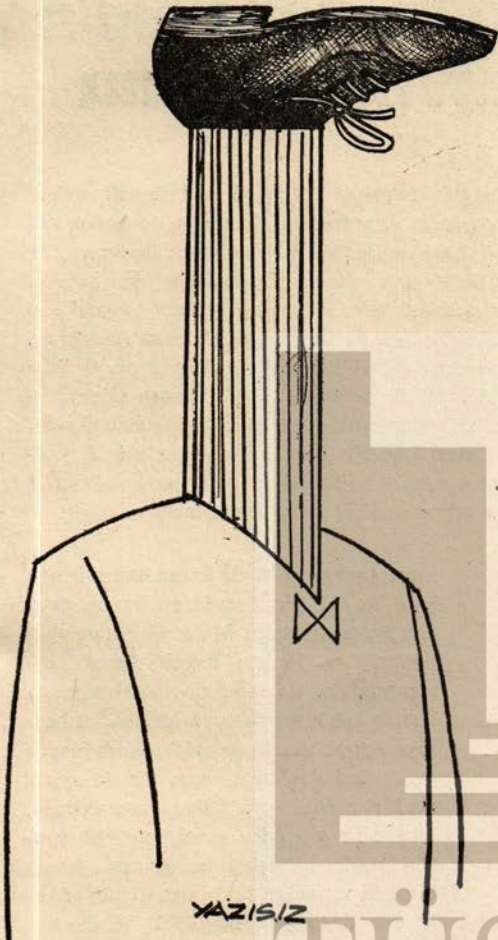
1972
Kitap Yılı

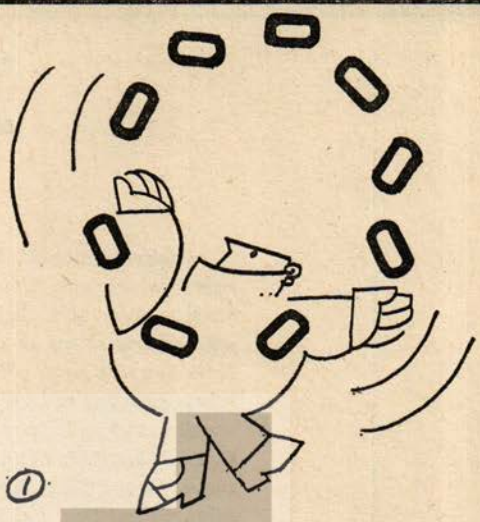
M. S. S.

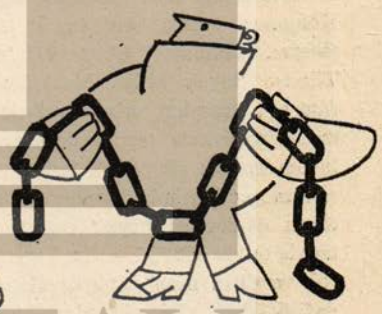

YAZISIZ

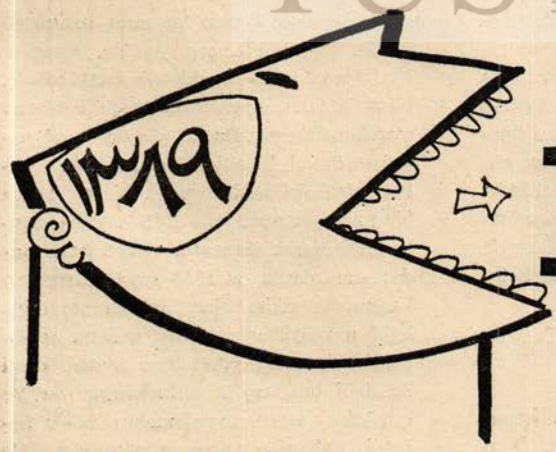

②

20.12.1972

Yalçın Çetin

1973

DEVAMI GELECEK YILDA

Türk Sanayinin Teşviki Sorunu

Melen hükümetinin 7 Ekim 1972 tarihinde T.B.M.M. ne sevkettiği ve ilgili komisyonlarda görüşülmesine başlanan «Yatırımların, ihracatın, turizm ve döviz kazandırıcı hizmetlerin teşviki konusunda»ki kanun tasarısını incelemek ve değerlendiren tartışmak amacı ile bir açık oturum düzenlemekte yarar gördük. Konu üzerinde çeşitli görüşleri saptamak için; hükümet görüşünü, sanayici çevrelerin görüşünü ve konuyla yakından ilgili bir iktisatçının görüşünü yansıtacak, temsilci niteliğinde birer konuşmacıyı ÖZGÜR İNSAN'a davet ettik. Gelirler Genel Müdürlüğü, Gelirler Genel Müdür yardımcısı Sayın Numan Özsoy, İstanbul Sanayi Odası Başkanı Sayın Ertuğrul Soysal, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Sayın Özhan Uluatam katıldı. Aşağıda, Cahit Kayra'nın yönettiği açık oturumun tam metnini bulacaksınız. Açık oturuma katılan sayın konuşmacılara dergi ve okurlarımız adına teşekkür ederiz.

CAHİT KAYRA - ÖZGÜR İNSAN'ın düzenlediği açık oturumu açıyorum. Konumuz, kısaca yeni teşvik tedbirleri tasarısı. Hükümet 7 Ekim 1972 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine «Yatırımların, ihracatın, turizm ve döviz kazandırıcı hizmetlerin teşviki konusunda bir kanun tasarısı göndermiş bulunuyor. Tasarının gerekçesinde Türkiye'de özel sektörün ötedenberi büyük devlet yatırımlarıyla teşvik edildiği ve bu konuda gümrük vergileri, nicelik sınırlamaları ve kur değişiklikleri gibi sistemler kullanıldığı belirtilmekte, ancak, teşvik konusunda yeni bir hamle aşamasına gelindiği, açıklanmaktadır. Bu arada kanunun bir yandan III. Beş yıllık plan gerekleri, öte yandan Ortak Pazar'a karşı açılma durumunda bulunan Türk ekonomisinin sorunları bakımından ele alındığına değinilmekte ve çeşitli tedbirler, tedbir kategorileri önerilmektedir. Konumuz bu tasarının anlamı, kapsadığı hükümleri ve yararlılığını gözden geçirmek, tartışmak ve değerlendirmektir. İlk sözü sayın Numan Özsoy'a veriyorum. Bize bu konudaki görüşlerini lütfen açıklasınlar.

PRENSİP TEŞVİKİ HERKESE AÇMAK

NUMAN ÖZSOY - Efendim, konumuz anladığıma göre yatırımların, ihra-

catın, turizm ve döviz kazandıran hizmetlerin teşviki için hazırlanan kanun tasarısı. Bu tasarı halen Millet Meclisine gönderilmiş ve Turizm Komisyonunda görüşülmüştür. Bu tasarının hazırlanmasına ben de katılmış bulunuyorum. Tasarı hakkında gerek genel gerekçede, gerek madde gerekçelerinde izahat var. Bir de ayrıca maddeler tabii açık. Fakat buna rağmen, felsefesine girmeden evvel, bugünkü yatırım teşvik tedbirleri konusunda, kısaca bir bilgi vermekte, fayda var. Çünkü gerekçe ona dayanıyor. Bugünkü teşvik tedbirleri olarak, biliyorsunuz, evvela yatırım indirimi müessesesi var. Gelir ve Kurumlar vergisi ile ilgili olarak, tabii, 933 sayılı kanunla bunun kapsamı genişletilmiştir. Fakat, bilahare 1969'da, Anayasa Mahkemesi bazı maddeleri iptal edince, biraz daraldı. Sonra 474 sayılı kanunun uygulamaları var. Bu da, gümrük muafiyetleri verilmesi, taksitlendirilmesi veya oranların değiştirilmesi ile ilgili. Bir de, başka bir muafiyet maddemizin 261 sayılı kanunla ilgili olarak ihracatın teşviki konusunda; son olarak da 1318 sayılı finansman kanunuyla çıkan bina inşaatı vergisiyle ilgili muafiyetler var. Bu mevcut teşvik tedbirleri, vergi yönünden, ayrıca kredi ile ilgili bazı teşvik tedbirlerimiz var. Ve bugünkü teşvik uygulamaları, halen Sanayi Bakanlığı eliyle yürütülüyor. Ve

usulde proje bazı üzerinde. Şimdi, şikayet konusu olan hususlardan birisi şu: projeler subjektif değerlendirmelere tabi olabilir, objektif kriterler kâfi olarak geliştirilmemiştir. O halde öyle bir sistem kuralım ki, bu yatırım sahaları herkese açık olsun. Şu halde sistem için ne şekilde bir şey öneriliyor? Biz beş yıllık planlara uygun bir genel teşvik tablosu yapmayı düşündük. Bu teşvik tablosunda, yatırımların derecelerini tayin etmeyi, kademelerini tayin etmeyi, büyüklüklerine, gerice yörelere ve iskan büyüklüklerine göre muhtelif tedbirlerden istifade ettirmeyi düşündük. Ve bu, herkese açık olsun istedik. Herkes bu sisteme, hiç bir engel olmaksızın girecek, bu teşvik tablosunda kendi yerini saptayacak, ve kendisine bir geçici durum belgesi verilecek. Ana fikir bu. Böylece herkese açık bir sistem olmak suretiyle, subjektifliği ölçülen mümkün olduğu kadar azaltan bir sistem olabilecektir. Bütün başlangıç noktası tasarının, bu. Ve bunun için, usul geliştirilmiş oluyor, bir müteşebbis, kendi durumuna göre, ben şu yatırımı yapacağım diyecek, projesini sunacak ve hiç bir müdahale olmaksızın, bu proje red edilmek mevzu bahis olmaksızın teşvik edilecek, kendisine geçici bir durum belgesi verilecek. Sonra yatırımcı bu geçici durum belgesinde hangi muafiyetlerden, hangi teşviklerden istifade edebileceğini görebilecek. Ve buna göre ilgili bakanlıklar bunu izah edecek. Yatırım tamamlandıktan sonra, katı teşvik durum belgesi verilecek ve ilk durumla son durum arasındaki farka göre gerekli düzeltmeler yapılacak. İşin başlangıç noktası bu. Gerçekte bahsedilen ikinci bir konu da bizim 22 yıl sonra Ortak Pazar'la bütünleşme halimiz. Tasarının dayandığı ikinci noktada bu. 22 yıl sonra, bizim Ortak Pazar'la eşit şartlar içinde rekabet edebilecek duruma gelebilmemiz için, ihracatımızın, turizmimizin ve diğer döviz kazandıran hizmetlerin geliştirilmesi ve bunların kuvvetlendirilmesi gerekecek. Bunun için de bazı teşvik politikalarının da uygulanması gerekecek ve rekabet eşitliği şartını koymak gerekecek. Ve tasarının herkese açık olması, bu teşviklerin subjektif kriterlerden uzaklaşması meselesi, içerde

serbest dönük bir hedefe gitmek amacından doğuyor. Bütün mesele bu. Böyle olunca, sistem böyle kurulunca, artık, hangi teşvikler verilecek meselesi kalyordu, bunu da kanunun maddelerinde 20 tane teşvik tedbiri çözüyor. Bunların bir kısmı mevcut, fakat bir kısmı yeni. İleride tasarımın detaylarına girmek gerekirse daha fazla açıklamalarda bulunurum, fakat benim şimdilik söyleyeceklerim genel hatlarıyla bunlar. Teşekkür ederim.

CAHİT KAYRA : Sayın Soysal, Şimdi sizin değerlendirmelerinizi rica ediyoruz.

TASARI BİR ÖZLEMİ GERÇEKLEŞTİRECEK

ERTUĞRUL SOYSAL : ÖZGÜR

İNSAN Dergisi yöneticilerinin bana teşvikler konusunda fikirlerimi açıklamak fırsatı vermelerine teşekkürle söze başlıyorum. Tasarının yapısını, hedeflerini ve kısaca ayrıntılarını arkadaşlarımız belirttiği için, ben bu tasarımın uzun bir perspektif içinde Türkiye'ye neler getirmeyi öngördüğünü, şanslı taraflarını ve eksik taraflarını belirtmeye çalışacağım. Benim anlayışında bu teşvik tasarısı Türkiye'de özlemi duyulan bir anlayış farkını getiriyor, o da endüstrinin, turizmin, devlet sektörlerinin ve benzerlerinin açık ekonomilerdeki koşullar altında kurulması ve işlemesi gerekçesidir. Başka deyimle, tarih kapalı ve aşırı himayeci ekonomiden bir rekabet ekonomisinin kısmen piyasa ekonomisine yöneltildi. Sosyal ve ekonomik istikballerini batılılaşmada görecektir, ki bu Atatürk'ten beri çizilen yol ve değişik hükümetlerin de tercihi olmuştur, o zaman endüstri kurmada yarınki rakiplerimizin şans ve handikaplarıyla eşit olmamız bir zaruret oluyor. Bugüne kadar, ikinci dünya harbinden sonraki son yirmibeş yılda yaralı, hastalı, gayretli, aşklı bir sanayileşme çabası yapıldı. Fakat bu gün planlı ekonomide çalışmalarımızın çok sağlıklı olmadığını, yanlış adımlar attığımızı görüyoruz. Bu bir vakıa. Plan bir disiplin oluyor. Bu disiplin içinde kamuya görev veriyor. Özel teşebbüse gel, yurdun şu bölgesinde yatırım yap derken özel kesim müteşebbisi de, haklı olarak, rakibim İtalyan geri kalmış

bölgelerde şu şartlarla yatırım yapıyor. ben de o şartları isterim diyor. Eğer akıllı ve yarımın rekabet koşullarına gelmeyi göze alan müteşebbis değil de «istihsal eder satarım» sloganı ile yola çıkan bir müteşebbis ise aslında, belki kendine, dolayısıyla de topluma yük olan bir yatırımı ön görüyor. Teşviklerde dikkati çeken bir şey de rekabete çıkması mutlak olan yatırım kollarında teşvik yapılması konusudur.

Bu itibarla teşvik tasarısı aslında Türkiye'ye has fevkaledelikler de ihtiva etmiyor. Bunlar, yıllardan beri çeşitli ülkelerde uygulana gelmiş çeşitli tedbirlerden bir derleme veya Türkiye'de yenilerini katan, eksiltlen bir manzume.

Teşvik tasarısında ikinci göze çarpan önemli paragraf endüstride önümüzdeki 22 yıllık perspektif içinde bir yapı değişikliğini öngörmesidir. Sanki her türlü yatırımın teşvik edileceğini zannediyoruz. Halbuki tasarımız ya tasarıya eklenecek, ya da yıllık programlara eklenecek teşvike ön görülen madde ve grup listeleriyle Türkiye'de yerleşmesini öngördüğü endüstri kollarını tercih ediyor. Bu demek ki «Şu bölgede, şu cins sanayii koluna yatırım yaparsan, sana şu teşvikleri veriyorum, bunun dışında serbest bir dövizin varsa al yap ama benden teşvik bekleme» manasını taşıyor. Endüstride yapı değişikliğinde de tamamen planı hazırlayanlara, tasarısı hazırlayanlara katılıyorum.. Ama bu ifade şahsımdır. Çünkü Türk Sanayii özel kesimde, bilhassa büyük ağırlığıyla tüketimi temsil etmektedir. Ama tüketime daha fazla ağırlık vermek Türkiye'nin uzun vade menfaatlerine uygun olmayacaktır. Bunu kabul ediyorum. Bir taraftan da tüketimin tüm ihmalinin de Türkiye'ye pahalıya mal olacağını ifade ediyorum. Bu kadar hızlı bir nüfus artışı ile 1995 de 65 milyona varacak bir tüketici külenin önümüze bir arz gerçeği çıkaracağına inanıyorum. O halde Türk halkını doyurmak, bir taraftan da Türk halkını daha müreffeh etmek için, yarınki ortaklarımızla rekabet edebilecek Türkiye'nin şanslı olduğu ihraç mallarını onlara satmak, arasında bir denge düşünüyorum. Bugünkü istatistiklere göre Türk endüstrisi üretimlerinin zannediyorum yüzde

kırkaltısı ile tüketim mallarına yönelmiştir. Gerisi, yüzde elliden fazlası da, aramalı. Türkiye alt yapısında ana endüstri mallarına geç kaldı. Bunun üzerinde tartışmak istemiyorum. Özel kesimin olduğu her memlekette endüstri tüketim mallarından başlamıştır. Ondan sonra ara malına ve yatırım malına yönelmiştir. Özel kesimin olmadığı yerlerde de manzara tam aksidir. Tabandan başlamıştır. Endüstri tüketimi için bir iki nesil ızdıraba itilmiştir. Bunu tartışmak konumuz dışıdır. Fakat 3. Plan'ın bu safhadan sonra ön gördüğü bu oranın tersleşmesini, yani ara ve yatırım mallarına ağırlık verilmesini, onların teşvik edilmesini olumlu bir görüş olarak karşılıyorum.

UYGULAMADA GÜÇLÜKLER, GECİKMELER KORKUSU

Şimdi, bu tasarıda bizi tatmin etmeyen bazı noktaların bulunduğunu da detaya girmeden açıklayacağım. Kanuna dikkat buyurulursa uygulamalara ait bir çok mesele «falan falan bakanlıkların, ya da planlamanın hazırlıklarına, tedbirlerine, yönetmeliklerine» bırakılmaktadır. Bizim tatbikatta görüşümüz odur ki, bu nevi uygulamalar yıllarca geciktirilmiştir. Ve şu tasarı, bütün temasıyla iyi olmasına rağmen, Türk ekonomisinin uygulamada bir gün dahi gecikmeye tahammülü olmadığı halde, önümüze iki üç yıl gecikme doğurabilir. Bunu önemle ortaya koymak istiyorum. Kaldı ki, şu tasarının 1973 Türkiye'nin şartları içinde kanunlaşmış Parlamento'dan çıkacağına da kanaatimiz yoktur. Bu kadar ivedilikle beklenen kanunlar ve siyasi kanunlar müvacehesinde, bu kanunun ihmal edileceğinin 12.585 sayılı bir ufaklık kararname ile hala yatırım teşviklerini yöneltilmeye devam edileceğini zannediyorum. Bunu bir eleştiri olarak ortaya koyuyorum. Bu itibarla ilgili bakanlıkların tasarısı çıkarken uygulamaya ait tedbirleri şimdiden formüle etmeleri gerektiğini dile getiriyorum.

İkinci mühim eleştirim de tasarıdaki finansman konusudur. Yani yatırımlara gereken iç kaynakların nasıl elde edileceği ve ne fiata elde edileceği konusudur. Bu yalnız tasarıya mahsus değil, belki kar-

ma ekonomide Türk özel kesiminin yarısına ait çok mühim bir konudur. Üçüncü Beş Yıllık Plan'da ve yıllık programda dikkat buyursanız, kamu yatırımlarının karşılıkları bütçeden veya transferlerle teminata bağlanmıştır. 1972 yılında Kamu İktisadi Teşebbüslerine bütçeden yatırım için karşılıksız, faizsiz, fiyatsız 8 milyarlık bir fon verilmiştir. «Al bunu yatır.» diye 1973 yılında 61 milyarlık bütçe içinde bu fon yine 7 milyardır. Üstelik Kamu İktisadi Teşebbüslerinin finansmanına sarf edilmek üzere, yabancı ülkelerde çalışan işçilerimizin gönderecekleri döviz karşılığında Devlet Yatırım Bankası'na çıkarılacak tahvilatın gelirleri de aktarılacaktır. Buna karşılık özellikle imalat sanayiinde planlarımız yüzde ellibiri özel kesime bıraktığı halde, ki bu yılda on milyar eder, özel kesimin bu on milyarı nerden derleyip toplayacağına dair bir işaret yoktur. İşaret vardır. «Fonlar hazırlanacaktır, kredi fiyatlarının ucuzlaması için maliye bakanlığı çalışmalar yapacaktır» diye hatıra cümleleri vardır, ama efektif bir fon yoktur. Bugün ve yarın da muhtemelen özel kesimin feryadı iç finansman konusunda toplanacaktır.

Şimdi özel kesim yaptığımız hesaplara göre kendi oto finansmanı ile endüstri sektöründe yılda dört milyar biriktirebiliyor. Vergilerden sonra 4 milyar artırabilen bir özel kesim 10 milyarlık görevi nasıl yapacaktır. Bunun cevabını kimse vermemektedir. İstanbul'da yapılan seminerde de plancı arkadaşlarımıza sorduk. Cevap şu; özel kesim marifetlidir, bulur. Özel kesim marifetini yitirmiştir. Yastık altında para kalmamıştır. Ve marifet yapılacak alanlar da kısılmıştır, haklı olarak. Bu itibarla, karma ekonomide Devlet iki tarafın da finans şartlarını düşünmeye mecburdur. Bir tarafı düşünüp öbür tarafa «sen kendi başının çaresine bak» demek, planın da noksanıdır, maliyenin de bir ihmalidir. Bu ihmal bize değil topluma mal olacaktır. Diyorlar ki, halk tasarruflarına tevaccüh ediniz. Bendeniz, Türkiye'de halk tasarruflarını açık şirketlere celbedebilmek için bir çağrıda bulunmuş bir arkadaşım. Fakat bunu böyle heyecanlı laflarla uygulamaya koymak müm-

kün değildir. Bunun derinliğine girmiyeceğim. Bunun dışında ne kalıyor? Merkez Bankası'nda konvertible dövizler dediğimiz Türk parasına tahvil edilmiş 400 milyon dolara yaklaşan oranla ucuz faizli krediler var, yabancı krediler. Bu krediler furnisör kredisi olarak ekipmanın bedelini beş senede ödemek üzere de kullanılabilir, 6224 sayılı kanun çerçevesinde de kullanılabilir. Her ikisi de Maliye Bakanlığımızca bu günlerde bloke edilmiştir. Yani Furnisör Kredilerine, hazine kefaleti zaten verilmiyordu. Bir kaç aydan beri banka kredisi bulsa dahi müteşebbise kullanılmıyor. Furnisör kredisi halli gereken çok mühim bir davadır. 6224'de de mekanizma işlemiyor. Kısaca teşviklere rağmen özel kesimde bilhassa iç finans zorunluluğunun havada kaldığı meselesidir. Özel kesim yatırım yapmasın, kamu yapsın. Bu başka bir dava ve bizi tartışmaya götürebilir. Ama özel kesim dinamik bir kesim ise ve bir hizmet yapıyorsa onun yatırım şartlarını getirmek lazım.

CAHİT KAYRA : Sayın Uluatam şimdi bu konuda sizin görüşlerinizi rica edelim.

ÖZHAN ULUATAM : Sanıyorum ki önce teşvik tedbirleri ile ulaşılacak istenen amaçların neler olduğunu kısaca hatırlamak yerinde olur. Genellikle teşvik tedbirleri ile şu dört amaca varılmak isteniyor; Birincisi ülkenin tasarruf hacmini arttırmak, ikincisi ülkenin yatırım hacmini arttırmak, üçüncüsü, yatırımların belli üretim alanlarına ve ülkenin belli bölgelerine kanalize edilmesini sağlamak veya belli alanlar ve bölgelere gitmesini cezalandırmak, dördüncü amaç belli örgütlenme biçimlerini teşvik etmekte, diğer örgütlenme biçimlerine karşı eğilimi frenlemektir. Bu dört amaç aşağı yukarı teşvik tedbirleri manzumesi diye adlandırılabilir ve pek çok ülkede şu ya da bu ölçüde uygulamaları görülen teşvik tedbirlerinin genel amaçları oluyor.

TÜRKİYE'DE SÜRGİT TEŞVİK TEDBİRLERİ

Sayın Soysal bu tasarının Türkiye'de uzun zamandır beklenen bir ihtiyacı karşılama durumunda olduğunu söyledi.

Böyle bir ihtiyaç var mıdır? Onu biraz sonra tartışacağız. Yalnız bu tasarının bu konudaki ilk deneme olmadığını hatırlamak gerekli. Bizim sanayii teşvik politikalarımız 1913'e dayanır. 1913'de ilk Teşvik-i Sanayii Kanunu çıkarılmıştır. Sonra asıl Teşvik-i Sanayii Kanunu diye bilinen kanun geliyor, 1927 yılında. Daha sonra benim Üçüncü Teşvik-i Sanayii Kanunu diyebileceğim 933 sayılı kanun var. Yalnız bunun ömrü bir hayli kısa oluyor. Bu yüzden önumüzdeki tasarı kanunlaşırca bu Dördüncü Teşvik-i Sanayii Kanunu olacak. Tasarının amaçlarını sayın Özsoy açıkladı. Aslında bu amaçlar gerekçede benim dört kısa başlık altında topladığının daha ötesine gidiyor. Bir hayli ayırtılı şekilde belirtilmiş. Sanayiileşme ile ilgili her güzel amaç adeta bu kanunun gerçekleştirmeğe çalıştığı amaçlar arasında.

TASARI TASARRUFLARI ARTIRMAYACAK

Yalnız bu amaçlar arasında bir büyük eksiklik görülüyor. Bir ölçüde Sayın Soy-sal da temas etti buna. Tasarruf hacmini gerçekleştirme amacı bu kanunun maddelerinden çıkmıyor. Adeta kanun bunu dışarıda bırakmış. Dışarıda bırakılmak maksat nedir? Burada iki şey akla geliyor. Birincisi, tasarrufların hacminin artırılmasını başka bir takım kanunlara başka bir takım tasarılarla bırakmıştır. İkincisi, sorunu tasarruf hacminin artırılması meselesi olarak tümüyle ele almamış ve sanayiye diğer kesimlerden, özellikle kamu kesiminden bir kaynak transferi olarak ele almış. Toplam tasarruf hacminin artırılması bahis konusu değil ise, bu teşvik tedbirlerinin yaratacağı gelir kaybının iktisadi anlamı, kamu kesiminden sanayii kesimine özellikle özel kesimin, özel sanayii kesiminin kaynak aktarımıdır.

CAHİT KAYRA - Burada biraz bilgi verir misiniz?

ÖZHAN ULUATAM - Bu tasarının plan hedefleriyle bir temel çelişmesi var gibi geliyor. Şu yönden ki, Meclise sunulmuş olan bazı tasarıların kanunlaşması yoluyla toplam tasarruf hacmi bir ölçüde artsa dahi, bu teşvik tedbirleri kamu gelir-

lerinden çok büyük kayıplara yol açacaktır. Tasarıyı hazırlayan arkadaşlar bu kayıpları her hangi bir şekilde hesaplamaya çalıştılar mı? Bilemiyorum. Fakat kayıpların bir hayli büyük olacağını tahmin etmek zor değildir. Oysa kamu kesiminin önumüzdeki Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde hem toplam gelirlerinde, hem de vergi gelirlerinde büyük artışlar öngörülmektedir. Kamu kesimi gelirleri, örneğin önumüzdeki beş yıl için yılda ortalama yüzde 11.8 oranında artacaktır. Vergi gelirleri de yılda ortalama yüzde 11.4 artacaktır. Peki bu tasarının sebep olacağı muhtemel büyük gelir azalışları nasıl telafi edilecektir? Burada akla şu geliyor. Genellikle kamu cari harcamalarından kısımlar yapılması bir hayli müşkül olduğundan, kamu kesiminin yatırım hedeflerinden fedakarlık edilmesi gerekecektir. Bir başka ihtimal, kamu kesiminin yatırım hedeflerinden fedakarlık edilmek istenmiyorsa sanayii kesiminin dışındaki diğer kesimlerden örneğin tarım kesiminden, hizmetler kesiminden veya genellikle tüketiciler diye adlandırabileceğimiz büyük kesimden daha büyük vergi fedakarlıkları beklenecektir. Ben bu ikisinin dışında başka bir çözüm göremiyorum.

GELİR ARTIRICI TEDBİRLER SAKINCALI

Tasarruf hacmiyle ilgili bu temel sorunun bir tarafa, şunun da tartışılması gerekir sanıyorum. Bu tasarı ile getirilmeye çalışılan tedbirler yatırımların teşviki için yeterli mi, gerekli mi? Bu soruyu çok teorik planda cevaplandırmak bir hayli zordur. Ama Türkiye'nin koşulları dikkate alınınca teorik plandakinden daha kolay bazı cevaplar bulunabilir sanıyorum. Türkiye'nin koşullarını bir hatırlıyalım. Genellikle sanayii kesiminde özel kesim yüksek kâr oranları içinde çalışır. Diğer temel özellik özel kesimin büyük bir finansman güçlüğü içinde olmasıdır. Diğer bir özellik olarak da input maliyetleri... Şimdi bu ana özellikleri tesbit ettikten sonra, yatırım teşvik tedbirlerinin hangilerinin yatırımları teşvikle ve yöneltmekte yararlı olacağı kolaylıkla saptanabilir. zannediyorum. Bir kere çok yüksek kâr

marjlarıyla çalışan endüstrilerin bu kârlılığı artırmaya yönelik tedbirlerle teşvik edilmesi kanımca tamamen gereksizdir. Tasarının 7. maddesinde yatırım gelirlerinin gelir ve kurum vergilerinden istisna edilmesi gibi bir durum var. Bu getirilen yeni ve önemli bir hükümdür. Bu madde kanımca tamamen gereksizdir. Teşvik unsuru zaten yüksektir. Bazen yüzde 40-50 hatta marjinal hallerde yüzde yüzü bulan kâr oranlarıyla çalışan yahut çalışabilecek teşebbüsleri, bu kârlılığı artırarak teşvik etmeye çalışmanın anlamı nedir? Ben bunu kestiremiyorum. Buna benzer teşvik tedbirleri bazı ülkelerde vardır, gerçekten. Yalnız oralarda kârlılık yüzde 5,6,7'dir. Türkiye Sanayiinin ikinci gereğinin finansman zorlukları ve nihayet üçüncüsünün de input maliyetlerinin yüksekliği sorunu olduğunu söylemiştik. Birinci noktada kârlılığı artırmaya yönelik tedbirlerin gereksizliği nasıl savunulabilirse, kanımca yatırımların finansmanını kolaylaştırmaya yarayan tedbirler de öyle savunulabilir. Daha haklı gerekçelere dayanılarak savunulabilir. Yatırım teşvik tedbirlerinin bir kısmı, bilindiği gibi, yatırımların iletireceği geliri artırmaya yönelik tedbirlerdir. Diğer bir kısmı yatırımların maliyetini düşürmek suretiyle vasıtalı olarak kârlılığı artırmaya yönelik tedbirlerdir. Bu ikinci grup finansmana yardım ettiği için daha haklı gerekçelerle savunulabilir.

YATIRIM SANAYİMİZ İÇİN SAKINCALAR

Bunlar nedir örneğin? Gümrüklerden alınan vergi ve resmlerden muaflık. Hatta, bir ölçüde yatırım indirimi de buna örnektir. Ancak gümrük vergilerinden muaflık iki önemli sakıncayı da beraberinde getirir. Bunlardan bir tanesi yerli malı kullanan yatırımlar yapma durumunda olan bir takım endüstriler için nispi bir dezavantaj yaratmasıdır. Bazı yatırımlarda yerli mal oranı, yatırımın bünyesi gereği daha yüksektir. Bazılarında daha çok ithal malları kullanıyor ise, gümrüklerde alınan vergilerden muaflık, yerli yatırım mallarını kullanan endüstriler aleyhine nisbi bir dezavantaj yaratabilir. Böyle bir potansiyel teh-

like vardır. İkincisi de yatırım mallarını böyle gümrüksüz ucuza ithal etmek o yatırım mallarını kuracak muhtemel müteşebbisleri de, tereddüte sevk edebilir, onların yatırım arzularını kırabilir. Bunlar muhtemel tehlikelerdir. Ama her şeye rağmen bu tür tedbirlerin daha haklı gerekçelere dayandığını düşünüyorum. İnpıt maliyetine gelince, bu konuda tasarı, örneğin yurt içinden sağlanan yatırım mallarında vergi iadesi gibi, bir tedbiri ön görüyor. Keza genel teşvik tablosunda yer alan teşebbüslerin kullanacakları elektrik tarifesinde belli bir indirim de düşünülmüştür. Belki bunlardan daha önemlisi, ihraç endüstrilerinin kamu kuruluşlarından aldıkları inputların fiyatlarının dünya fiyatları seviyesinde tesbit edilerek, aradaki farkın devlet hazinesinden finansmanı ön görülüyor. Bunlar sanayicileri Türk Ekonomisinin üretim yapısında doğan yüksek maliyetlerden kurtarma amacı güdüyor. Ama şu soru cevaplandırılmadan kalıyor. Yüksek maliyetler bu tedbirlerle ortadan kaldırılmış değil. Yalnızca bu maliyetlere katlanmaktan sanayiciler kurtarılıyor. Peki yüksek maliyetlere katlanacaklar?... Açıkça anlaşılıyor ki, bu maliyetlere sanayii kesimleri dışındaki kesimler, tüketiciler katlanmak zorunda kalacaklardır. Hatta bir kısım kullanıcıların normal olarak satın alacakları fiyatların daha da düşmüş olması nedeniyle tüketiciler eskisinden de yüksek bir maliyete katlanma durumunda olacaklardır. Sonra yüksek girdi fiyatlarından şikayet eden yalnız sanayii kesimi midir? Tarım kesimi niçin yüksek girdi fiyatlarına katlanmak zorunda bırakılmış? Yalnız sanayii kesimi ihracat yapmaktadır. Şu anda ihrac edilemeyen bir kısım tarım ürünleri girdi fiyatları indirilirse büyük ihrac potansiyeli taşıyacaklar mıdır? İhracata geçemeyecekler midir? Niçin ihracat sorunu yalnızca sanayii kesimi açısından düşünülmektedir? Bunu da anlamak zordur. Burada sorun dünya şartlarında ihrac edileme olanaklarını artırmaksa, bu tarım kesimi ihracatı için de bahis konusudur.

YÜK KAMUDA VE TÜKETİCİDE

Nihayet şu noktayı da belirtmek isti-

yorum. Kanımca normal olarak müteşebbislerin katlanması gerekli olan bir takım maliyet kalemleri bu tasarı ile kamu kesiminin sırtına aktarılıyor. Bunun belirgin örneklerinden ikisi eğitim yardımıyla ilgili. 12. maddede ve yabancı teknik personel istihdamıyla ilgili 13. maddede görülüyor. Bu maddelere göre teşebbüsler dışarıya yetiştirmek üzere gönderecekleri personel için yaptıkları masrafları Gelir ve Kurumlar Vergileri masraflarından bir kat fazla olarak düşebileceklerdir. İstihdam edilen yabancı uyruklu teknik personel için yapılan masraflar da yüzde elli fazlasıyla indirilecektir. Özellikle birinci hükümün anlamı-vergi oranlarını çok da hayali olmayan bir tahminle yüzde elli civarında kabul edersekdışarıya eğitim için gönderilecek personelin tüm masraflarının kamu kesimine yükletilmesi demektir. Bir firma ya da endüstri kendi personelini yetiştirmek için bir fedakarlığa katlanıyorsa, hiç değilse bunun bir kısmını, hatta çokça bir kısmını kendisi verme durumundadır. Bu tip hükümler sanıyorum, çok mübalağalı olarak getirilmiş teşvik tedbirlerini teşkil ediyor. Bunların ortadan kaldırılması teşvik unsurunda her hangi bir azaltma yaratmaz.

CAHİT KAYRA - Sayın Özsoy, sözü size bırakıyorum.

NUMAN ÖZSOY - Sayın Uluatam, teşvik tedbirlerinin amacından bahsetti. Bunlar, genel olarak, doğru olan konular. Biz tasarıda yatırım indirimleri ile ilgili olarak bir değişiklik yaptık. Eskiden, mevcut sistemde, biliyorsunuz, sadece öz kaynaktan karşılanan yatırımlar için indirim söz konusuydu. Halbuki bu tasarıda öz kaynak dışındaki kaynaklardan karşılanan yatırım için de bir indirim söz konusu. Böylece iki imkan doğuyor; birincisi kredi yoluyla bunu finanse etmek imkanı, ikincisi diğer kaynakları değerlendirmek suretiyle yani halka açık anonim şirketler suretiyle bir imkan sağlamış oluyor. Paket kanunlar da gelirse belki finansman meselesi nisbeten halledilecektir. Şimdi teorik olarak Sayın Uluatam'ın söylediği doğru. Hakikaten yatırım indirimini bu şekilde vermek, öz kaynaktan karşılanması halinde toptan tasarrufu artırıcı

nitelikte değil. Ama benim biraz ümidim var. Acaba borçlanmak suretiyle yatırım yapılırsa, bu şekilde tasarruf demiyeyim de, sermaye teşekkülü artmış olmaz mı? Çünkü sermaye teşekkülünün kaynağı tasarruf.

TASARRUF İSTİHDAMI ARTIRACAK

İkinci olarak, söyleyeceğim şu; Tasarıda yatırımları kanalize etmek maksadı vardır, bölgeler itibariyle ve ayrıca üretim dalları itibariyle. Acaba, bu teşvik imkanlarıyla istihdamı da arttırmıyor muyuz? Diğer taraftan, her ne kadar teorik olarak yatırım geliri artacağına göre, gelir de arttıktan sonra onlara bir vergi muafiyeti tanıdığımızı göre, ve onun bir kısmı da tasarrufa gideceğine göre, bu dolaylı olarak yatırımı arttırmıyor mu? Yani, teorik olarak konuşmak istiyorum biraz da. Bu kalandan da biz evvela yatırımı, sonra geliri, bilahare tasarrufu arttırmış bulunmuyor muyuz?

Bu arada, tasarının genel ilkelere de bir yerde değinmek zaruretinin duyuyorum. Bu ilkelerin hazırlanma aracı bu sorunların bir kısmını cevaplandırıyor. Şimdi tasarı, ihtiyacı genel olarak şu alanlarda ortaya çıkıyor: Üçüncü Plan döneminde daha yüksek olarak saptanan kalkınma hızı, yine 3. Plan döneminde sanayileşme yapısının hızlandırılması meselesi, yani ülkenin belli bir itki kaza nabilmesi için sanayileşmenin belli ağırlık kazanması. İkinci bir neden de, sanayileşmeyi hızlandırmak için gerekli tasarruf yapısını ortaya çıkarmak suretiyle özendirici bir ortamı hazırlamaktır. Türkiye sanayii bir yandan doğarken, bir yandan da çok eskiden beri gelişmiş sanayilerle karşı karşıya gelmektedir ki, kanımca bu tasarıda çok önemli bir noktadır. Bu aslında bir kısım teşvik tedbirlerinin kurulu kapasiteler açısından çalışmasıyla da kendisini uygulama safhasında ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, tasarıda sanayileşme bünyesinin istenilen seviyede bir an önce kazanılması ile ilgili olarak Ortak Pazar'a açılma gereği karşısında Türkiye'nin rekabetinin sağlanabilmesi, yani dışa açık bir sanayileşmenin de aynı anda sağlanabilmesi için

de sanayiinin teşviki gereği üzerinde durulmuştur ve buna uygun bir kısım yeni araçlar bulunması veya eski araçların buna uygun olarak çalıştırılması üzerinde düşünülmüştür.

AMAÇ TEMEL SANAYİİ KURMAK

Sanayileşmemizin hem geliştirilmesi, hem de Ortak Pazar karşısında rekabetin sağlanabilmesi için ilk önce temel sanayilerden başlamak lazımdır. Yani bir ülke sanayiinin temel inputları dünya piyasalarının çok üstünde bir düzeyde teşekkül ediyorsa, bu ülkenin sanayisini gelişmiş ülkeler sanayisiyle rekabete açmak çok güç bir karardır. Yani, açtığımız zaman umulan yararın sağlanamayacağı düşünülebilir. Bu bakımdan temel input üreten sanayilerin durumu da burada ayrı bir özellik kazanıyor.

Tasarının getirdiği bir yenilik de, uygulama biçimi veya şekle ait diyebiliriz. Bu bir ölçüde eski uygulamalarımızdan kazandığımız tecrübeleri değerlendirme oluyor: Sistemin şekle veya uygulamaya ait geçirdiği değişiklikler, mevcut uygulamadaki idari takdirin mümkün olduğu ölçüde asgariye indirilmesi ve o nisbette genel bir uygulamaya konulabilmesi. Nitekim bu şekil, bazı yerlerde esas bakımdan da bizi zorlamıştır. Yani kısmen bazı fedakarlık da söz konusudur. Bu şekil de, bir yerde esasa yakın bir şekil oluyor, yani önemli bir noktası objektif ve genel bir uygulama oluyor.

CAHİT KAYRA - Sayın Soysal, bu noktada belirtmek istediğiniz görüşler var mıdır?

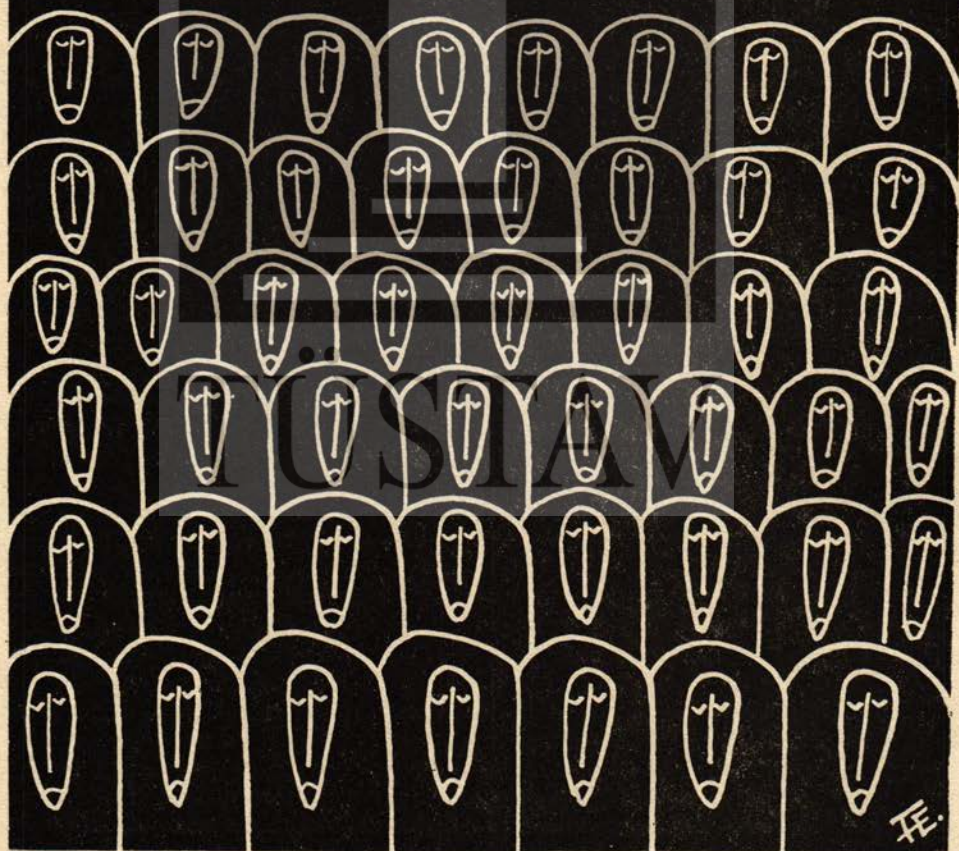
TEŞVİK TASARILARI TASARRUFU ARTIRIR

ERTUĞRUL SOYSAL - Efendim, müsaade buyurursanız, Sayın Uluatam'ın değiştiği konulardaki görüşlerimi özetleyeceğim. Sayın Uluatam, Türkiye'de teşvik tedbirleri ile güdülen amacı gayet güzel topladı. Tasarruf hacmiyle yatırım hacmini artırmak, yatırımların kanalize edilmesi, örgütlenme meselesi. Bu tarife katılıyorum... Fakat ben, tasarruf hacmini artırmak diye bir iddia beslememekteyim. Bu dolaylı olarak, ileride kazanıla-

cak bir değerdir. Sayın Uluatam derler ki, tasarruflar artsa da kamu kesiminde tasarruf kaybı olacaktır. İşte ben buna katılmıyorum. İkinci olarak da, bu fedakarlıkların yükünü kim çekecek sözüne katılmıyorum. Şimdi kamuda tasarrufunda kaybolan nedir? Kamu da kayıp bir şey yoktur. Teşvik etmezseniz bu müessese kurulmuyor demek. Demek ki, yok olan bir değerden kayıp münakaşa edilmez. Hayatiyeti olan bir müessese gelecek ki, onun üzerinden bir kayıp münakaşasına girebilirsiniz. Geliri ve gideri tartışırsınız. Yapmazsanız teşviki, ben de sanayi kurmam diyor. Böyle birisine zorla sanayi kurduruyorsunuz, zarar ediyor, o zarar gene kamuya geriye dönüyor. O halde, menfi teşvikler diye Planlama'nın gayet güzel adlandırdığı menfi teşvikleri kamu tasarruflarından direkt kayıp olarak değerlendirmek görüşüne katılmıyorum. Tam aksidir, bilakis yatırımları teşvik edelim ki katma değeriyle milli hasılaya ilavelerini yapsın, kazanç doğurmaya başlasın, hem milli ekonomi kazansın, hem de Hazine kazansın. Bu bir takvim, öne alma, geri bırakma meselesidir. Ben önce yatırımı, ondan sonra diğer meseleleri düşünürüm. Tedbirler gerekli mi, yetersiz mi dendi.

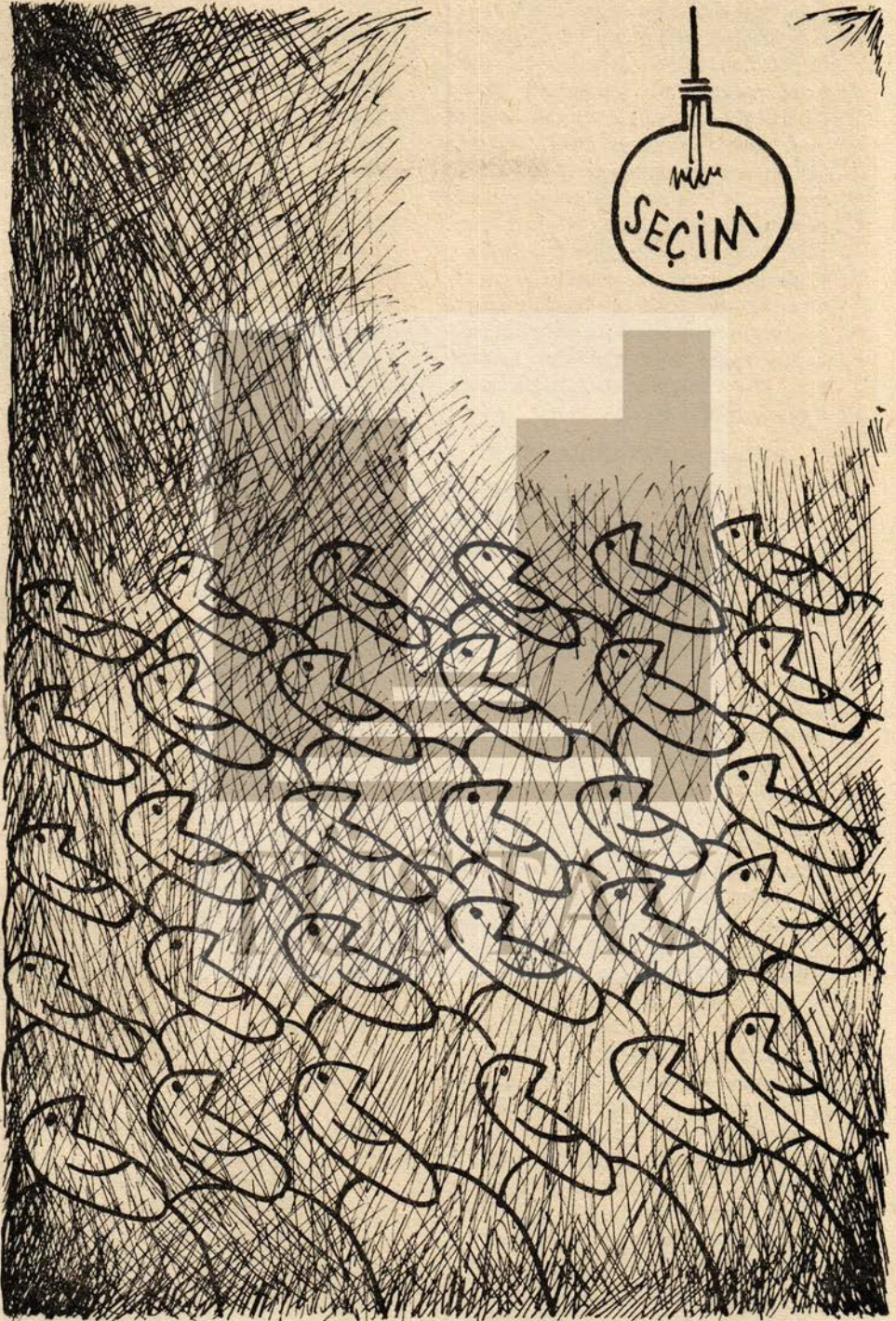
Tedbirlerin bir kısmını lüzumsuz veya fazla buldu ve ifadelerini kuvvetlendirmek için de özel kesimin yüksek kâr oranları ile çalıştığını ifade etti. Ben bu yüksek kâr tarifinin hangi kaynaktan çıktığını bilemiyorum. İstanbul Sanayiinin rakamlarını biliyorum. İstanbul Sanayii öz sermayelerini takriben % 20'si, % 18'i cirolarının % 9'u-10'u civarında ortalama kâr elde eder. Sektörlere, kollara göre büyük farklılıklar gösterir. Net hasıla, hem cari harcamalara hem de yeni yatırımlara yeter oranda değildir. Bu yüzden de bir finans bunalımı içinde olup, her kurum gelir vergisinden muafiyetle bugün mevcut olmayan ilerde kurulacak bir endüstriden menfi bir fedakarlıktır. Yıllarca taksimetresi Türk ekonomisinin lehine çalışacak bir kurumu kurdurma-makla mı kazançlı oluyoruz, kurdurup da az veya çok kârını almakla mı kazançlı oluyoruz? İkincisi daha geçerlidir. Kaldı ki bu iddiayı Türkiye'den çıkarıp bir neb-

1972

1973

ze bu hafta elime geçen ilginç bir dökümanla ispatlamak istiyorum... Şu gördüğünüz broşür Sunderland şehrinin müteşebbislerini yatırıma davet broşürüdür, içinden iki tanesini söylüyorum: Benim bölgeme gelir, sanayi yaparsanız diyor, beş sene bütün vergiden muafsiniz. Kuzey Doğu İngiltere ile bazı bölgeleri geliştirmek için teşvikler getirdiler, tipiktir diye veriyorum. İkincisi serbest anonim şirketler. Dünyaya kapitalist bir metotla endüstri yayan bir ülke 1973 dünyasında bu teşviki müteşebbise sunuyor. Buradaki muafiyeti, fedakarlığı kamu tasarruflarından fedakarlıktır diye nitelendirmek zannedirim yerinde bir görüş değildir.

REKABET İÇİN UCUZ GİRDİ

İnputlarla ilgili bir hususa temas ediyorum. İnputlar Türk endüstrisinde pahalıdır, yüksektir. Bunun nedenleri çeşitlidir. Ana hammaddeleri devlet monopolüdür. Bunları devlet, ya üretir yada ithal eder. İthalat da devlet monopolüdür: demir, bakır, kurşun, çinko gibi dokuz tane madde vardır. Bunları getirir, kendi maliyetlerinin kendi satış fiyatlarının seviyesine kadar çıkarır fiyatı, satar. Bunda kimsenin gözü yoktur. Devletin de gelire ihtiyacı vardır, fakat işletmeciler olarak Türkiye'de hammadde batı emsallerinden pahalıdır. Genellikle de bunlar kamunun elinde olduğu için, teşvik tasarısını da devlet elinden alınan hammaddeler dünya fiyatlarında temin edilecektir fikri önerilmiştir. Bunu anormal karşılamak doğru değildir. Aksi savunularak sekiz yıldan itibaren gümrüklerimiz kabili rekabet bir hale geliyor. Böyle olunca siz çeliği veya bakırı iki misli fiyatına alın, ondan bir mamul üretin ve gümrüğü de sifıra doğru gelmiş bir batı madeni ile rekabet ediniz. Ne olacak? Ya bize sıfır gümrüklü ithalatla vereceksiniz, hammaddeyi getireceğiz, ya da devlet monopolde ısrar ediyorsa ona girecek. Bunun başka bir yolu yoktur. Özel kesimin elinde monopol olan hammadde var da, onu kullananlar bulunuyor ise o da aynı cezaya müstahak olacaktır. Bu itibarla input fiyatlarının devletin aleyhine düşürülmesi fikri ekonomi ve iktisat politikası açısından geçerli olmu-

yor. Bilhassa Ortak Pazar'da. Elektrik meselesinden bahsedeyim. Bugün endüstride elektriğin kilowatı ortalama 50 kuruştur. Ortak Pazar'da tam 1/4 dır. Çok gariptir. Paramızın satın alma gücü ortada Elli kuruş ödüyorsunuz, 14 - 15 civarında elektrik alıyorsunuz. Şimdi günde binlerce kilowat harcayan ark çelik ocağı olan bir endüstri düşünün, döküm sanayiinde. Bunun batı ile rekabeti mümkün müdür? Değildir. Burada bunu aynı şarta getireceksiniz. Sözümün başında söyledim; kendi organizasyon hatamız vaki, ama hata yalnız sevk ve idarede değil. Türkiye'ye has input şartlarından da geliyor. Bunların başında ağırlık kamu sektöründedir. Mesleki eğitim yardımı, yabancı teknik personelin dışarıya gitmesinden mütevellit, masrafların iki kere deftere yazılması hiç önemli meseleler değildir. Kabili ihmal şeylerdir. Burada kanun varlığının ve Plan'ın güttüğü gaye teknolojiye biraz sokulmamızdır. Buna muhtacız. Son olarak şunu söyleyeceğim. Gerek Beş Yıllık Planlarımız, gerek Yıllık Planlarımız, gerekse teşvik tasarımızı biraz fazla muhafazakardır. Yabancı sermaye ile ilgili olarak, biliyorsunuz, Türkiye'de endüstri alanında yabancı sermaye % 3'ten fazla değildir. Kalkınmakta olan ülkelerin hiç birinde % 3 gibi zayıf bir sermaye ihtiyacı yoktur. Bunu söyleyen gelsin yabancı sermaye, Türk endüstrisini sömürsün demiyoruz. Ama yabancı sermayeyi fikriyle, parasıyla bu kadar inkar eden ve bir taraftan da açılma iddiasında olan bir ülke gösteremezsiniz. Burada biraz da liberal olmaya mecburuz. Tekrarlıyorum, yabancı sermayenin hiç bir zaman çoğunluk olmasını, % 50'den fazla bir hisse sahibi olmasını savunmam; ama yabancı sermayenin bilgisinden istifade etmiş bir sanayici olarak söylüyorum, onların teknolojisini bu iştiraklerle alabiliriz. Benim savunduğum yabancı sermaye formülü, süreli, en geçerli müsaadelerdir. Bunu yapan akıllı devletlerdir. Bunun dışına kaçanlar cezasını çekeceklerdir. Bir tipik misal; İzmit Rafinerisi 20 yıl süreyle Caltex Firmasına yatırılmıştır, Balkanların en güzel en büyük rafinerisi özbeöz Türk malı olmuştur. Türkiye ne kay-

betmiştir bundan? Hiç. Ne kazanmıştır? Sonsuz. Bu nevi süreli yabancı sermaye anlaşmalarında kısa süreli fedakarlıktan sonra devamlı milli ekonomiye katkısının olması sağlanır.

CAHİT KAYRA - Teşekkür ederim, Sayın Soysal. Şimdi sözü Sayın Özsoy'a veriyorum.

NUMAN ÖZSOY - Ben kısaca, bir kaç noktaya temas etmek isterim. Teşvik tasarısının tasarrufları artırıcı yönde olmadığı konusunda konuşayım. Şimdi diyelim ki, şöyle bir şey olsa. Benim ufak tasarruflarım var. Bin-iki bin lira ödeyebilirim durumdayım. Kâr görürsem bir yere koyarım. Bu tasarrufu yemem, yani tüketmem. Yatırıma sevkedecek bir şirkete koyarım. Şimdi eğer ben bu şekilde bir teşvik tedbiri koyarsam, yani halka açık anonim şirketler veya herhangi bir küçük tasarruflar teşkil eden hükümler getirirsem, bu bence yatırımdan daha önceki tasarrufu artıran teşvik tedbiri olur. Tüketimi kısıtlayan tedbir olur. Bu tasarruf tüketime gitmez. İkincisi kredi yoluyla krediyle verilen, krediyle karşılanan yatırımlara yatırım indirimi sağlandığına göre, borçlanmanın da bir sermaye teşekkülünün vasıtası olduğunu kabul etmek gerekir. Çünkü, tasarruf dengesi itibariyle sermaye teşekkülüne müncer olacaktır ve böylece bir sermaye teşekkül ettirilirse, kredi yoluyla sermaye teşekkülünü artırmak mümkün olacaktır. Sonra dış tasarruflar bakımından bir maddemiz var. Bu da dış tasarrufu artıran bir şey olabilir. Tabii tasarımın amacı sırf tasarrufu artırmak değildir.

İkincisi, Uluatam Bey'in sorusu vardı. Gelir kayıpları ne olacak? Elimizde 1971 sonuna kadar olan teşvik tedbirleri rakamları var, ama bundan sonraki teşvik tedbirlerinin hesabı yok gerçekten. Bunun hesabı da yapılmış değil, fakat şu kadar söylemek mümkün, Kamunun kaybı, yapılacak yatırımların sağlayacağı gelirden olacaktır. Artıştan mütevellit bir şey, yani gelir azaltıcı olmadığı için bu fedakarlığı göze almak lazım gelir. Bir gelir kaybı olacaktır tabii ama, hesabın bu söylediğimize göre yapılması bence daha doğru olur.

CAHİT KAYRA - Sayın Uluatam söz istiyorlar, buyrun efendim.

ÖZHAN ULUATAM - Önce tasarruf hacmi meselesi var. Önümüzdeki 5 Yıllık Plan döneminde bizim yatırım hacmimizi yatırım yapma arzusundan çok toplam tasarruf hacmi belirleyecektir. Yani müteşebbislerin ve Devlet'in çok büyük yatırım yapma arzusu olabilir, tıpkı geçmiş dönemlerde olduğu gibi; ama, bunu finanse edebilecek kaynaklar yoksa bu yatırım yapılamaz. Tasarrufla yatırım arzusunu birbirinden ayırmak gerekir. Tasarruf bilindiği gibi işin kaynak tarafıdır. Yatırım ise toplam taleple ilgili taraftır. Bu ikisini hiç değilse teorik alanda birbirinden ayırmak doğru olur. Bu bakımdan, tasarımın tasarruflara eğilmemesi gerçekten büyük bir kayıp. Bu konudaki tek istisna 17. madde. Bu madde tasarrufları artırıcı bir etkiyi düşünerek kaleme alınmış görünüyor. Bunun dışında tasarruflara ilgili hiç bir hüküm yoktur. Sadece Yatırımlar nasıl teşvik edilebilir diye düşünülmüştür.

YATIRIMLARIN NE KADARI TEŞVİK EDİLİYOR

Kaldı ki benim asıl bir başka noktada itirazım var. Bu teşviklere gerek var mı? Ben bunu tartışmak istiyorum. Kamunun kaynak kaybı sorunu da buna bağlı. Hiç teşvik tedbiri olmadığını düşünün. Bu ne demektir? Hiç yatırım yapılmayacak mı demektir? Tabii, bir kısım yatırım yapılacaktır. Bütün bu teşvik tedbirlerini kaldırırsanız, bugün mevcut olan 3 ila 4 tanesini uygulamasanız, yine yatırım yapılır. Teşvik tedbirlerinin etkinliği ile ilgili bu temel soru, bu teşvikler olmasaydı, yapılacak yatırımları ne kadar artırdıkları noktasında toplanır. Yoksa, şu mantığın kesinlikle yanlış olduğunu düşünüyorum: Teşvik tedbirleri bir vergi kaybına sebep olmazlar. Bunlar artan yatırımların ilderdeki gelirlerinden zaten alınacaklardır. Bu teşvik tedbirleri olmasaydı, bu yatırımlar olmayacaktı, dolayısıyla bir vergi kaybı bahis konusu olmamak gerekir. Böyle bir mantık tüm teşvik tedbirleri teorik yaklaşımına aykırıdır. Bu tedbirlerde önemli olan sorun ne ka-

darını teşvik ediyoruz. sorundur, yani yapılan yatırımların ne kadarı bu teşvik tedbirlerinin sonucunda yapılmıştır. Aksi, bütün yatırım miktarını teşvik tedbirlerine bağlamak olur ki, bunun düşünülmesiyeceği açıktır.

Kamu kesiminin de teşvik tedbirlerinden yararlanması çok önemli bir nokta değildir. Çünkü, kamu kesimi yatırımlarının teşvik tedbirleri ile yönetilmesine de, teşvikine de lüzum yoktur. Hele Türkiye'de gerek klasik kamu kesiminin, gerekse İktisadi Devlet Teşekküllerinin bugünkü düzenleme biçimi içerisinde, Devlet yatırım yaptırmayı arzu ediyorsa, bunlara yaptırır. Geri kalmış bölgelere yatırım yapılmasını arzu ediyorsa, geri kalmış bölgelere yatırım yaptırır. Yani, teşvik tedbirleri esas itibariyle kamu kesimine fazla hitap etmez. Kamu kesiminde teşvike ihtiyaç yoktur, üstelik kamu kesimi bir kısım tedbirlerden de yararlanmamaktadır, bu da başka bir sorundur.

Tasarı son derece mübalağalı, gereksiz, kötüye kullanmaya açık hükümler getiriyor. Bazılarına örnek vermeye çalıştım. Bunlar önemsizdir diye geçiştirilemez. Çünkü kamu kaynaklarının teker teker israf edilmesi sonucuna yol açacaktır. Bir madde önemsizdir, öbürü de önemsizdir, öbürü de önemsizdir, ama hepsi bir arada son derecede önemlidir. Tasarı, input maliyetlerini düşürmeye çalışıyor, kârları yükseltmeye çalışıyor. İhraç edilecek endüstrileri yabancı endüstrilere karşı korumayı, yabancı ülkelerin ihracatçılarına karşı veya endüstricilerine karşı korumayı amaçlamıştır. Bunun sonunda sanayisunuz ki yerli sanayiciler her ülkeden gelecek mallarla kolaylıkla rekabet edebilecek duruma erişebilecekler. Hayır, bu yetmiyor. Bir de 21. madde ile kamu kesimi satın almalarında çok büyük kolaylıklar sağlama olanağını Bakanlar Kuruluna veren, böylece Genel Muhasebe Kanunu ve Artırma, Eksiltme Kanunu hükümlerine bağlı olmaksızın, yurt içinde üretilen mal ve hizmetlerin satın alınması için açık bono veren bir hüküm getiriliyor. Oysa, geri kalan maddeler yerli sanayii yabancı mallarla rekabet edebilecek

duruma getirebilmek için kaleme alınmış. Öyleyse, böyle bir maddeye ne gerek var? Bütün bunlar son derece kötüye kullanmalara karşı açık hususlardır.

Bir de şu noktayı saptayalım. Tasarının amaçları arasında şu anda yürürlükte bulunan yatırım tedbirleri de var.

GERİ KALMIŞ BÖLGELER TEŞVİKTEN YARARLANAMIYACAĞI

Mesela yatırımların bölgeler arasında dağılımına yönelik hükümler var. Bu, kanımca hiç bir teşvik tasarısının Türkiye'nin koşullarında gerçekleştiremeyeceği bir amaç. Geçmiş dönemlerdeki uygulamalar bunu açıkça anlatır. Bölgeler arası yatırımların dağılışı teşvik tedbirleri ile düzeltilemez. Geri kalmış bölgelerle ileri bölgeler arasında o kadar büyük maliyet farkları olacaktır ki, bu teşvik unsurları yatırımları bu bölgelere götürmeye yetmeyecektir. Gitmeleri iyi mi olur, kötü mü olur, bu ayrı bir sorun. Ama tasarısı bu amacını gerçekleştiremeyecektir. Geçmiş teşvik tedbirleri de gerçekleştiremediler.

Yabancı sermaye sorununa gelince, yabancı sermaye gerçekten Türkiye'deki teşvik tedbirlerinden şu anda yararlanmaktadır. Bu tasarıya göre de yararlanır. Ama bu ana kadar da bazı kesimler hariç olmak üzere gerçekten büyük bir yabancı sermaye girişi de olmadı. Bu husus şunu açıkça gösterir ki, yabancı sermaye sadece kârlılığın artırılması ve teşvik tedbirleri yoluyla yurda çekilemez. Yabancı yatırımlar klasik kârlılık tahlilinin dışında nedenlerle yapılmaktadır. Türkiye'de kârlılık, Sayın Soysal ne derse desin, yabancı ülkelerdekenden çok yüksektir. Buna rağmen, diyelim ki, yabancı sermaye Almanya'da yatırım yapmayı, Fransa'da yatırım yapmayı ve daha düşük kârlarla yapmayı, Türkiye'ye yatırım yapmaya tercih etmektedir. Bu kârlılığı daha arttırsanız gene gelmeyecektir. Gelirse bu teşvik unsurlarının dışında nedenlerle gelecektir.

Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum. Bu tasarısı tasarruflar sorunuyla ilgilenmediği için ve yatırımların teşviki konusunda da her akla gelen teşvik tedbirinin gerçekten teşvik olacağını düşündüğü

işin ve çok kötü kullanmalara açık tedbirler getirdiği için bu şekilde kabul edilmesi halinde, Türkiye bakımından yararlılardan çok zarar getirecektir. Teşekkür ederim.

CAHİT KAYRA - Açık oturumumuzda, birbirinin karşısında iki farklı görüşün belirgin biçimde ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Tasarının aleyhinde olan görüşler sayın Uluatam tarafından açıklandı. Sayın Uluatam akla gelebilen bütün tedbirlerin bir araya getirilmesi suretiyle bir tasarı hazırlandığını ve bunun rasyonel bir davranış olmadığını ileri sürdü. Uluatam'a göre, tasarı hem finansman sağlayıcı, hem de gelir artırıcı tedbirler içermektedir. Gerçekte ise Türk Sanayiinin asıl sorunu finansman güçlüğüdür. Buna karşılık tasarı, tedbirleri finansman yönünden daha çok gelir artırma yönünde aramakta, esasen yüksek kâr hadleri ile çalışan bu günkü özel sanayi sektörünün geliri daha da artırmayı amaç olarak almaktadır. Gelir artırarak teşvik yöntemi müteşebbisi daha çok yatırıma, daha çok çalışmaya yöneltmeyecektir.

Sayın Uluatam, tasarının bu haliyle toplam tasarrufu artırmaya yardımcı olmaktan çok mevcut ya da esasen nasıl olsa yapılacak yatırımları mükâfatlandırmak gibi bir fonksiyon yapacağını, proje bazından ayrıldığına göre, belli sanayii kollarında atıl kapasiteler ve dolayısıyla kaynak israfları meydana getirebileceğini ileri sürmüştür. Bunlara ek olarak, süreli vergi istisnası esasının da doğru olmadığını, tasarıdaki bazı hükümlerin, örneğin uzman personel yetiştirmek, ya da yabancı uzman kullanmakla ilgili harcamaların durumu gibi, ağırlığı topluma yüklenecek israflara yol açacağını söyleyen Uluatam, gelir artırıcı teşvik bakımından ileri sürülen (Türkiyede girdilerin pahalılığı) olayının sadece sanayi değil özellikle tarımda da söz konusu olduğunu anlatmış, ayrıca tasarıda yabancı sermayeye de başka ülkelerde rastlanmayan ölçülerde eşit olanaklar tanıdığını tasarının geri kalmış yöreler bakımından bu tür yörelerde sanayi kurulmasını ve gelişmesini sağlayacak tedbirler getirmedğini, sonuncu olarak

da bu tasarı ile topluma ve tüketiciye yüklenecek yükün hesabının ne olduğunun bilinmediğini anladığını açıklamıştır.

Sayın Ertuğrul Soysal ile, Sayın Numan Özsoy ise tasarının gerek dayandığı esaslar, gerekse kapsadığı hükümler bakımından lehinde konuştular. Sayın Soysal bu tasarının bir özlemi gerçekleştirdiğini bununla birlikte özel sektörün finansman gereğinin yine de karşılanmamış olduğunu, tasarının kanunlaştıktan sonra uygulama aşamasında idarenin bu uygulamayı güçleştirmesinden çekindiğini söyledi. Bu arada kamudan özele kaynak transferi düşüncesinin karşısında olduğunu, bunun tersine özelden kamuya transfer yapıldığını, ileri sürdü. Sayın Soysal, bu görüşlerine ek olarak, vergi muafıkları dolayısıyla gelir artarken bunun yeni teşebbüslerin meydana gelmesine yardım edeceğini, Türkiye'deki girdi fiyatlarının ve elektrik maliyetlerinin yüksekliğinin bu tür teşvik tedbirleri ile karşılanmasının doğru olduğunu, Türkiye'de teşebbüs karlarının yüksek değil çok düşük olduğunu ileri sürdü.

Sayın Özsoy ve arkadaşları ise, tasarının gerek dayandığı esaslar gerekse kapsadığı hükümleri ile dolaylı biçimde istihdamı ve toplam tasarrufu artıracığını düşündüklerini, maliyet yüksekliklerinin tüketiciye intikalinin bir tercih sorunu ve sanayi yaygınlaşması ile ilgili bir konu olduğunu ve bu yaygınlaşma sonunda üretimin artması suretiyle maliyetlerin, kâr hadlerinin ve fiyatlarının daha düşük düzeylerde dengeleneceğini, araştırma harcamalarının, tasarıdaki esaslar dahilinde Kamuya yüklenmesinin aslında teknolojik geliştirmeyi hızlandırma bakımından yararlı olduğunu, söylediler. Öte yandan tasarının lehinde olan görüşlerin sahiplerine göre tasarıya göre yapılacak uygulamalarda, yabancı sermaye ile yerli sermaye arasındaki eşitlik yabancı sermayenin gelişmişlik farkı hesaba katılarak saptanacağından bu konuda sakınca bulunmama, Kanun tasarısının geri kalmış yörelerde sanayi kurulması yönündeki hükümleri de yeterli tedbirleri kapsamaktadır. Tasarının atıl kapasitelerin ortaya çıkmasına neden olacağı şeklindeki dü-

şüncelere de, tasarı lehinde konuşanlar katılmamışlar, tasarının sistematığı içinde böyle durumların önlenebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Bu karşılıklı görüşlerin anlamını şöyle özetleyebileceğimizi sanıyorum.

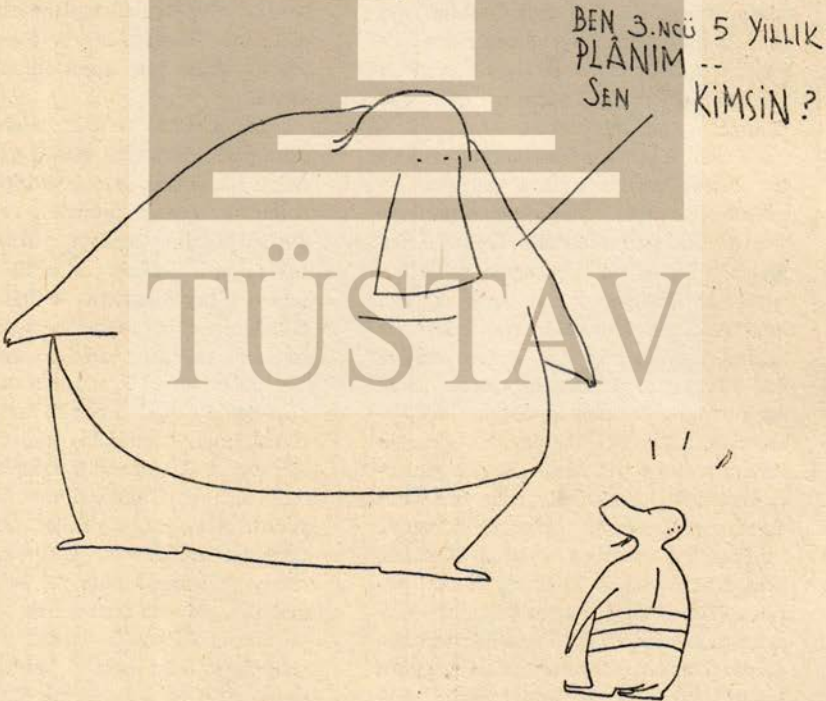
Bu karşılıklı görüşlerin anlamını şöyle özetleyebileceğimizi sanıyorum.

Tartışmalarda özel sanayi sektörünü temsil eden sayın Ertuğrul Soysal'ın tasarı hakkında eleştiri yapmadığı görülüyor. Sayın Soysal'ın tedirginliği finansman ve yönetim konuları ile ilgili olarak beliriyor. Bu konular ise tasarının dışında başka mevzuatın alanına girmektedir. Öte yandan tasarıyı hazırlayanların dü-

şünceleri ve görüşleri ile Sayın Soysalın düşünce ve görüşleri arasında uyum olduğu da gözlenmektedir. Bu sonuç, tasarının gerek sistem gerekse kapsadığı hükümler bakımından özel sektör sanayicilerini tatmin ettiğine işaret sayılmak gerekecektir.

Bunlara karşılık, sayın Uluatam tasarının gerek temelindeki prensiplerini bir kısmı ve gerekse maddelerde yer alan hükümler bakımından tasarrufları ve yatırımları artırmak yerine müteşebbislerin gelirlerini artırmak ve kamu fonlarının israfına neden olmak gibi sonuçlar vereceği düşüncesindedir.

Tayyip İŞÖREN

Dış Politikamızda Yeni Yaklaşım

A. Halûk ÜLMAN

Geçen sayımızda yayımlanan «Değişen Dünya ve Türkiye» başlıklı yazısında, arkadaşımız A. Halûk Ülman; son yıllardaki uluslararası politika gelişmelerinin dünyanın eski iki-kutuplu görüntüsünü değiştirdiğini, ortaya Batı Avrupa, Japonya ve Çin gibi yeni çekim odaklarının çıktığını, askerî blokların —hem genel bir savaşın çekirdekli dehşet dengesi yüzünden olanaksızlaşması, hem de bu yeni çekim odakları nedeniyle— eski peklilik ve bütünlüklerini yitirmeye başladığını ve başta büyük devletler olmak üzere birçok ülkenin bu yeni gelişmelere ayak uydurmak çabası içinde olduğunu belirttiikten sonra, şöyle diyordu: «...Oysa, gerek karşılıklı kuvvet indirimi, gerekse Avrupa Güvenlik Konferansı konularındaki tutumundan, Türkiye'nin kendi dış politika ve güvenlik sorunlarına hâlâ bloklar-ıçer bir çözüm aramakta olduğu anlaşılıyor... Bloklar-ıçer çözümlerin başladığı bir sıra, ortaya çıkan sorunlara yeniden bloklar-ıçer çözümler aramak, bize gereksiz yere zaman kaybettirmekten ve bizi gereksiz yere güç durumlara düşürmekten öteye gidemeyecektir kanısındayım.»

O halde, bu yeni dünya koşulları karşısında, Türkiye'nin benimseyip izlemesi gerekli yeni dış politika yaklaşımı ne olmalıdır?

Aşağıdaki yazıda, yazar işte bu sorunun karşılığını araştırmaktadır.

Çekirdekli dehşet dengesi nedeniyle, blokların lideri durumunda olan devletler, birbirleriyle doğrudan doğruya ve kendi toprakları üzerinde karşı karşıya gelmekten dikkatle kaçınıyorlar. Birleşik Amerika'nın NATO içinde «esnek karşılık» stratejisini uygulaması, bu nedenledir. Son zamanlarda NATO'nun Orta Avrupalı üyeleri tarafından ortaya atılan ve Birleşik Amerika tarafından da desteklenen, karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi önerisinin nedeni de aynıdır. Bu öneri gerçekleştirildiği takdirde, Orta Avrupa'daki kuvvetlerin hem sayısı, hem vurucu gücü azalacak ve böylece hem bir çatışma olasılığı azalacak; hem de, bir çatışma çıkarsa, eskisi kadar yıkıcı olmayacaktır.

Gerek «esnek karşılık» stratejisinin, gerekse karşılıklı ve dengeli kuvvet indiriminin, eninde sonunda, kanatlardaki ülkeleri, bu arada Türkiye'yi tehlikeye en

çok duruma soktuğu ortadadır. Yeni NATO stratejisinin Türkiye açısından yarattığı sakıncalar burada tekrarına gerek olmayacak kadar iyi biliniyor. Orta Avrupa'da karşılıklı ve dengeli bir kuvvet indirimi ise, buradan çekilen birliklerin hiç değilse bir bölümünün kanatlara yığılmasına yol açacaktır ki, bu da zaten «esnek karşılık» yüzünden tehlikeye açık olan kanatlarda güvenliği değil, fakat güvensizliği büsbütün artıracaktır.

Bugün Türk dış politikasını yönetenler, bildiğimiz kadarıyla, bu güvensizliği «esnek karşılık» konusunda NATO'dan alınan şu, ya da bu sözlü garantilerle, karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi konusunda da bu indirimin olabildiği kadar sınırlı tutulmasını sağlayarak gidermeye çalışmaktadırlar. Ancak, bu yönde harcanacak çabalar ne olursa olsun, bu gibi blok-ıçer çözümlerle son sözün gene bloğun en güçlü devletinde, ya da devletlerinde

kalacağına; güvenliğimizin ve toprak bütünlüğümüzün ancak onların ulusal çıkarlarının belli bir anda ve durumda gerektirdiği ölçüde korunabileceğine hiç kuşku yoktur.

Hele bir de Batı blokunun, bu arada NATO'nun lideri durumunda olan Birleşik Amerika'nın, zaman zaman verdiği bütün güvencelere rağmen, yavaş yavaş dünyadaki yüklemelerini en azına indirmeye çalıştığını düşünürsek, Türkiye'nin zaten günün —hem de pek uzak olmayan— birinde kendi başının çaresine bakmak zorunda kalabileceği gerçeği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Birleşik Amerika, Doğu Akdeniz'deki polislik görevini bırakmaya karar verdiği gün, bizim şimdi ısrarla aramaya çalıştığımız blok-ıçi çözümler birdenbire geçersiz olmayacak mıdır? (Birleşik Amerika'nın dünyadaki yüklemelerinden kurtulmak istediğini —bunun nedenlerini tartışmak konumuzun dışında kalmaktadır— gösteren en son örnek, anılardadır: Başkan Nixon, daha çok yakın zamanlara kadar Amerikan ulusal güvenlik ve çıkarları açısından «vazgeçilmez» sayılan Güney-Doğu Asya'nın savunmasını, Vietnam sorununa aradığı çözüme bir başlangıç olmak üzere, geçen yıl ortaya attığı Guam Doktrini ile bölge devletlerinin sırtına yükleyivermiştir. Nixon'un bu davranışı, Güney Vietnam, Tayland ve Filipinler gibi Birleşik Amerika'nın sağladığı savunma şemsiyesinin rahatlığı altında yaşamaya alışmış ülkelerde çalkantılar yaratmış; buna karşılık, bundan önce bir kez de İngiltere tarafından bırakılmış olmanın deneyini yaşayan Yeni Zelanda ve Avusturalyalılar, son aylarda yapılan seçimlerde, iktidara, dış politika ve güvenlik sorunlarına ulusal çözümler aramayı öneren İşçi Partilerini getirmişlerdir.)

Savaş teknolojisinin bu kadar geliştiği ve ülkelerin birbirlerine bağlılığının bu kadar çoğaldığı bir dünyada, özellikle Türkiye gibi ekonomik kaynak ve yetenekleri sınırlı bir ülkenin tümüyle bağımsız ve ulusal bir güvenlik politikası izlemesi elbette kolay değildir. Ancak bu, blok-ıçi ve bloklar-arası ilişkilerde görülen son gelişmelerin ışığında yeni yaklaşımlar

aramamıza engel olmamalıdır. Bana kalırsa, bir yandan Batı bağlılığını sürdürürken, öteyandan kendi güvenliğini pekiştirmek için Türkiye şunları da yapabilir:

1) Büyük devletler arasında başlaması beklenen karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimi görüşmeleri sırasında, aynı indirimin yalnız Orta Avrupa'da değil, Sovyetler Birliği ve Türkiye arasında kanat bölgelerde yapılmasını da savunabilir.

Konuya böyle bir yaklaşım Orta Avrupa'dan çekilecek kuvvetlerin NATO'nun güney kanatlarına yığılmalarını önleyeceği gibi, Türkiye'nin savunma giderlerinde önemli bir tasarruf yapılmasını sağlar.

2) Hazırlık çalışmaları geçen ay Helsinki'de başlayan ve 1973 Haziranında toplanması beklenen Avrupa Güvenlik Konferansı'nın bir lâf pazarı olmaktan kurtulmasına ve burada, Avrupa devletleri arasında, karşılıklı toprak bütünlüğüne saygıyı sağlayan ve birbirlerine silâhlı müdahaleyi önleyen genel bir Avrupa Güvenlik Sözleşmesi üzerinde anlaşmaya varılmasına çalışabilir.

Eğer varılabilirse, böyle bir anlaşma güvenlik sorununu bloklar-ıçi ve bloklar-arası bir sorunu olmaktan kurtarıp, iç rejimleri ne olursa olsun, Avrupa devletlerinin ortak sorunu durumuna getirebilir. Birleşik Amerika günün birinde savunma şemsiyesini Batının üzerinden çekse bile, güvenliğin kesintisiz ve aksaksız devamını sağlayabilir.

3) Sovyetler Birliği ile karşılıklı bir dostluk ve saldırmazlık andlaşması imzalanması olanaklarını araştırabilir.

Söylemeye gerek bile yok ki, bu andlaşma, ancak, her iki devletin de birbirlerinin toprak bütünlüklerine, egemenliklerine, iç rejimlerine ve şimdiye kadar imzaladıkları uluslararası sözleşmelere —bu arada, Montreux'ye— karşılıklı saygı göstermek ve topraklarında birbirlerine karşı yöneltilmiş çalışmalara izin verme-

mek ilkelerine dayanan bir anlaşma olmalıdır ve sağlam, inandırıcı güvenceler kapsamalıdır.

Gerçekten, Türkiye'nin bugün karşı karşıya bulunduğu güvenlik sorunlarının büyük bir bölümü, kaynağını Sovyetler'le sınır komşuluğundan almaktadır. Çok uzun bir çatışma geçmişinin etkisi altında, Türkiye, Sovyetler'in 1945 yılında Türk Boğazları ve bazı Doğu illeri üzerinde ileri sürdüğü istekleri bir türlü unutamamaktadır. Özellikle son yıllarda, buna bir de Türkiye'deki anarşik olayların «uluslararası komünizm» tarafından düzenlenip beslendiği kanısı yaratılmıştır ki, «uluslararası komünizm» dendiği zaman Türk kamu oyunun aklına gelen Sovyetler Birliği'nin parmağıdır. İşte Sovyetler'le yukarıda belirttiğimiz ilkeler çerçevesinde yapılacak bir dostluk ve saldırmazlık anlaşması, Türkiye'nin güvenlik sorununa

rahatlık getireceği gibi, eğer gerçekten nedeni buysa, anarşik olayların önlenmesine de yardımcı olacaktır.

«Batılı dostlarımız böyle bir anlaşmayı nasıl karşılarlar?» kuşkusu herhalde yersiz olmak gerekir. Federal Almanya'nın Sovyetler Birliği'yle aşağı yukarı bu çizgide bir anlaşma imzalamasına ses çıkarmayan Batılılar hangi geçerli nedenle Türkiye'nin yapacağı anlaşmaya karşı çıkabileceklerdir? Üstelik bu bir saldırı-mazlık, yani savunma anlaşması olduğuna göre, NATO ile de, Batı bağlılığı ile de bağdaşmayan bir yanı yoktur.

Bütün bu öneriler bugün için bazılarına hayalci, bazılarının olanaksız öneriler gibi görünebilir. Ancak, bize de, hızla değişen bir dünyada, alışılmış dış politika ve güvenlik kalıplarını kırmak yürekliğini gösteremeyenlere yer yok gibi geliyor.

ÖZGÜR İNSAN

KİTAPLIĞI

GENEL DAĞITIMI YAPILAN YAYINLAR

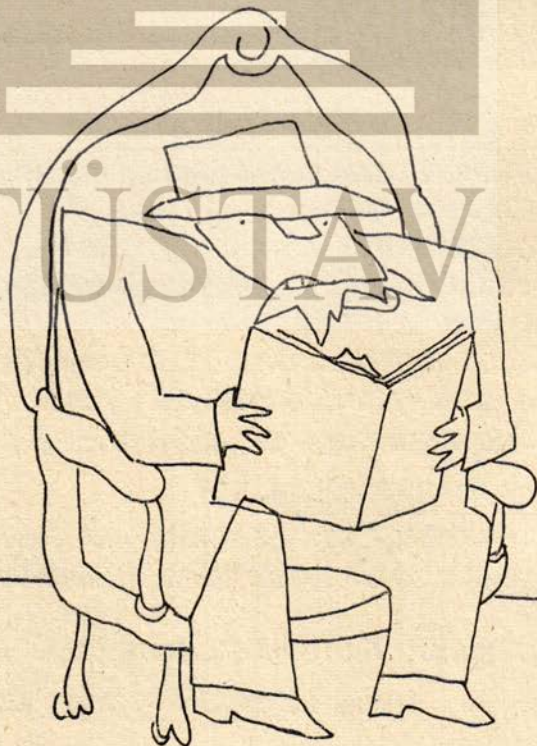
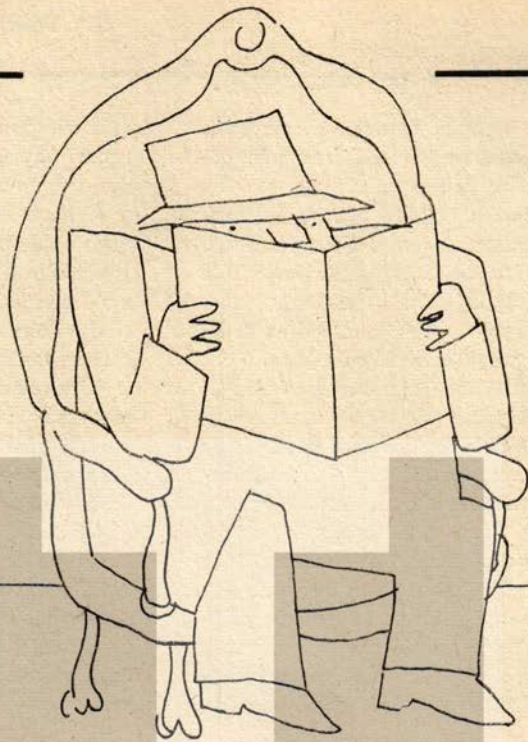
- **EMPERYALİZM ve EĞİTİMDE YABANCILAŞMA** Şükrü Koç / 10 lira
- **SENDİKALİZM** Anıl Çeçen / 12.50 lira.
- **TÜRKİYE, İŞÇİ HAREKETİ ve DEMOKRATİK SOL** Faruk Erginsoy / 20 lira
- **SOSYAL DEMOKRAT DÜZEN** Onikiler Raporu / 25 lira.
- **ÖZGÜR İNSAN DERGİSİ** Cilt 1 / 50 lira.
- **AÇLIK KORKUSU** Osman Nuri Koçtürk / 20 TL.

BASILACAK KİTAPLAR

- **TÜRKİYE'DE SENDİKACILIK** (Anıl Çeçen, Şubat'ta basılacak)
- **TERİMLER SÖZLÜĞÜ** (Özgür İnsan Bilim Kurulu (Mart'ta basılacak).
- **DEMOKRATİK TOPLUMCULUK** (G. Adlen, Nisan'da basılacak).

İsteme ve dağıtım: **P. K. 46 Küçükesat - ANKARA**

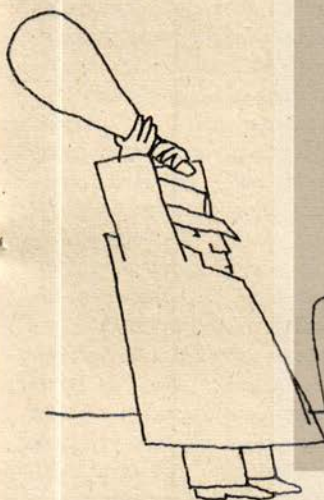
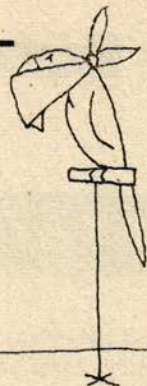

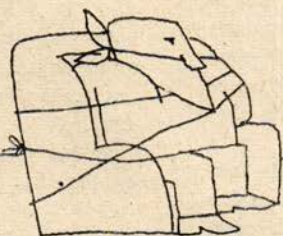
TONGUC

Tonguç YAŞAR

TÜSTAV

TONGUÇ

1973 Bütçesi ve Getirdikleri

Cahit KAYRA

Türkiye'de son yıllarda ne anlam taşıdığı ve hangi amaca yöneldiği fazla bilinmeden kullanılan bir batılı ekonomik slogan var. Enflasyonu işsizliğe tercih etmek... Yüzde beş işsizlik yerine yüzde beş enflasyonu yeğ görmek... Batının sanayileşmiş ülkeleri için bu slogan anlamlı ve yararlı olabilir. Bu ülkelerde büyük sermaye, sabit yatırım birikimleri vardır. El emeği insan gücü, bu ülkelerde kalifiyedir ve çok bilinçlidir. Bu ekonomilerin belli ölçüde, sürgit bir artış = Residuel atıl kapasiteleri bulunmaktadır. Bu atıl kapasite ekonomide gerekli arz esnekliğini sağlar. İşsizlik işaretleri belirlediği zamanlarda talep hacmini belli ölçülerde artırarak bu atıl kapasiteyi harekete geçirmek suretiyle bunalımın giderilmesi, ya da hafifletilmesi yoluna gidilir. Batılı sanayileşmiş ekonomilerdeki atıl kapasite gerek yoğun değerli sabit sermayeler ve gerekse kalifiye eleman gücünden oluşur ve bu güç harekete geçirildiği oranda üretimi ve geliri artırmak olanağına sahiptir. Buna rağmen Batıdaki son gelişmeler bu olanağın etkisinin orada da sınırlı olduğunu göstermiştir. Türkiye'de durum böyle midir? Türkiye'de sabit sermayelerin ve yapılacak üretimin niteliğini bir yana bırakalım... İnsan gücü, emek unsuru Batı'dakine benzemiyor. Türkiye'deki iş gücünün büyük kısmı, Batı'daki işgücü ile kıyaslanacak ölçüde kalifiye değil. Hal böyle iken Türkiye, son yıllarda kalifiye hale gelebilen işçilerin büyük bir kısmını, bunların en verimli çağlarında yabancı ülkelere göndermekte ve yurt içindeki kalifiye olan ve olmayan işçi oranını daha da aleyhe çevirmektedir.

Buna göre, Türkiye, enflasyonist baskı ile, talep şişirmeleri ile atıl kapasiteleri harekete geçirme konusunda batılı

ülkeler ile aynı yapıda değildir. Nitekim, 1972'nin son 10 aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine oranla % 20'lik bir fiyat artışı (Toptan eşya fiyatları) meydana geldiği halde Devlet Planlama Teşkilatı;

(Ekonomideki talep toplamının arzdan daha fazla olmasına rağmen imalat sanayiinde, % 40 ile % 90 arasında atıl kapasite görüldüğü...) sonucuna varmaktadır. (*)

Bu normal bir sonuçtur. Türkiye'de yeterli kalifiye işgücü, teknik güç sağlanmadığı zaman, bu yüzden esnek olmayan arz, artan talep ölçüsünde büyüye-meyecek, artan talebin meydana getirdiği fazla nakdi gelir ve harcama gücü fiyatları artıracaktır. Bu oluşumun bir başka yönünü hizmet sektöründeki gelirin artışı olarak göreceğiz. Böylece tümü ile artan, artırılan talep bir yerde kende ölçüsünde arttıramadığı üretim ve arz hacmi yerine fiyatlara yansımak suretiyle fonksiyonunu yapacaktır. Bazı batılı ekonomistlerin (Az gelişmiş ülkelerde atıl kapasite olmaz.) demelerinin nedeni de budur. Henüz olgunluk çağına erişememiş olan Türk ekonomisinin dramı buradadır.

1972 DÖNEMİ EKONOMİSİ VE 1972 BÜTÇESİ

Yazımıza bu açıklama ile başlamanın nedeni, Türkiye'nin, Hükümet yetkililerinin de açıkladıkları gibi, enflasyonist bir gelişme eğilimi içinde bulunmasıdır. 1972 Bütçesi böyle bir ortam ve böyle koşullar içinde uygulanmaktadır ve enflasyonist baskının 1973 yılına da uzayacağını ilgili, sorumlu kişiler tahmin etmektedirler. Bu bakımdan 1973 yılı bütçesine geçmeden 1972 yılı bütçesinin uygulamaları üzerinde kısaca duralım.

1972 yılı bütçesi, sayın Maliye Bakanının da belirttiği gibi 8 milyarlık bir

(*) Ekonomimizde Durum ve Beklenen Gelişmeler Kasım 1972 DPT.

açıkla yürürlüğe konulmuştur. Hükümet üyeleri bu yazının yazıldığı tarihe kadar, önce fiyat hareketlerinin duraklamaya başladığını söylemişler, daha sonra bunun böyle olmadığını açıklamak ve bir sıra tedbirler almak yoluna gitmişlerdir.

Herşeyden önce kamu harcamaları üzerinde durulmuş, kamu yatırımları ve yine yatırımlara giden bir kısım transfer harcamaları kısılmıştır. Bu arada enflasyonist genişlemenin doğal etkileri sonucu vergi gelirleri de belli ölçüde artmıştır. Sayın Maliye Bakanı, bütçe açığının ekim ayında büyük ölçüde azaldığını belirtmektedir. Yıl sonunda açığın ne kadar olacağını, belki sayın Bakanın kendisi de, bu yazının yazıldığı tarihte bilememektedir. Zira son rakamlar yeni ödenek taleplerine, yeni gelişmelere göre meydana çıkacaktır. Kamu harcamalarında yapılan kısıntılar yanında parasal alanda mevduat karşılıklarının % 20'den % 25'e çıkarıldığını görüyoruz. Öte yandan destekleme fiyatları ve işçi ücretleri üzerinde hükümet ısrarlı bir davranış göstermiş ve böylece maliyetlerin yükselmemesini sağlamak istediğini belirtmiştir

Bütün bu tedbirler paketinin tümü ile tektir (mütecanis), bütünlüğü olan bir fiyatlar ve gelirler politikası niteliği taşımadığını söylemek yanlış olmaz. Çünkü, bu tedbirler alınırken, ticaret ve sanayi alanında oluşan kârlar ve kazançlar üzerinde, durulmadığı dikkat çekmektedir. Yazara göre, öz sermaye/ bilanço kârı oranları 1972 yılında, bazı hallerde, dokuma sanayiinde % 40, madeni eşya sanayiinde % 70, oto yedek parçası alım satımı işlerinde % 70 iç ticarete yüzye 80, hırdavatçılıkta yüzde 75'i aşmaktadır..

Sonuç... fiyatların yükselmesine engel olunamamıştır. Bu durum alınan tedbirlerin uygun, daha doğrusu yeterli olmayışı, eksik tedbir alınmış olması alıcılıkları ile açıklanabilir. Hükümetin Bu yazının yazıldığı tarihte yeniden bazı tedbirlere baş vurma ihtiyacını duyduğunu düşünebilir. Türkiye'de talep hacminin, kısa dönemde şiddetle artmasına etkin olan kısa vadeli dış fonların, yani euro-dövizlerin (Sayın Maliye Bakanı'nın beyanlarına göre ekim ayında 380 milyon dolar civarında döviz

çevrilebilir mevduat hesabı vardır. Bunun % 95'inin euro-döviz olduğunu tahmin edebiliriz.) durdurulması yoluna gidileceğini tahmin edebiliriz. Ekonomi politikasını yürütenlerin, enflasyonist baskıyı hafifletmek için gözlerini parasal alana da gereği ölçüsünde çevirmeleri, herhalde, gereklidir.

Bunlardan başka ve bir anlamda bunlardan daha önemli olarak beliren bir sorunumuz daha var. Ben, 1972 yılının sonuna yaklaşılırken geçmiş yıllarda görülmeyen yeni, değişik bir oluşumun ekonomimizi etkilemeye başladığı düşüncesindeyim. Bu oluşum yerli likit tasarruflarla ilgilidir. Gerçekten, yerli likit tasarrufların, son beş yıllık dönem itibariyle oluşumu gerekli şekilde incelenecek olursa, ilk kez 1972'de böyle bir gelişme görülecektir:

Yerli Likit tasarrufların artışlarında bu yıl intizamsızlıklar, duraklamalar göze çarpmaktadır. Yılın nisan, mayıs, ağustos ve ekim aylarında ise belirgin gerilemeler olmuştur. Yerli tasarruf mevduatının, bu yıl, artışında, geçen yıllara kıyasla ciddi sayılabilecek bir duraklama vardır.»

Bu sonuçları, gerçeklikleri ölçüsünde, böyle yorumlayabiliriz. Türk halkı, geçmiş yıllardaki ölçüsünde ve geçmiş yıllarda olduğu kadar düzgülü biçimde tasarruf yapmamakta, yapamamaktadır. Bu durum, Türkiye'de enflasyonist gelişmenin, euphorique aşamayı geride bıraktığının bir işareti olarak yorumlanabilir. 1973 yılına böyle bir ekonomik ortam içinde girmektediriz.

ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN VE 1973 DİLİMİ

1973 yılı bütçesinin incelenmesine plan ve program açısından yaklaşmak durumunda olduğumuz açıktır. Uzun vadeli strateji ve Üçüncü Beş Yıllık Planın temel amacının ne olduğunu bilmekteyiz. Türkiye'nin hızla ve gerçek şekilde sanayileşmesi.. 1973 programının bu amaç göz önünde tutularak hazırlanmış olması gereklidir. Sanayileşmenin başta gelen çok önemli bir aracı yatırım yapmaktır. Bütün ekonomi içinde, tüketim, tasarruf, yatırım oranları ve bu oranların oluşumunda Kamu Sektörünün yeri ve etki-

si, bu ilkeler göz önünde tutularak, hesaplanacak, saptanacaktır.

Bu bakımdan önce Üçüncü Beş Yıllık Plan ile 1973 Programını ve Bütçe tasarısındaki rakamları karşılaştıra-

lım. Bu karşılaştırma, bizi ilk anda, bu üç belgenin önerdiği büyüklükler arasında önemli ayrılıklar olduğu gözlemine yöneltmektedir. Aşağıdaki tablo bu düşüncemizi kanıtlamaktadır.

Kaynaklar - Harcamalar artış oranları

Kaynaklar/ Harcamalar	1972 (*) Gerçekleşme tahmin	3'üncü 5 Yıllık Plan	1973 Programı	1973 Bütçe Tasarısı
GSMH	7.3	8.0	7.5	7.5
Dış kaynaklar	-72.5	-	429.8	429.8
Toplam kaynaklar	6.7	7.7	8.3	8.3
Sabit sermaye yatırımları:	18.4	12.8	15.9	15.9
— Özel	17.7	11.8	9.1	9.1
— Kamu	19.0	13.6	23.5	23.4
Stok değişimi	-61.7	10.5	3.0	4.6
Toplam yatırımlar	10.1	12.7	15.9	15.9
Toplam Tüketim	5.9	6.3	6.4	6.4
— Özel	5.4	5.9	4.8	5.9
— Kamu	8.1	8.8	15.0	8.8

(*) Yıllık Ekonomik Rapor 1972.

Üçüncü Beş Yıllık Planın en önemli ve etkin araçlarından olan kamu maliyesinde Tüketim harcamaları Planda 8.8 olarak saptanmışken (1972'de de bu oranın 8.1 olarak gerçekleşeceği tahmin ediliyor) bunun Programda % 15.0'e çıktığını görüyoruz. Bu artışın bir kısmının, karşılıklı gelir ve harcama hesaplarına kaydedileceği anlaşılan Milli Savunma harcamalarını içine almakta olduğu anlaşılıyorsa da kalan kısmın izahını yapmak, her halde güç olacaktır. Zira bu artışta personel harcamalarının büyük etkisi olduğunu anlamaktayız.

Öte yandan özel tüketim artışı da Planda 5.9, Programda % 4.8 olarak yer almaktadır. 1972 yılında % 5.4 oranında artacağı tahmin olunan özel tüketim artışının programa göre 1973'de % 4.8 oranında artması hesabı da tereddüt yaratıyor. Bilindiği gibi, tüketim eğilimi yıldan yıla, çok önemli bunalımlar, ya da olaylar olmazsa, bu ölçüde büyük değişiklikler gösteremez. Halkın tüketim

modeli ağır ağır değişir. Kaldı ki, 1972'de tüketim artışının, DPT'nin tahminlerinin üzerinde oluşmuş bulunması olasılığı da vardır.

Karşılaştırmada dikkati çeken noktalardan birisi de sabit sermaye yatırımlarında görülen hız ayrılıklarıdır. 1972'de 17.7 olarak gerçekleşeceği tahmin olunan özel sabit sermaye yatırımları artış oranı, 1973'de, Plana göre % 11.8, Programa göre ise % 9.1 olarak hesaplanmaktadır. Kamu sabit yatırımlarında ise 1972'de % 19.0 olarak düşünülen artış oranı Planda 13.6, Programda ise 23.5 olarak yer almaktadır.

Belirgin çelişkiler izlenimini veren bu rakamları incelerken şunlara dikkat edilmesi gereklidir. 1972 rakamları DPT'nin eski tahminleridir. Daha sonra yapılan tahminlere göre özel sektör yatırımlarının gerçekte bu oranları tutamadığının saptanmış olması olanağı vardır. Çok küçük zaman fasılları ile yapılan Plan ve Program arasındaki farklı-

lik bu bakımdan ayrıca eleştirilebilir.

Stok değişimi rakamlarında görülen farklılıklar da bir anlamda şaşırtıcıdır. 1972'nin enflasyonist ortamı içinde şişen talebin azalttığı stokların 1973'de artacağını öngörmek, 1973'de ciddi anti-enflasyonist tedbirler alınacağını işareti olarak yorumlanmak gerekecektir. Tabii bu tedbirler gerekli ağırlıkta ve ölçüde alınabilirse... 1973 yılının bir seçim yılı olduğu göz önünde tutulursa burada da bir tereddüd payına yer vermek gerekecektir.

Fakat 1973 Bütçe tasarısında yeneden değişik bir denge ile karşılaşyoruz. Millî bütçe tahmin raporuna kamu tüketimi programdakinden 1.800 milyon lira azalmakta ve özel tüketim bu ölçüde artmaktadır. Buna göre kamu tüketimi ve özel tüketim artış oranları plandaki gibi % 8.8 ve 5.9 olarak saptanmaktadır.

1973 programında bu dengelerde yer alan büyüklüklerin ayrıntılı alt hesapları vardır. Bütçe tasarısındaki kaynak ve harcama dengesinin alt hesaplarını bilemediğimiz için değişikliklerin neden ileri geldiğini anlayamamaktayız. An-

cak en doğal sonuç olarak 1973 programının değiştirildiğini kabul etmek durumundayız. Herhalde önümüzdeki günlerde 1973 programının değiştirilmiş şeklinin resmi gazetede yayınlanması gerekecektir. Konunun önemi şundadır ki; özel ve kamu sektörlerinin tüketim harcamaları oranlarının değiştirilmesi marjinal tasarruf eğilimi, buna göre kamu sektörünün kendi içindeki dengesi gibi bir çok çeşitli değişkenlerin yeni baştan gözden geçirilmesi demektir.

1973 PROGRAMI VE 1973 BÜTÇESİ

Plan ve program arasındaki aykırılıkların yanında Bütçe ve Program arasında da ciddi sayılabilecek farklılıklar göze çarpmıyor. Bundan başka, Bütçe konusunda da 1/12/1972 tarihinde sayın Maliye Bakanının basına yaptığı açıklamada belirtilen rakamlarla Bütçede ve gerekçede açıklanan rakamlar arasında da önemli sayılabilecek değişiklikler görüyoruz. Bu üç belgedeki rakamları aşağıda karşılaştırıyoruz.

Harcamalar, gelirler ve finansman	1973 Programı	Maliye Bakanının 1/12/1972 tarihli açıklamaları	Bütçe (gerekçe).
Cari harcamalar	30.8	26.4	29.7
Savunma özel yatırım ve giderleri	-	-	2.2
Yatırımlar :			
a) yatırımlar	12.1	12.1	12.1
b) Savunma özel yatırım ve giderleri	-	2.2	-
Transferler :			
a) Transferler	17.9	17.9	17.9
b) Kamulaştırma	-	1.1	-
Toplam	60.8	61.9	61.9
Gelirler	55.9	57.9	57.9
İstikraz	4.0	4.0	4.0
Finansman toplamı	59.9	61.9	61.9
Açık	.9	-	-

Tablodan anladığımız gibi, Programla, bütçe arasında şu farklılıklar vardır: Tüm konsolide bütçe harcamaları bütçe programdan 1.300 milyon daha fazladır.

Cari harcamalar, Bütçede Programdan daha fazladır.

Gelirler Bütçede Programdakinden daha yüksek bir rakamla tahmin edilmiştir.

Program bir milyara yakın (925 milyon) bir açık tahmin ettiği halde Bütçe de böyle bir açığın ortaya çıkmayacağı kabul edilmiştir.

Anlaşılan şudur ki, Planlama özel savunma harcamalarını ve yatırımları yatırım olarak kabul etmemekte, Hükümet bunu önce yatırım bölümüne almakla birlikte daha sonra ayrı bir bölüm şeklinde düşünmektedir. Daha önce Maliye Bakanlığınca transfer harcamaları içine alınan memurların 1 milyarlık eski alacakları ile ilgili harcamalar da DPT'ince cari harcama olarak kabul edilmekte, Bakanlık, ya da daha doğrusu hüküme-

tin bütçe tasarısı da bu görüşe uygun olarak bu harcamaları cariler içine almaktadır.

1973 Bütçe tasarısındaki millî bütçe tahmini raporuna göre saptanan rakamları bütçedeki rakkamlarla karşılaştırdıkta açıklanmasında zorluk çekilecek farklılıklar izlenilebileceğini sanıyorum. Millî bütçe tahminlerinden öteki kamu sektörlerine ilişkin rakamlar çıkarılırsa geriye konsolide bütçe rakkamlarının kalması gereklidir. Konsolide bütçe dışındaki kamu sektörü rakamlarını Millî Bütçe tahminlerinden çıkarırsak şu sonuçları almaktayız:

	Millî Bütçe tahminleri	Konsolide bütçe	Fark
Kamu yatırımlar (Stok değişimleri hariç)	26.4		
Mahalli idareler kamu İktisadi teşekkülleri (stok değişimleri hariç)	14.3		
	12.1	12,1	-
Kamu cari harcamaları	32.0		
Mahalli idareler v.b.	3.0		
	29.0	29.7	7
Millî özel yatırımlar ve harcamaları		2.2	2.2
FARK			3.1

Bu tablodan çıkan sonuç konsolide bütçenin ana hesapları olan Millî Bütçe ile konsolide bütçe rakamları arasında fark olduğudur. Şu halde ya bütçe bu ölçüde bir açık vermek durumunda olacaktır, ya da genel ekonomik dengede bir büyüklükte bir açık vardemektir.

BÜTÇENİN FİNANSMANI

Gelir tahminlerine gelince, DPT'nin tahminleri.

Bütçe tasarısı arasında İşletme vergisi başta olmak üzere bazı konularda ayrıntılar görülüyor. Ancak 1973 yılında talep şişkinliği ve maliyet yükselmele-

ri devam ederse Planlamanın tahminlerine kıyasla 2 milyarlık daha fazla bütçe geliri sağlanabilmesi olanağı vardır. Lakin 1973 yılı bir istikrar yılı olacaksa (ki Sayın Maliye Bakanı Bütçe ve Plan Komisyonu'nda politikalarının böyle olacağını açık ve kesin biçimde belirtmiştir.) özellikle vasıtalı vergilerin beklenenden daha az gelir getirmesi olasılığını göz önünde tutmak ihtiyatkârlık gereği olur.

Bütçenin gelirler kısmında önemli olan bölüm vergiler, vergi gelirleridir. Burada Programla bütçe arasında şu durum göze çarpmaktadır: (Milyar TL.)

Vergiler	1972 Bütçe tahmini	1973 Program	1973 Bütçe
Vergi gelirleri toplamı	45.1	46.5	48.1
Vasitasız vergiler	15.5	17.6	18.3
Vasitalı vergiler	22.4	26.6	27.5
Servet vergileri	1.9	2.4	2.3

Burada yapılabilecek iki gözlem var:

a) Gerçekte 1972 gelir tahsilatı tahmin olarak alınmıştır. Eğer gerçekleşme tahminleri üzerinde durulacak olursa şu karşılaştırmanın yapılması gerekecektir. 1972 bütçe tahmini 45.1 milyar

1972 Gerçekleşme tahmini	39.0 - 40.0 milyar
1973 Programı	46.5 milyar
1973 Bütçesi	48.1 milyar

Bu karşılaştırmadan Vergi gelirlerinin 1973'de 1972'ye oranla % 20-23 oranında artacağını düşünülüyor.

	1972 Ekim	1973 Program	1973 Bütçe
Vasitasız Vergiler	26.6	15.8	17.9
Vasitalı vergiler	28.20	18.7	21.8

Görülüyor ki gerek program ve gerekse Bütçe vasitalı vergilerin vasitasızlardan daha çok, daha yüksek oranda artacağını tahmin etmektedir. Bu karşılaştırmayı bütçe rakamları üzerinden değil zamanında gerçekleşme rakamları üzerinden yaparsak farkın daha da artmış olacağını şimdiden söylemek olanağı da bulunacaktır. Oysa bütünleşme yoluna girdiğimiz batı ekonomilerinde benzer bir vasitalı/vasitasız oranına erişebilmek için yıldan yıla vasitasızların artış oranını yükseltmek gereklidir.

Enflasyonist baskının devamı halinde bu oluşumun tabandaki en düşük gelirli tüketicinin gelirini ek bir vergi, kanunların dışında oluşan ek bir vergi, bir surcharge şeklinde etkileyeceğini düşünebiliriz. Bir açıdan, 1973 Programında özel sektör (hane halkı)nın tüketim oranının 1972'de % 5.4 artarken, 1973'de 4.8 art-

nında artacağını düşünülüyor sonuca çıkarılmaktadır. Bu oran kendi içinde belli ölçüde tutarlı olabilir. Ancak bir kısım tahminlere göre 1972'de gerçekleşme tahmini 38.0 milyarı geçmeyecektir. Bu bakımdan 1973 vergi tahmini başlangıçta % 28 gibi (özellikle bir istikrar ortamında) erişilmesi güç bir artışı öngörmektedir.

b) Öte yandan vergilerin kendi içlerindeki oranları dikkat çekici olmaktadır. Vergi gruplarının yıldan yıla değişim oranları şöyle düşünülmüştür:

masının ön görülmesinin bununla ilgili olduğunu da düşünebiliriz. Bu halde tüketimi kısırarak kamu harcamalarının finansmanı sağlanmak isteniyor denilebilir. Ancak böylesine bir gelişmenin tarafı olmak, hiç kuşkusuz, çok güçtür. Bir ekonominin sıhhati, bir toplumun mutluluğu yalnız milli hasılanın büyümesi ile anlaşılabilir. Önemli olan büyümenin meydana getirdiği gelirin dağılımıdır. Bu dağılım tutarlı oranlar içinde gerçekleşmiyorsa, toplumsal yaşamın en önemli amacı olan sosyal adalet ile ters düşmüş oluruz. 1973 yılında, bir istikrar programı uygulanacak ise, vasitalı vergiler hasılasını, vasitasızlardan daha yüksek bir hızla artırmak, istikrarın fiyatını bu oranda maddi varlıkları ve ekonomik çekişme güçleri en zayıf olan halk dilimlerine ödetmek demek olur.

Türk Sendikacılığının Gelişimi

Anıl Çeçen

Sendikacılık hareketleri ilk kez büyük endüstri devriminin gerçekleşmesinden sonraki yıllarda endüstrileşme süreci içine giren batı ülkelerinde görülmüştür. Makinalaşmanın üretim alanına girmesiyle beraber, üretim ve iş hacmi genişlemiş, endüstriyel patlama işçi sayısını milyonların üzerine çıkarmıştır. Günden güne büyüyen işçi kitleleri sosyal ve ekonomik yaşantılarında hak ve çıkarlarını savunmak, toplum içinde seslerini duyurmak, yönetimde etkinliklerini bir baskı grubu olarak göstermek için örgütlenme gereksinmesini duymuşlar ve böylece ilk sendika hareketleri toplumsal gelişimin doğal sonucu olarak görülmüştür. Daha sonraki yıllarda endüstrileşmenin ve kapitalistleşmenin gelişimine paralel olarak sendikacılık hareketleri yaygınlaşmıştır.

Emperyalist batı ülkelerinin pençeleri altında yüzyıllar boyunca ezilen, kapitülasyonlarla geri bırakılan, kendi endüstrisini kurmasına olanak tanımayan Türkiye'de ise sendikacılık çok yıllar sonra ortaya çıkabilmiştir. Ülkemizde sendikacılığın tarihi bu bakımdan oldukça yenidir. İşçi sınıfı gelişmeye başlayan endüstri sayesinde yeni yeni belirginleşmiştir. Sendikacılığın sınıfsal tabanı olan işçi kitleleri, Avrupa'da yerli kapitalizmin ürünüken, Türkiye'de işçi kitesini doğuran başlıca güç yabancı kapitalizm, yani emperyalizm olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Türk işçi sınıfının batı ülkelerindeki işçi sınıfından en önemli ayrılığı doğuş biçimi olmuştur. Kapitalist sistemin kendi iç çelişme ve gelişmesinin yarattığı bir sınıf olan batı işçi sınıfının karşısında Türk işçi sınıfı, ekonomik emperyalizmin etkisiyle gelişmiş bir kitle olarak ortaya çıkmıştır.

Yerli burjuvazinin sömürsünü üzerinde duyamayan işçiler, yabancı kapitализme karşı birleşmişler ve direnişe geçmişlerdir. Emperyalistlerin haksız girişimleri, kurmak istedikleri baskı düzeni

yer yer işçi hareketlerini kıskırtmıştır. İkinci meşrutiyet döneminde ülkenin birçok yerinde görülen işçi direnişleri ulusal kurtuluş savaşının ilk adımı olmuştur. İşçilerin emperyalist iş çevrelerine karşı başlattıkları direnme ve karşı koyma kampanyası kısa zamanda bütün Anadolu'nun havasını değiştirmiş ve bölgesel direnişlerin harekete geçmesi için halka cesaret vermiştir. Sendikal düzeyden çok geride bulunmasına karşın, Türk işçi kitesinin emperyalizme karşı direnişi Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın hem başlamasında hem de başarıya ulaşmasında en büyük desteklerden birisini sağlamıştır.

Yirminci yüzyılın ilk yirmibeş yıllık döneminde, işçi hareketleri genel savaş ortamı nedeniyle bilinçsiz olarak gelişmiştir. Dış düşmanın varlığı işçilerin hareketlerini ulusal kurtuluş hareketleriyle birleştirmiştir. Yeni Türk devleti kurulduktan sonradır ki, Türk işçi hareketi sendikalaşma sürecine girmiştir. Genç Cumhuriyetin olağanüstü koşulları ortaçağ düzeninden çağdaş bir düzene geçişte karşılaşılan uyum zorlukları bir süre daha işçi kitesinin dağınıklığından kurtulup biraraya gelmesini geciktirmiştir. İmparatorluğun son yıllarında giderek baskılarını artıran kapitülasyonların çarpıttığı ekonomik bunalım döneminde, işçi hareketlerini yoğunlaştıran bir diğer neden de açlığın ve sefaletin artmasıydı. Direniş ve protesto hareketlerinin yavaş yavaş grevlere dönüşmesi, işçi hareketini sendikalaşmaya yönelten önemli bir aşama oldu.

TÜRK İŞÇİ HAREKETİNDE YENİ DÖNEM

Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında belirginleşmeğe başlayan Türk işçi hareketi, Cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber yeni bir döneme girdi. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki işçi hareketleri gene örgütsüz ve kitlese düzeyde kalıyordu. 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kong-

resinde işçi sınıfının varlığının kabul edilmesine karşın, sendikal düzeyde örgütlenmeğe girişilmediğinden ve bölgesel işçi dernekleri arasında beliren görüş ayrılıkları, liderlik çekişmeleri nedeniyle işçiler gerçek ağırlıklarını tam olarak ortaya koyamamışlardır. İşçi derneklerinin çatışmasıyla kitlesel bir bütünlük ortaya çıkarılamayınca, yavaş yavaş palazlanan yerli burjuvazi ve bürokrasiyi kontrol altında tutmağa çalışan işbirlikçi burjuvazi, işçi sorunlarının arka plana itilmesinde önemli rol oynadılar. Tek parti döneminin otoriter yönetimi altında burjuvazi palazlanırken, işçi kitleleri ağırlaşan yaşam koşulları karşısında pek bir gelişme gösteremediler. Yer yer yapılan hareketler çok cılız kaldı, dolayısıyla zamanın yönetimi tarafından önemsenmedi.

İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden sonra yeryüzünü kaplayan özgürlük havası Türkiye'yi de içine aldı. Savaş sırasında ağır koşullar altında fazla çalışmak zorunluluğu karşısında bırakılan işçiler her türlü sendikal harekette bulunurken, Türkiye'de işçilerin en küçük bir örgütlenme ve demokratik baskı araçlarına başvurma hakkı yoktu. Savaş yılları sırasında gelişen fikir akımlarının etkisiyle hükümet iş ve işçi sorunlarını ele alacak bir bakanlığın kurulması zorunluluğunu kavradı ve böylece Çalışma Bakanlığı kuruldu.

Çok partili dönemin ilk yıllarında iş ve işçi sorunları siyasal partilerin kamu oyu önünde kullandıkları başlıca sıfahlardan birisi oldu. Özellikle yeni kurulan her parti tüzüğünde ve programında işçi sorunlarına öncelik tanyordu. Bu tutum işçi kitesinin kısa sürede parçalanmasına yol açtı. O dönemde kurulan sosyalist ve marksist partilerin yanısıra liberal eğilimli sağ partiler bile gelişmek için işçilere sarıldılar. İktidar partisi kendi aleyhine gelişen bu istismarı önlemek için 1947 yılında ilk sendikalar yasasını çıkarttı. Birçok kısıtlayıcı hüküm getirmesine karşın bu yasa Türkiye'de sendikacılığın gelişim çizgisinde önemli bir dönemeç olmuştur. Bölgesel dernekler hemen sendikalara dönüştü, ve birçok yeni sendika kuruldu. Birkaç yıl içinde her bölgenin sen-

dikaları birlikler halinde birleştiler. Seçim öncesi faaliyetler sendikalaşmanın hem hızını kesti, hem de yeni gelişmeğe başlayan sendika hareketlerini partilerin yan çalışmalarını durumuna dönüştürdü.

İşçi kitesine büyük vaatlerde bulunarak iktidara gelen Demokrat Parti bu vaatlerini çabuk unuttu. Kuruluşunda programına aldığı grev ve diğer işçi haklarını on yıllık iktidar dönemi boyunca vermekten kaçındı. CHP ise muhalefete geçtikten sonra işçi haklarını programına alarak, bunların baş savunucusu oldu. Yeni iktidar göstermelik bazı girişimlerle işçi kitlelerini oyalama yolunu seçti. Söz verdiği hakları tanımamasına karşılık kendi paralelinde ve denetimi altında olmak üzere 1952'de işçi sendikalarının üst düzeyde örgütlenmelerine izin verdi. Ve böylece Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu kuruldu. Demokrat Parti seçilen yöneticileri partiye üye yaparak, veya kendi üyelerini devlet olanaklarıyla seçtirerek, iktidarı süresince bu en büyük işçi kuruluşunu elinin altında tuttu. Bu partinin Türk-İş aracılığı ile Türk sendikacılığı üzerinde yürüttüğü çıkarıcı politika, gelişimi on yıl süre ile durdurmuştur. Söz verilen hakların tanınması bir yana, endikaların doğru dürüst çalışmalarına bile olanak tanımamıştır. Partili başkanların yönetiminde sendikaların çoğu bu sağıcı burjuva partisinin yan örgütleri haline getirilmiş, bol bol bağıllık telgrafları çekilerek vatan cephesine işçilerden üye kaydedilmiştir.

Türk sendikacılığı bu koşullar altında gerçek niteliğini bir türlü kazanamamış, politik baskılar karşısında güçsüz kalmıştır. Sendikalar yasadı uygulanamaz olmuştur. Liberal iktidarın giderek belirginleşen Amerikancı politikası, Türk sendikacılarına Amerikan tipi sendikacılığın empoze edilmesine zemin hazırlamıştır. Türk-İş Amerikan yardımlarıyla örgütlenip genişleyince partilerüstü sendikacılık anlayışında Amerikalı uzmanların önermesi üzerine benimsenmiştir. Uygulamada sarı sendikacılıktan pek fazla bir farkı olmayan bu çelişkili tutum tarafsızlık adı altında Türkiye'ye girmiştir.

27 MAYISTAN SONRA

Yirmiyedi Mayıs İhtilali her alanda olduğu gibi, sendikacılık hareketinde de büyük bir dönüm noktası olmuştur. Yeni Anayasa ile işçilere geniş hak ve özgürlükler tanınmış, gerçek anlamıyla sendikacılığın gelişebilmesi için elverişli bir ortam hazırlanmıştır. İşçiler egemen çevrelerin baskılarına ve sömürülerine, işverenlerin haksız uygulamalarına karşı derli toplu harekete geçince ekonomik düzendeki dengesizlik biraz olsun hafifletilebilmiş, toplu sözleşmelerde işçiler, işverenlerle eşit koşullar altında masa başına oturabilmişlerdir. Bu durum sendikal hareketlerin birden yayılmasına ve giderek hızlanmasına olanak vermiştir.

Yeni çıkarılan yasalardan sonra, sendikacılık hareketleri kamuoyu önünde ön plana çıktı. Sosyal ve ekonomik sorunlar karşısında işçi kitlelerinin eğilimlerini sistemli bir şekilde ortaya koyan Türk sendikacılığı siyasal partilerin tutumlarını işçi yararlarına uygun bir yöne kaydırma yolunda önemli aşamalar katetmişlerdir. Bunun sonucu olarak siyasal partilerin bazıları, programlarında işçiler yararına önemli değişiklikler yapmışlardır. Devrim ve yeni yasalar sonrası yıllarda; grev ve toplu sözleşme hakları Anayasal güvence altına alınan işçi sendikaları, kamuoyunun yakın ilgisi ve desteği ile kendilerinden beklenen dinamizmi gösterebilmişlerdir. Halkın ve Türkiye'nin aleyhine olan her türlü siyasal tutumun karşısına ilk çıkan baskı gruplarından birisi her zaman işçi sendikaları olmuştur.

İŞÇİLERİ GÜÇSÜZ BIRAKAN NEDENLER

Bütün bu olumlu gelişmelere karşılık, Türk sendikacılığı en üst düzeyde gerçek rayına bir türlü oturamamıştır. Sendikaların protesto hareketleri ve direnişleri Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun kaypak tutumu nedeniyle kamuoyu önünde etkili bir bütün meydana getirememiştir. Amerikan yardımlarıyla Türk-İş'e kabul ettirilen partilerüstü sendikacılık anlayışı konfederasyon düzeyinde sendikacılığımızın gelişimini baltala-

mıştır. Siyasal partiler karşısında bağımsız kalmayı amaç güden partilerüstü politika, doğal olarak bu göstermelik amacın tam tersine bir gelişme göstermiştir. Politik eğilimi tek yönde kanalize edilemeyen Türk işçi kitleleri çeşitli siyasal kuruluşların ya üyesi veya taraftarı olarak bölünmüş, güçsüz kalmıştır. Kendi siyasal ağırlığından yoksun kalan bir parlamento sistemi içinde, giderek bozulan ekonomik düzene karşı, işçilerin bilinç altında muhalefet olanakları gelişmiştir. «Biz politikacı değiliz sendikacıyız» zihniyeti ise ihtilal öncesinde olduğu gibi sendikacıları sağ siyasal partilerin ve politikacıların oyuncağı haline getirmek için kullanılmıştır. Sendikacılığı yalnızca toplu sözleşme imzalamak olarak ele alan bu yetersiz zihniyet, egemen güçlerin baskısı karşısında kalınca toplu sözleşmeleri de gerektiği gibi yapamaz duruma düşmüştür. Tarafsızlık adı altında çeşitli partilere üye olan sendika yöneticileri Türk-İş yönetim kurulunda çatışmağa başlayınca, Türk sendikacılığının bu en üst kuruluşu görev yapamaz bir duruma gelmiştir. Bir karar ancak birkaç toplantıda alınabilince, Türk-İş, sendikacılığımızın doğal gelişimini izleyememiştir. Uygulama değişik parti bünyesinden milletvekili olan özellikle sağ partilerden gelen sendikacıların parti programlarına işçi çıkarılardan daha çok önem verdiklerini göstermiştir. İşçi milletvekilleri işveren çıkarlarını savunan burjuva partilerinin programlarıyla bağlı kalınca, parlamentoda işçi çıkarlarını savunacak kimse kalmamıştır. Bütün bunlar uygulamada «Ne şiş yansın ne kebab» anlamına gelen partilerüstü politikanın Türkiye'nin siyasal koşulları karşısında iflas ettiğini göstermiştir.

İflas eden partilerüstü sendikacılığa karşı beliren ilk tepki sonucunda Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu kurulmuştur. Böylece son beş yıldır sendikacılık hareketi iki başlı bir gelişme içine girmiştir. Amerikan tipi partilerüstü sendikacılığa karşılık, Türkiye'ye marksist anlayışa dayanan, bir sendikacılık uygulaması getirmek isteyen DİSK hareketi Oniki Mart öncesinde ortaya çıkan şiddet olaylarında önemli rol sahibi olmuştur. Doktrin çer-

çevesine sıkışıp kalan, çağdaş sol gelişmeleri, değerlendiremeyen DİSK, toplumsal gerçekler karşısında yetersiz kalmış gerçekçi ve pragmatik bir yol izleyemeyen DİSK hareketi, işçiler arasında fazla taraftar bulamamıştır. Türkiye İşçi Partisi'nin yaygın örgütleri bulunan birkaç büyük endüstri merkezi ötesinde DİSK örgütlene-memiştir. Partilerüstü sendikacılık politikasına karşı ortaya ilk çıkan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu deneyi başarısızlıkla sonuçlanmış, işçi kitlesinin çoğunluğunu etrafında toplayamamıştır.

ÇAĞDAŞ NİTELİKTE BİR SENTEZ

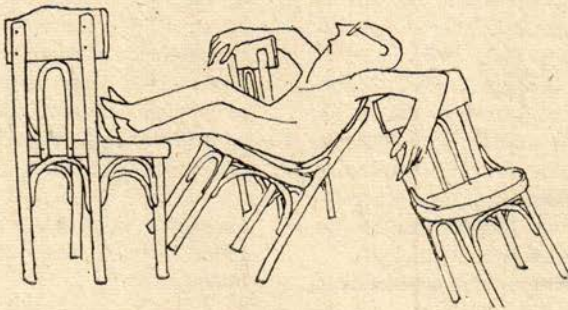
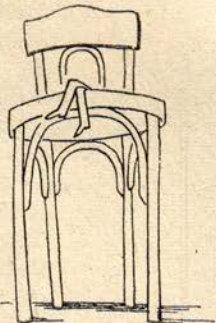
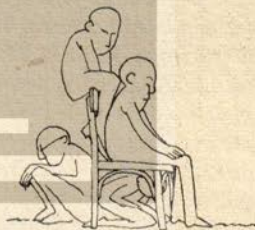
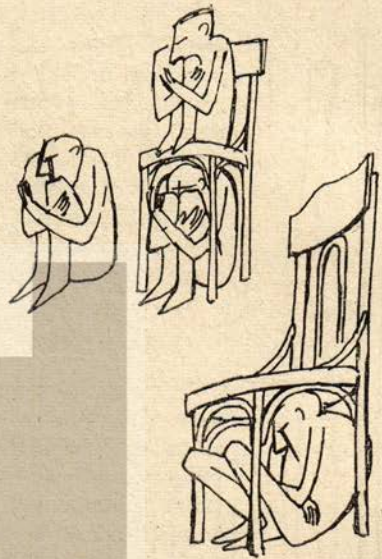
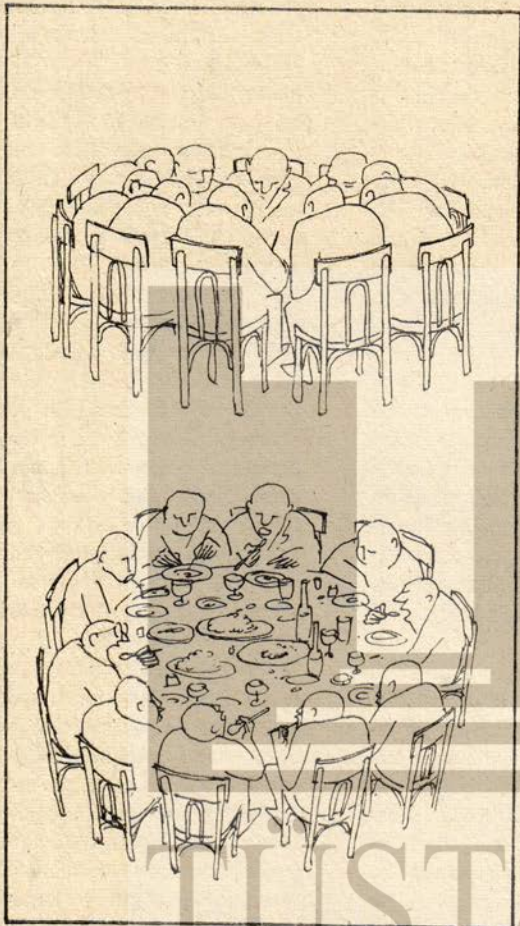
Yıllardır Türk sendikacılığını güdük bırakan partilerüstü sendikacılığa karşı gelişen ilk tepki hareketinin başarısızlığa uğraması sendikal çevreleri yıldırمامıştır. 1970'lerle beraber yeni bir arayış dönemine giren Türk sendikacılığı, sosyal demokrat bir girişimle çağdaş nitelikte bir sentez oluşturma çabasını başlatmıştır. Yeni dönemin getirdiği koşullar karşısında hızla gelişen bu hareketi destekleyen sendikaların bir yıl içinde dörtten yirmidörde çıkması egemen çevreleri kuşandırmıştır. Şimdi olağanüstü dönemin koşullarından yararlanarak bu hareketi de güdük bırakmağa çalışmaktadırlar. Sendikacılığımızı siyasal partilerin elinde o-yuncak olmaktan kurtarmak isteyen bu yeni hareketin kısa sürede gelişmesi ve bir konsey düzeyinde örgütlenmesi işçi kitleleri arasında geniş heyecan ve umut yaratmıştır. Türk işçisi artık siyasal ve sayet altında bulunmak istememekte, ülkenin her sorunu ile ilgilenmek ve çözümlerde ağırlığını duyurmak istemektedir. Tek yanlı, egemen çevrelerin baskısı altındaki bugünkü şekilci demokrasiden, çok yönlü çağdaş batı demokrasisine geçilmesini, demokratik hak ve özgürlüklerin kısıtlanmadan özleri ile beraber tanınmasını istemektedir.

Çağdaş gelişmeleri doğru değerlendiren

Türk sendikacılık hareketi Atatürk'ün kendini yenileyen devrimci partisi ile beraber sosyal demokrasiye yönelme yolunu seçmektedir. Kapitalist kalkınma önerilerinin yetersizliğini gören, geçen yüzyıldan kalma sınıfsal dikta özlemlerinin gerçek dışılığını ve ihtilalci yöntemlerin romantikliğini artık kavrayan Türk sendikacılık hareketi büyük bir çoğunluğu ile Sosyal Demokrat Konsey çatısı altında birleşmiştir. Amaç enüst örgüt düzeyinde bu girişimi hedefine ulaştırmak, Türk sendikacılığını sağ siyasal partilerin bölücü oyunlarından kurtararak sosyal demokrat yönde gerçek rayına oturtmaktır. Türk sendika hareketi ve işçi kitleleri Atatürk'ün partisinde oluşmağa başlayan yeni halkçı ve devrimci akımın öncü güçlerinden birisi olacaktır. Büyük işçi potansiyeli sosyal demokrat çizgide kanalize edilebilirse işçi güçleri ve hakları parlamentoda daha güçlü savunulabilecektir. Artık işverenlerin sağcı partilerinden işçi milletvekili seçilmesi gibi bir saçmalık ve çelişki ortadan kalkacaktır.

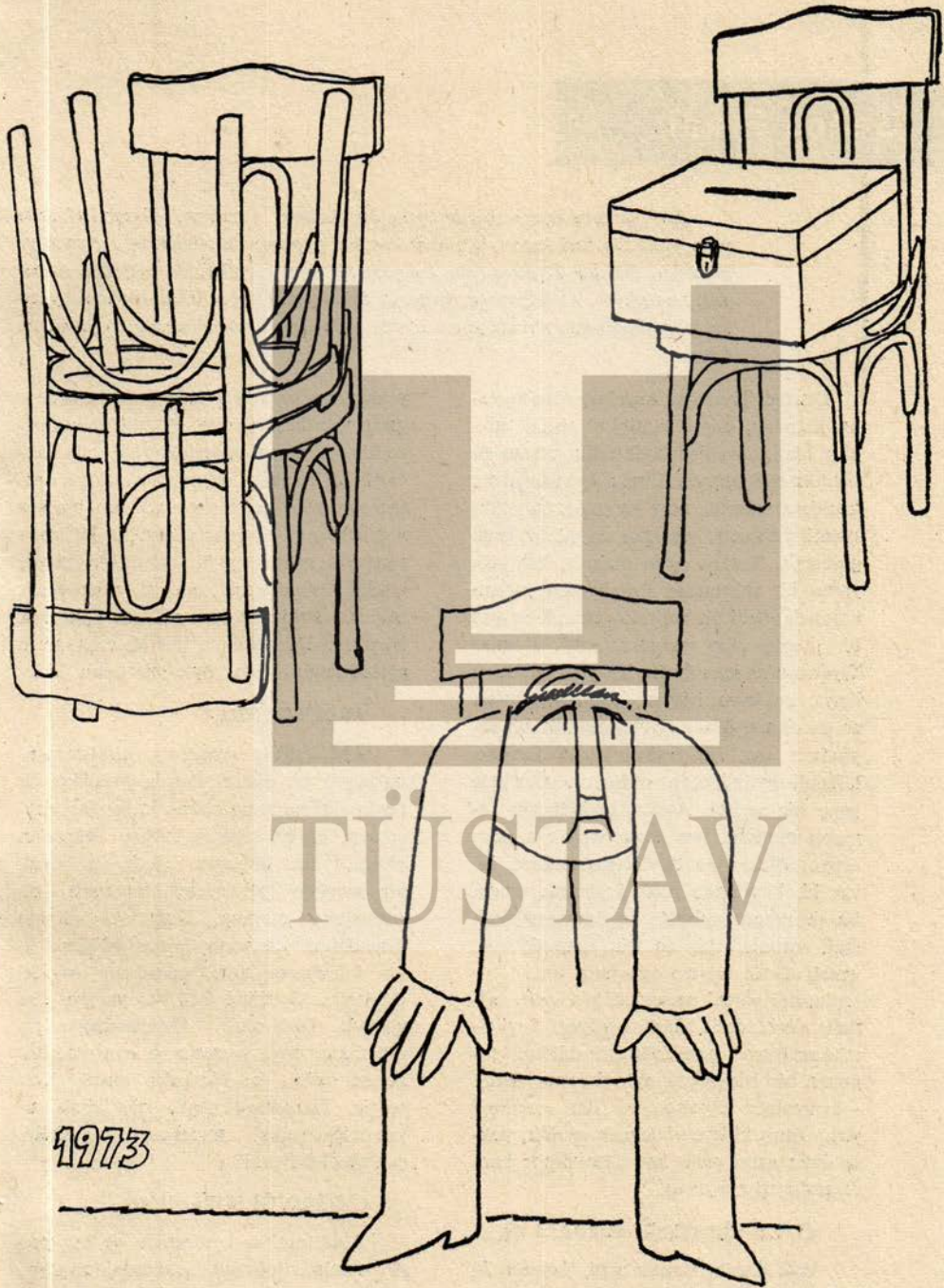
Ancak bundan sonra Türk İşçi Hareketi, sosyo-ekonomik düzen içinde gerçek anlamıyla söz sahibi olabilecek, kendi çıkarına ve tercihine sahip çıkabilecek, kendinden yana olmayana oy vermeyecek değişik bir toplumsal barışın ve dengeyin kurulmasına büyük katkılarda bulunabilecektir. Bu çağdaş gelişimi önlemek isteyen, egemen güçler ve kapitalist sistemin bir parçası olan bürokrasi karşısında yılmamak sosyal demokrat sendikacıların en başta gelen görevidir. Türk sendikacılığının gelişimi çağdaş noktasına ulaşmıştır. Artık bu noktadan geri dönülemez. Geçmiş tecrübelerin ışığı altında yeni tutumunu düzenleyecek olan Türk sendikacılığı iflas etmiş olan partilerüstü sendikacılığın yarattığı bölünmüş durumdan bölünmenin getirdiği zayıflık ve söküntüden kurtulmalı kendi çıkarı için kendi çıkarının ideolojisi olan sosyal demokraside birleşmelidir.

1972
TW

1973

Çizgi-Romandan Sahneye ABDÜLCANBAZ

Genco Erkal

Son günlerde tiyatromuzda ilginç bir deneme yapılıyor. Gazetelerimizde uzun yıllardan beri başarıyla sürdürülen bir çizgi-roman Abdülcanbaz, sahneye aktarıldı. Dostlar Tiyatrosu'nun bu girişimi sanat çevrelerinde yakından izleniyor, tartışılıyor. Abdülcanbazı tiyatroya uygulayan Genco Erkal aşağıdaki yazısında bu denemenin altında yatan tiyatro anlayışını ve Abdülcanbaz oyununu anlatıyor.

Dostlar Tiyatrosu, kuruluşundan bu yana, inandığı, doğru bildiği çizgisini, titizlikle, olanakları ölçüsünde ödün vermeden sürdürmeye çalışıyor. Bugün bakıyoruz da, maddesel sıkıntılarımız bir yana, üç yıllık sürekliliğimiz, yıpratıcı emeğimiz boşa gitmemiş. Tutarlı oyun dizimiz, kılı kırk yaran bir çalışmanın ürünü olan yapımlarımızla, belli bir kesimin gözünde saygın bir tiyatro olup çıkmışız. Artık Dostlar Tiyatrosu'na içten bağlı, her yeni oyununu ilgiyle bekleyen, izleyen, eleştiren, sayıları az da olsa «bizim» diyebileceğimiz bir seyircimiz var. Bu seyirci küçük burjuva kökenli aydınlardan oluşuyor. Özellikle genç bir seyirci. Ayrıca seyircimizde, emekçi oranının her geçen yıl biraz daha artıyor olması en büyük kıvancımız. Ne var ki, bize içten bağlı seyircinin azlığı, bu durumun getirdiği küçümsenmeyecek mâli sorunları bir an için unutsak bile, genel olarak tiyatro sanatının niteliği ve toplumsal görevi açısından bizi uzun süredir derin derin düşündürüyor. Seyircimizi seviyoruz, genellikle aynı dili konuşuyoruz, birbirimizi çok iyi anlıyoruz AMA —açılmalıyız diyoruz, bu dar çerçeveyi yırtıp geniş kitleye yönelmek gerekir, yoksa daha uzun yıllar kendi kendimizi kandırıp duruyoruz diyoruz.

ÖYLE BİR OYUN OLMALI KI...

Yedi Kocalı Hürmüz gibi, Yaygara 70 gibi, yediden yetmiş herkesi peşinden sürükleyen, eğlendiren, öte yandan bu, anlamsız, boş, giderek seyircinin beğenisini

yozlaştıran, seyirciyi olumsuz yönde şartlandıran yapıtların tersine, eğlendirirken doğru bir özü ileten, seyircinin kafasında kalıcı bir iz bırakan, seyirciyi eleştiriye, tartışmaya yönelten bir oyun. Hep bir söz var: «Yaşam o kadar can sıkıcı ki, insan tiyatroya gelince gülmek eğlenmek istiyor, günlük sıkıntılarını unutup rahatlamak istiyor.» Peki diyoruz, madem eğlenmek istiyorlar, eğlendirelim, ama bir başka türlü eğlendirelim. Evet, öyle bir oyun ki...

ABDÜLCANBAZ

Abdülcanbaz gerçekten, çizgi-romanda büyük bir aşama. Batıda genellikle bir beyin yıkama aracı olarak kullanılan çizgi roman, büyük sanatçı Turhan Selçuk'un elinde, yıllar boyunca sabırla ve büyük bir sevgiyle geliştirilerek bugünkü olgunluğuna ulaşmış. Doğudaki olumlu örneklerini yakından izleyemediğimiz için bilmiyoruz ama, gerçekten usta işi çizgisiyle, devrimci özü ve yaygın etki gücüyle Turhan'ın Abdülcanbaz'ı için rahatlıkla, çizgi romanın dünya ölçüsünde en seçkin örneklerinden biridir diyebiliriz. Gerçekleştirmeyi özlediğimiz tiyatro için gerekli temel malzeme Abdülcanbaz olabilir mi?

GETİRDİĞİ SORUNLAR

Abdülcanbaz her zaman ve her yerde, iyinin, doğrunun yanında, zâlimin, sömürücünün karşısında. Sürekli savaşan, hep kazanan, her gittiği yerde devrim yapan bir kahraman. En güçlü, en yakışık-

lı, en akıllı, en yürekli en şaşmaz-yanılmaz-yenilmez. Okurlarının özelemlerini yerine getiren, onlara güç veren bir çizgi-roman kahramanı. Oysa tiyatrodada, hele şu karanlık günümüzde, her zamankinden daha çok birikim yaratmak gerekiyor. Çelişkiler sahnede çözümlendikçe seyirci rahatlıyor, boşalıyor. Ve gerçekte bütün sorunlar, oldukları yerde çözümsüz kalıyorlar. Abdülcanbaz'lar sürekli yeniliyorlar bu toplumda, çoğu zaman neden ye nildiklerini bilmeden, her seferinde daha bir şaşırarak. Hiç olmazsa bu yenilgiyi vermeli oyunumuz diyoruz. Nedenlerini hissettirmeli, seyirciyi, bu nedenleri deşmeye, araştırmaya itmeli diyoruz. Abdülcanbaz'ın çeşitli serüvenleri içinden, günümüze ışık tutması açısından en elverişli dönem olan Kurtuluş Savaşımızla ilgili İstanbul Sokakları ve Kalpaklı Adam'ı bir kenara ayırıyoruz. Yakın tarihimizle ilgili doğru bir senteze varma konusunda müthiş titizleniyoruz. Alçak gönüllü olmalıyız. Neyi, ne kadar biliyorsak, neye inanıyorsak onu söylemeliyiz. Bütün sorunlar bir oyunun kapsamı içinde çözümlenemez.

NASIL BİR BİÇİM?

Abdülcanbaz'ın «hisseli, kıssalı, alaylı, kalaylı» hârikûlâde maceraları... «Kahramanlık, vatanseverlik, afi, racon, aşk, sevgi, politika, tarih»... İşte tiyatroyunun ta kendisi diyorduk başlangıçta. Olumlu, olumsuz, renkli kişileriyle, konusuyla, diyaloglarıyla hazır malzeme diydük. Oyunlaştırma işinin içine girdikçe, çizgi roman diliyle tiyatro dilinin başkalığı olanca ağırlığıyla duyurdu kendini. Ve Abdülcanbaz'da tiyatroya aktarılamayacak olan en önemli unsurı farkettilik: **ÇİZGİ**. Balonların içindeki sözcüklerin ötesinde asıl konuşan çizgilerdi. Abdülcanbaz'ı Abdülcanbaz yapan çizginin anlatım gücüydü. Alabildiğine özgür, hayâl gücü dolu, karşılayıcı, eleştirici çizgi. Mutlaka bir karşı bulmalı. Turhan'ın çizgisine tiyatroya bir karşı bulmalı.

TİYATRONUN OLANAKLARINI ZORLAMAK

Sık sık gerçeğin ötesine giden, ger-

çeği aşan çizgi-roman mantığını, mizahını, anlatımını yakalamak için tiyatroyun olanaklarını zorlama dönemine giriyoruz böylece. Değişik türleri, biçimleri deniyoruz. Alışılmış kalıpların dışında, daha yaratıcı, daha özgür bir tiyatro diline ulaşmaya çalışıyoruz.

Çadır Tiyatrosu — Oyun bir çadır tiyatrosunun kapısında başlayacak. Döner panoların üstünde Turhan'ın çizgileriyle Abdülcanbaz takımının boy resimleri, Çığırkan, çizgi-romanın kişilerini seyirciye tanıtırken, bu kişileri oynayan canlı oyuncular resimlerin içinden çıkacaklar. Bir çizgi-romanın sahnede kanlanıp canlanmasını simgeleyecekler.

Ortaoyunu — Söyleşmeler: Oyunun oniki ana sahnesini birbirine bağlayan perde önu sahneleri Ortaoyunu'ndaki Kavuklu-Pişekâr söyleşmeleri havasında işlenecek. Karanfil Hoca'yla Fettah, çarpıtılmış atasözleri, mâniler, tekerlemelerle atışacaklar.

Taklitler— Oyunun bütün kişileri Orta oyunun'daki taklitler gibi ele alınacak. Belirgin özellikleri abartılmış iki boyutlu tipler olarak gelişecekler. Ayrıca, Orta oyunu'nda çok kullanılan şive taklidine geniş ölçüde yer verilecek. İngiliz, Rum, Ermeni, kabadayı ağzlarının yanı sıra, özellikle, Turhan'ın türettiği, tadına doyum olmaz uyduk Arapça'dan yararlanılacak.

Yeni Dünya— Oyunun gerektirdiği değişik mekânlar Ortaoyunu'ndaki «Yeni Dünya'yı anımsatacak panolarla verilecek.

Tulûat — Oyunun bütünü, «Tulûat Tiyatrosu» havasında, doğmaca oynanmış etkisini veren diyaloglarla sürdürülecek. Provalar ve oyunlar süresince oyuncuların yaratıcı gücüyle ortaya çıkan doğmaca sözler, espriler, yönetmenin onayından geçtikten sonra metne eklenecek. Geleneksel göstermecî tiyatromuzun açık biçimindeki rahatlıkla, günümüze atıflar, günümüzün ünlü kişilerinin adları, sözleri, günümüzün şarkıları beklenmedik anlarda seyir-

ciyi şaşırtacak, sevindirecek, düşündürcek.

Oyun içinde oyun — Abdülcanbaz takımı, sahne üstündeki bir locadan oyunu izleyecek, yer yer oynanan sahnelere karışacak, eleştirecek, tavrını koyacak. Böylece oyunun temelindeki millici — işbirlikçi çatışması pekiştirilecek, çatışmanın sınıfsal boyutlar kazanmasına çalışılacak, seyircinin, seçimini yaparak taraf tutmasına yardım edilecek.

Parodi — (Alaya alma, matrağını çıkarma.) Oyunun anlatımına, özüne hizmet ettiği ölçüde parodi unsurundan yararlanılacak. Aşk sahnesinde Melodram parodisi, Cak Cakson'un aşka geldiği sahnede Shakespeare parodisi, Mahinur'un Ayışığı Sonatı üstüne çeşitlemelerinde müzikal parodi, maç sahnesinde radyo spikeri parodisi, meyhanedeki kavga sahnesinde sessiz filim parodisi gibi.

Kukla Oyunu — Sahnede geçen olayların gerisindeki, çağın üç büyük emperyalist gücünün Türkiye ve dünya üstündeki hesapları, çatışmaları, anlaşmaları kukla oyunu biçiminde verilecek. Mahalle kabadayları gibi küfürlü konuşan, üç büyük devlet adamının dev kuklalarıyla olay abartılıp, gülünçleştirilerek seyircinin eleştirisine sunulacak.

Müzikli Anlatım — Müzik bütün oyun boyunca, gereğinde eğlendirici, coşturucu, duygulandırıcı, gereğinde noktalayıcı, eleştirici, uyarıcı özellikler taşıyacak. Oyunun üç önemli sahnesi tümüyle müzikli anlatıma dayanacak.

Manzarayı Umumiye — Millîcilerin ve işbirlikçilerin gözüyle «Mütareke İstanbul»nun genel görünümünü anlatacak.

Zafer — Türkü ve marşlarla Kurtuluş Savaşı'nın coşkulu havasını iletcek. Bu sahnede, finali daha çarpıcı kılmak için özellikle «hamâset»in üstüne basılacak.

Final — Oyunun içinde geçen şarkılardan seçilmiş bölümlerin ardarda dizilmesiyle millîcilerle işbirlikçiler arasındaki uzlaşmaz çelişki

bir daha vurgulanacak. Oyun, seyircinin yürekten alkışlayabileceği olumlu bir deyişle bitmeyecek. Boşalıp rahatlamalarına izin verilmeyecek.

Prejeksiyonlu anlatım — Turhan'ın çizgisinden vazgeçemiyoruz. Dekorun temel unsurlarından biri olarak kullandıktan öte (ön panolar, fon perdesi) oyunun uzunca bir bölümünü çizgiye bırakıyoruz. Futbol maçını anlatan sahnede Turhan'ın çizgileri konuşacak. Slaydların arasına canlı sahneler de konacak. Projeksiyonla yansıtılan çizgilerle, sahnede ki gerçek kişilerin karıştırdığından değişik bir etki elde edilmeye çalışılacak.

GENELLEME

Kaba olmaktan çekinmemeli bu tiyatro. Kantonun en yırtığı söylenmeli, göbek atılmalı, marşlarımızın en yürek hoplatanılarıyla hamâsetin dikâlası yapılmalı. Seyirci gülmeli, eğlenmeli oyuncuların danslarına, şarkılarına tempo tutmalı, duygulanmalı, gırtlığına birşeyler takılıp, düğümlemeli, kızmalı, isyan etmeli. Bu oyunu seyreden insan tarafsız kalamasın istedik. İzlediklerini kolay unutamasın istedik. Zaman zaman çevresindeki kişilerde, gazetelerde boy gösteren resimlerde Abdülcanbaz'ları, Gözlüklü Sami'leri, Fettah'ları, Ruhsar'ları bulup çıkarırsın, bu oyunu gördükten sonra onlara bir başka türlü bakabilirsin istedik.

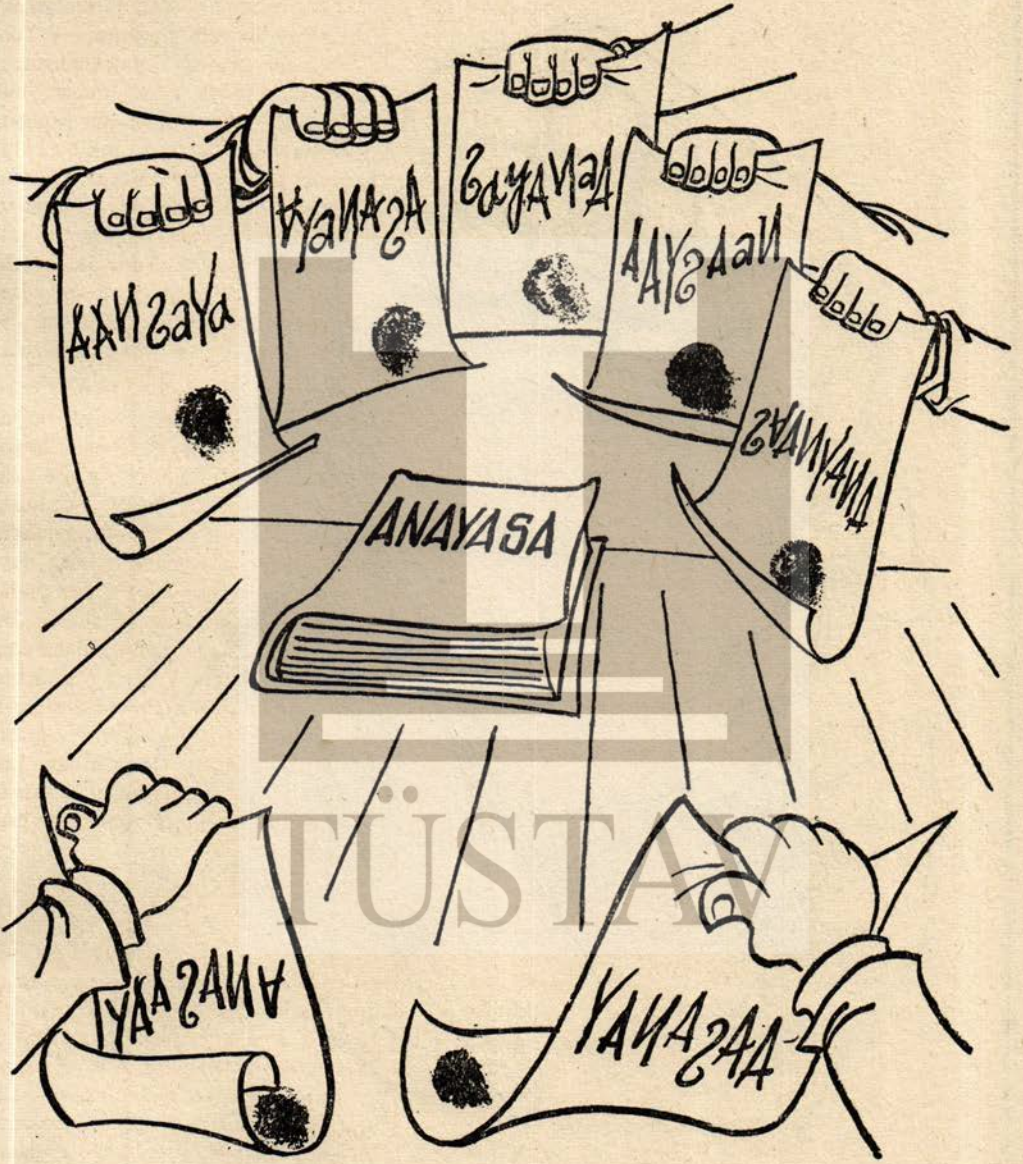
BURUN KIVIRAN AYDINLARA

Dostlar Tiyatrosu'nun ağırbaşlı yapımlarını yarı boş salonlarda hayranlıkla izleyen bir takım aydınlar bu işe pek öfkeli nedense. Aman sakın tiyatro, tekellerinden kurtulup gidiyor olmasın?

Ne kadar ucuz yöntemlere başvurmuşuz, çizgi-romandan tiyatro olmazmış zaten, kopuk kopukmuş, tiyatro olarak bu oyun kendilerine birşey söylemiyormuş, bir de Abdülcanbaz hep susuyormuş. Neden acaba?

Bize, bu aydın tavrından az da olsa arınabilmenin, tiyatro anlayışımızdan, dünya görüşümüzden ödün vermeden HALK'a bir adım daha yaklaşabilmiş olmanın mutluluğunu sürdürüyoruz şimdi.

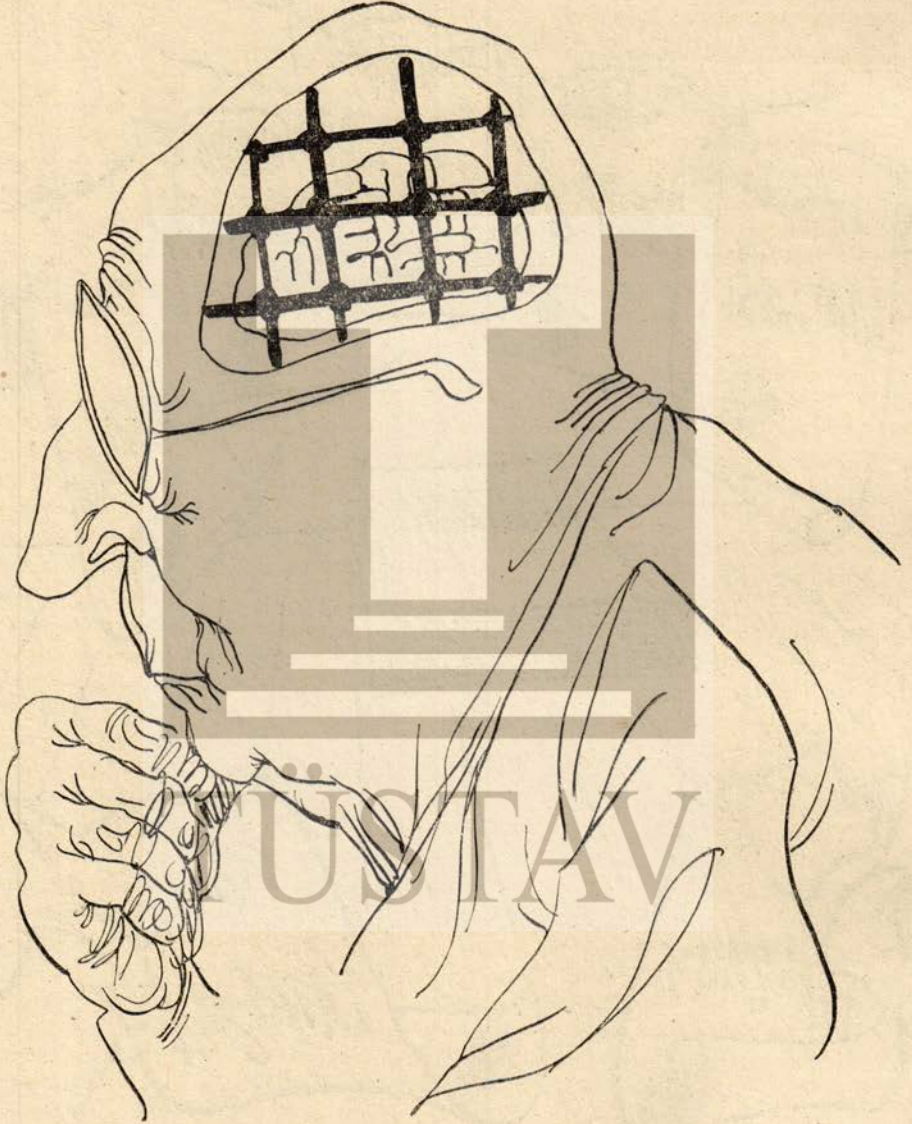

MİM
UYKUSUZ

Anayasa Değişikliği İçin Öneriler

Mim Uykusuz

mim
uykusuz

Ürünleri ve Olaylarıyla 1972 Edebiyat Yılı

Rauf MUTLUAY

İlerde 1972'yi arayanlar, onu unutmaz birkaç nirengi noktasıyla kolayca hatırlayacaklardır: 12 Mart Muhtırasından birbuçuk ay sonra başlayan sıkıyönetim, 1972'yi bütünüyle içine aldı. 1972 hem dört yılda bir yapılan olimpiyatların Münih gösterisiydi; hem Unesco'nun duyurusuyla uluslararası kitap yılı. Ama bunlardan daha az önemli olmayan bir yanıyla 1972, Türkiye için televizyona yakalanma yılı oldu bence. Gerçi sınırlı programların belli yerlerden alınamadığı, çatıları anten kalabalığıyla dolu yapıların sayılı kentlerde çoğaldığı bir başlangıç yılıydı. Ama bunca ülke sorunu askıda dururken televizyona verilen aşırı önem; halkımızı koşullandırma, bazı gerçeklere gözü kapalı inandırma, onları kendi tekil köşelerinde kolay avuntularla oyalama niyetinin kesin işaretlerini getirdi. Sinemanın emekleme yıllarında olduğu gibi dükkânlarda çekirdek ve ayçiçeği satışları arttı; artık herkes kendi evinde rahat rahat «eğlencecik» tüketebiliyordu çünkü. Komşu gezileri bile belli gecelerde, yarı karanlıkta, sessiz bir sıkışıklığın gözünü ekrana bağlayarak sözsüzce beklemesine döndü. Gerçi olimpiyat yarışlarının yayını televizyona duyulan ihtiyacı hızla artırırsa da ardından gelen her şey, hem yakıncı bir bıkkınlık yarattı, hem tiryakiliği artırdı. Basının tepkisine karşın başlayan televizyon reklâmlarının, dinsel amaçlarla kollanacak konuşma ve gösteri törenlerinin ilerde ne gibi akımlar yaratacağını kestirmek için çok uzak görüşlü olmanın gereği yok artık: «Beşerin böyle dalâletleri var/ Putunu kendi yapar, kendi tapar».

Bu konudaki yazısını şöyle bitiriyor Mahmut T. Öngören: «...Böylece TV tutkusunun gerçek gücü, 1972'de anlaşıldı. Artık 1973'de şapkalarını önlerine koyup tüm bu aksaklıklardan na-

sıl kurtulacaklarını, televizyon yetkililerinin düşünmelerine gerek yok. Önümüzdeki yılda gerçekten düşünmesi gerekenler, TV tutkusu karşısında yeni bir yol seçmek zorunda kalacak olan kitapçılar, gazeteciler, reklâmcılar, filmciler, tiyatrocular, hatta radyocular ve elbette kültürümüze değer verilmesini gözetmek durumunda olan aydınlarımızdır.» (Varlık Yıllığı 1973, 194).

Kuşkusuz bu sorun yalnız bize özgü değil. 1969 eylülünde Menton'da toplanan P.E.N. (Dünya Yazarlar Birliği) kongresi, sorunu tartışmış aynı konu Varlık Yıllığı'nın soruşturmasına çerçeve olmuştur (1970): «Günümüzde radyo, televizyon, sinema ve bunların yanında son derece sulandırılmış bir tiyatro, müzikli sahneler gibi göze ve kulağa seslenen eğlence araçlarının kitaba, giderek edebiyata karşı amansız bir rekabet savaşına giriştikleri görülmektedir. Bütün dünyada göze çarpan bu rekabet yanında basın ve yayım alanında da fotoromanlar, resimden ibaret hikâyeler gazetelerden dergi ve kitap sayfalarına atlayarak etkilene alanını gitgide genişletmektedirler. Bu ağır rekabete edebiyat, kendi içine kapanmak suretiyle cevap verebilir mi? Bu güçlü rakiplere karşı kendini savunmak için bir takım tedbirler almak zorunluğunu duymayacak mıdır?...»

Bu soruşturmaya cevap veren 23 yazarın yargı cümlelerini özetliyerek bizdeki iyimserliği belirtmek istemişim. Yazarlarımızın hemen hepsi batı dünyasında karamsarlık yaratan bu tehlikeleri sakıncalı saymıyor, çağımıza uygun teknik gelişimin eğitime olduğu kadar edebiyata da yararlı olacağına inanıyorlardı. Ayrıca yazarlarımızı ülkemizin geleceğini aydınlatan güçlü bir edebiyatın umudunu taşıyor, kendini yenik saymıyor, edebiyatın değil yazının bile geleceğini karanlık gören batılı yazarlara kar-

şit bir yanda yer tutarak, iştahla göreve hazırlandıklarını söylüyorlardı. Umutlar kırılmamış, beklenen gelecekler yitirilmemiş, özgürlükler kısıtlanmamış, söz, eylem sayılıp cezalandırılmamıştı henüz. (Bkz. Cumhuriyet, Ocak 1970).

Aradan yalnızca iki yıl geçti. Bu yıllar içinde Derleme Müdürlüğünün verdiği sayılara göre edebiyat, sosyal bilimlerle uygulamalı bilimlerin ardından üçüncülüğe düştü; düşünün ki bütün şiir ve hikâye hevesleri, gençlik harçlıklarıyla küçücük kitaplara dönüşerek edebiyatın toplamını artırır görüldüğü, son iki yılda o kadar çok sakıncasız, eğlenceli, avutucu, sürükleyici, açık saçık... piyasa romanları çevrildiği halde durum bu. Gazeteye gönderilmiş bir okuyucu mektubu, konuk gidilen televizyonlu evlerde daha fazla rahatsızlık vermemek için film programlarının daha erkene alınmasını isterken kim bilir kaç yüz bin kişinin dileğine sözcü oluyor. Böylece okur yazar oranı % 55.42 olan Türkiye, beş buçuk milyona yaklaşan «hâne halklarının» haftanın beş gecesinde, o ilkel programlı televizyon gecelerinde yakında büsbütün değişik görünüm kazanacak. Sanırım kitap; kapakları gittikçe çekici, içerikleri gittikçe yarırsız hale dönen kitap, televizyona yenilecek, yendirilecek. 1972'de o kadar kovuşturulan, belirsiz suçlamalarla izlenen, sahiplerini tedirgin ve mutsuz eden kitap; sakıncasız televizyon-sinema seyirciliği, diyalogsuz ve tartışmasız radyo dinleyiciliği, tirajları gittikçe artan foto-resimli roman bakıcılığı karşısında gittikçe değerini yitirecek. Yanlış anlatmış olmayayım; kitaplar doğallıkla gene basılacak, satılacak, elden ele geçecek, okunur gibi olacak; ama gittikçe kitap olmaktan çıkacak; bazı yayın organlarının gazete ve dergi olmaktan uzaklaştıkları gibi.

KİTAPLARLA GELEN ŞİİR!

Bütün dergiler şiire yer vermeyi, eski bir alışkanlığın vazgeçilmez koşulu olarak sürdürüler. Aslında şiir, biçim ve çerçeve olarak, sayfa düzeni içinde güzellik sağlayan bir özellik olmaktan öteye gitmiyordu. Yaşamımızda yotku

şiir; ne dizelerin tekrarıyla yaşıyoruz şimdi, ne «nevadir-ül âsar» birimiyle. «Mısrâ, haysiyetimidir» (Y.K. Beyatlı) diyen görüş yürürlükte değil; gününün sorunlarını kendi koşullarında yeniden yaratan şiirsel yapıya da rastlanmadı. Bunu ummuyorum da. Çıkmazda bizim şiirimiz. En az otuz yıllık inkârları, geleneği beğenip uygulamayan savrukluğu, ilteceği düşünce özünü çok tekil imgeler ardına saklayan kaçaklık tutumu, hem nazma benzeyen hem nazmı iten çelişkiligi... ile bir çeşit anı gibi, bir tekrarlar zinciri, bir eski «âşinalık». Evet, bu kadar. Genel yargıların yaratacağı tedirgenliği bilirim. Ama lütfen, istediğiniz kişiden şu son yılın şiirinden aklında kalan birkaç dize okumasını isteyin; görün, duyun bu boşluğu. Kendi yaşamımda şiirin çok yer tutmadığını itiraf ederim; yansırı da kimlerin yaşamında şiirin «önem ve anlam» kazandığını merak ederek. Bunun cevabını bildiğimi sanırım. Ama zordur bir düzeni yıkmak. Nurullah Ataç, en çok, izlediği şiirlerde bulduğu seçkin güzellikleri anarak bir çeşit kamuoyu olmuştu. Herkes onu arıyor. Yalancı bir toplama tanıklık etmeyi istemiyorum. Kim ne derse desin, şiire çalışanların daha başka, daha özlü, daha emekli, daha zor ... yollardan sanat uğraşına gelmelerini özleyorum; şiirin yarını adına.

Türk Dil Kurumunun 1972 ödülü, Metin Eloğlu'nun «Dizin» kitabına verildi. Yaratıcısını hoşnut etmiş olması gereken bu sonucun, en azından şiir okurlarına bile yansımadığını sanırım. Bir kitaptan şiir okumanın, azından azı, en azın azı belli kişilere özgü bir keyif olduğunu bilerek. Gülten Akın'ın «Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı» gecikmiş bir çalışma. Cumhuriyetin elliinci yılına hazırlanırken elli yıl önceki bir yerel özellikten ulusal toplama erişmeyi denemek, çok gerekli bir yol değil. Günümüzde destan, ulus bilincini aşan genişliklerde oluşabilir.

Öğlak derlemesiyle korkusuz bir çıkışın deneyine girişen Hasan Hüseyin, aynı yıl içinde «Ağlasun Aysafağ» kitabıyla yurt coğrafyasının tarihsel biriki-

mini özetlemek, bugünün değeriyle bütün toplamları yeniden ölçmek deneyine girişti. Son kitabının başında Asım Bezirci'nin eleştiri örnekleri yanyana. Ümit Yaşar Oğuzcan'ın «Rubailer-Dörtlükler»i ise usanmaz bir çalışkanlığın disiplinli örnekleri halinde tek örnek oldu.

O. Türkay'ın (Evrenin Düşünde Gezin), Salâh Birsel'in (Haydar Haydar), Mustafa Necati Karaer'in (Sevmek Varken), Feriha Aktan'ın (Işıltı), Tekin Sönmez'in (Şafağın Demircisi), Nazmi Akıman'ın (Yeni Eylül), Nihat Behram'ın (Hayatımız Üstüne Şiirler), Fikret Demirağ'ın (Ötme Keklik Ölürüm), İlhan Berk'in (Şenlikname), Nedret Gürçan'ın (Bulut İndi), Halim Uğurlu'nun (Gökağrı), Rıza Apak'ın (Gülümüzü Yolun Eller), Arif Coşkun'un (Çıkınımda Anadolu), İsmet Kemal Karadayı'nın (Unutmak Atları), Nevzat Üstün'ün (Ak Yeşil Kavak Ağaçları) kitaplarını kim değerlendirecek? Kimse. O bir mutlu dönemdi eskiden; her sanatçı adının geçtiği yazı dilimini bekler, eğer iyiyile anılmışsa mutlu olur, gönenirdi. Eskidi o dönem. Ama hâlâ aynı yanılıda birçok sanatçılar, onların anı izlerinde başka yazıcılar. Aslında ... «Bir büyük boşlukta bozuldu büyü/Nasıl hatırlamazsın o türküyü.. /Alıştığımız bir şeydi yaşamak/...»

Şiirin ne olduğunu, günümüzde ne olması gerektiğini yeniden düşünmemiz gerek. Topluma hiç mi hiç yansımayan bir sanat türünün yaşarlığına yeni gerekçeler bulmak gerek. Alışkanlıklarımızdan sıyrılacak bir an, işin güncel önemini düşüncemize bir an, belki de yeni bir köşebaşı gelecek gene de her şeye karşın gelecek.

1972'NİN HİKAYELERİ

Şiir gibi hikâye için de söylenebilir; tekilliği, toplum diyalogundan uzaklığı, dergi yalnızlığında kitap azlığında çıkmaz sıkıştığı, eski bir türün alışkanlığında genellikle yalnız edebiyatçılar için var olduğu. Ne var ki şiire göre daha ortak bir yanı var hikâyenin (özür dilemek mi gerek öykü diyemediğim için).

Gerçekten Füzûzan'ın «Parasız Ya-

tılı»sı, hem «Kuşatma»sı, yeni baskılarla daha geniş okuyucu yığınlarına iletilirken «Benim Sinemalarım» da dizgiye girdi. Sait Faik Armağanı'nı kazanmak, her esere sağlamaz bu etkiyi. Özellikle satılmayan değil de okur olma ilgisini. Gerçi bazı ödüller bazı kitapların satılıp basılışını kolaylaştırır da okunurluğunu sağlayamaz. Füzûzan'ın kendine özgü nitelikleri, adını daha geniş çevrelere duyuran bir ödül bağlı olmadan da bulunmuş okurunu. Son yıllarda az rasladığımız bir durum bu. Tıpkı Bekir Yıldız'ın çıkışı gibi.

«Yağma» ile Türk Dili Kurumu ödülünü kazanan Adnan Özyalçın'ın yeni kitabı hiç gecikmedi: «Yıkım Günleri». Gittikçe dağılan ayrıntılar dikkatle her hikâyesini uzun hikâye yapmaya yönelmekten vazgeçmeyen Muzaffer Buyrukçu'nun «Mağara»sı, yılın ön özgün kitaplarından biri olduğu halde kendini değiştirdiği, kendini aşma yolunda olduğu için hiç ilgi görmedi. Yazarını kırsa bile üzmemesi gereken bir suskunluk. Emeklilik rahatlığında biraz çokça yazar gibi görüldüğü halde yazdıklarına gereken özeni gösteren emeğiyle Buyrukçu, yakında umulmaz başarılar düzeyine yönelebilir.

Bekir Yıldız'ın «Evlilik Şirketi» hiç alışmadığımız bir özeleştiri. Belli bir yöreden konular taşıyan özelliğine aykırı görüldü ise de bence —bazı yazım özenleri dışında—çok gerekli bir hesaplaşmaydı. Yadırgı yarattı doğallıkla; düşünmesi değil de konuşmuş olması.

İlhan Kaftancıoğlu'nun «Dönemeç»i, hiç bilmediğimiz bir yöreden, uzak doğu Anadolu'dan yerel gözlemlerin gücünü getirdi. Yerel bir anlatım gücüyle desteklenen yaşanmış, görülmüş, duyulmuş yaşam olaylarının tipleri iyice etkiliydi.

Her zaman olduğu gibi 1972'nin son kitapları ardarda aralıkta çıktı. Sevinç Çokum'un «Eğik Ağaçlar», O. Zeki Özturanlı'nın «Kör Karga», O. Sami Öngör'ün «Birkaç İnsan», Afet İlgaz'ın «Halk Hikâyeleri», Necati Tosuner'in «Kambur», Selçuk Baran'ın «Haziran», Şükran Kurdakul'un «Beyaz Yakalılar»; bu yazının bitirildiği günler yeni çıkan

bu kitapların okunması yetişememişti bütününü. Gerçi kitap olmadan önceki yayım ürünleriyle büsbütün yabancı değilse de, insan gene de toplam yargısına ulaşmak için kitap sonucunu iyice bilmek istiyor. Hoş, dergilerde tek tek yayımlanan bu hikâyelerin-şu ya da bu fırsatla-kitap olmaları sonucu pek değiştirmez. Baştaki sözümü tekrarlamakla hatamı büyütmiş olmam. Şiir gibi hikâye de, dar bir edebiyatçılar çevresinin ilgi sınırından fazlasını zorlamıyor.

ROMANIMIZIN 1972'Sİ

Çok belli bir sayı azalması. Dağıtımın en az altı ay geciktirilen Peride Celâl'in «Evli Bir Kadının Günlüğünden» eseri, 1971 martı öncesindeki yalancı bilinçlenmenin yönsemelerini göstermek bakımından doğru, yazılış tekniği bakımından tefrikacılık geleneğine yaslanarak yanlışti. Yılın en ilginç başarısı, ilk eseriyle ödül alan (TRT) bir mühendisin, Oğuz Atay'ın kendi kuşağının kaderini sorguya çeken eseri *Tutunamıyanlar* (Sinan Y.) oldu. Özentili bir anlatımın bütün yollarına başvurduğu için yer yer yadırgı yaratmasına karşılık bu kitap, başarı düzeyi beklenmez bir ilk roman olarak şaşkınlık ve biraz sevinç yarattı. Yazarına bağlanan yeni umutlar, daha yerli gerçeklerin, daha yerli oluşumunu, yerli edebiyatımız içinde, kendisini aşan ölçüde gerçekleştirmesini dilemek olanağını getiriyor.

İkinci beklenmez başarı hiç roman yazmamış bir gazeteci ustalığının zorunlukla bu yola dökülmesinden doğdu: Çetin Altan: *Büyük Gözaltı*. Bana göre herhangi hiç bir kitap bu roman denemesi kadar yaşanan günlere doğru bir tanıklık edemezdi. Yazarının zorunlukla yöneldiği bu dalda eriştiği başarı her zaman tartışılabilir. Ama zamanın gerek tirdiği darlık ve zorluklar içinde hiç bir kalem bundan daha fazlasını yapabilmiş değildir. Böylece 1972'nin asıl özelliği ortaya çıkar. Söynelemiyen gerçekleri yaşamımızın oluşumuna koşturmuş çizgilerde kovalayarak uyarlamak, bir zekâ ve ustalık işidir. Her dönemde Aziz Nesin'in hikâye ve romanlarının

aranması da, işte bu ihtayaçtan, değişen zaman ve koşullar oranında değişmeyen gerçeklerin anlatımını istemekten doğar.

H.İ. Dinamo, İzmir kurtuluşundan sonraki Cumhuriyet barışının kimbilir kaç cilt sürecek gerçek serüvenini şimdilik iki ciltte bastırılmış durumda. Talip Apaydın «Define» ile köy insanların umutsuz çabalarına yeni bir açıdan bakıyor; başlanınca bırakılması zor bir anlatım pişkinliğiyle. Bugünlerde-eskiden Vatan'da tafrika edilmiş olan o etkili çoban kavgalarının hikâyesi- «Yüz Davar» basılmış olacak. Yıllardır beklediğim hikâye cildiyle birlikte. (Cem Y.).

Faik Baysal'ın, ilk köy romanlarımız arasında vakitli bir etki yaratmış olan *Sarduvan*'i yeniden ve genişleterek yazmış olması, bana mutluluk vermedi; Yugoslavya Türklerinin ikinci dünya savaşındaki kırim ve kaçış günlerini romanlaştıran «Drina'da Son Gün» romanının etkilememesi gibi. Yusuf Ziya Bahadın'ın «Güllüceyi Sel Aldı» çalışması da, eski bir gözlemin karışık sonuçlara bağlanan eksik sunusu. Yaşanmış anıların defterlerini yoklamak, bir roman yapmaya yetmiyor doğallıkla. Cengiz Dağcı'nın «Üşüyen Sokak» gibi. Kırim Türklerinin ikinci dünya savaşındaki fedirgin mutsuzluğunu anlata anlata bitiremedi Dağcı. Arada anlatım değişiklikleri, biçim ölçüleri, dil ustalığı bakımından ustalık kazandıysa da etkisi çöğalmadı sanırım. (Varlık Y.).

1972 aralığında Abbas Sayar'ın Çelo'su çıktı: Yozgat köylerinde bir miras kavgası. Aşkla körüklenen bir bilinçlenme ve hak çatışması. Çelo'nun uzun sürmüş yazımında yazarının çalışkanlıktan uzak tekrarları ile, çevresini iyi tanımaktan gelen ustalıkları bir arada. Roman yazımında kuşkusuz daha uzun soluklu ve ısrarlı çabalar gerekli. Abbas Sayar'ın geç kalmış umutlu çıkışı, günlük tembelliklerin engeline duraklamaz umarım. Ne var ki dar çevrenin küçük alışkanlıklarına yenilmemek için Eyüp bile olmak yetmez.

Ümit İlhan Kaftancıoğlu'nun «Yelatan» romanı, bir yılda ortaya çıkan

birikimin üçüncü eseri oldu. Uzak doğu Anadolu'nun döl döşek dileğindeki köy yaşantısından günümüzün sorunlarına ulaşan bir görünüm. Köyden çıkıp kente akan erkek gücünün anaları yasa boğan bencilliği; alevî aşiret köyleri içindeki ahlâk ve yasa değişiklikleri. Yerel dil ve anlatım özgünlüğüyle etkili bir yapı. Ne var ki hikâyeyle roman arasındaki sınırın çok kolay aşılabilirliğini sanmanın sakıncaları bir arada.

Burhan Günel'in—edebiyat dünyasına yan dergilerdeki hikâyeleri yanısıra erken bir romanla gelen bu genç yazarın—otobiyografik ilk eserini okuyorum. Şaşırtıcı bir başarıyla karşı karşıya gelmiş değilim. Ama bizim insanımızın oluşumunda etkin olmuş yaşam güçlüklerinin içten anlatımına da kayıtsız kalamam. Yazmak işine bu kadar ısrarla sarılan bir genç kalemin hatalardan kurtulması umut edilebilir; basılan eserleriyle şişip olduğu yerde kalması da beklenebilir. Ayrı bir yazıda söz konusu etmek için bunu söylemekle yetiniyorum.

GENEL BAKIŞ

Yılmaz Güney'in kazandığı «Orhan Kemal Roman Armağanı» (Boynu Bükük Öldüler, Dost Y.) kendisine verilemedi. Gazetelerin bir bölümü yazıyı ilâvelere yüklerken (Milliyet), bir bölümü yazıdan mümkün merteye kaçmaya yöneldi büsbütün (Veb Ofset Yayınları). Yeni Ortam, ilânsız haberler ve çeviri alıntularla sayfa doldururken ayırdığı sanat sayfasını da bölük pörçük kırıntularla doldurmayı yöntem edindi. Geçen yıl kapanmış olan Yeni Gazete, Ulus, Devrim, Halkın Dostları, Gelecek, Yeni Edebiyat... gibi gazete ve dergilerin yerine Kubbealtı Akademi Mecmuası, Türk, Edebiyatı... gibi uygun fırsat arayan yenileri doldurmak istedi. Yansıma, Yeni a Dergisi, Özgür İnsan...bu yıl içinde

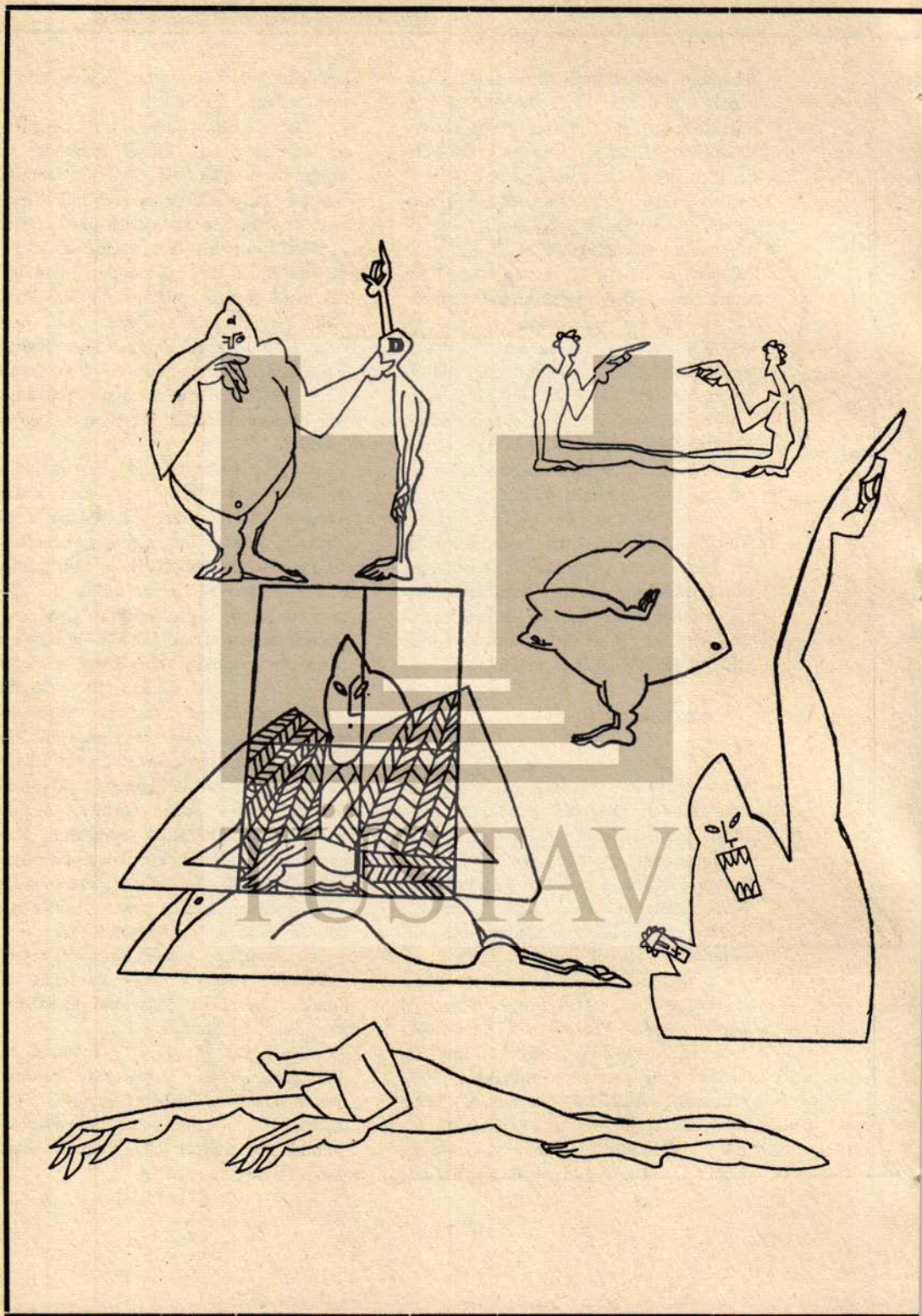
doğdular; elverişsiz ortam içinde umulmaz cevaplar getirdiler.

Dünya edebiyatının ucuz çevirilerle sunulan klâsik eserleri yanında en güncel best-seller'lerine öncelik tanındı. Simmel, Puso, Cartland, Christie, Charriere...boyuna baskı tazelediler. Onur kazanmak isteyen bazı yayınevleri, kendi ülkelerinde de değer bulmuş olan tek tük güzel eserleri çevirttiler. Varlık, Türk Dili, Yeni Dergi, Yeditepe, Dost, Güney, Hisar, Sanat, Çağrı, Özün, Soyut, Yılın son aylarında Yeni Ufuklar dergileri seslendikleri azınlığın darlığıyla oranlı olmayan umutlar genişliğiyle yayımlandılar.

1972'de—Anayasa'nın 20. maddesine karşı—söz, eylem sayılacak kadar suçlandı. «Kitap Yılı» toplanamayan «Yayın Kongresi»yle sonuçlandı, sessizce bitti. Divanü Lugat-it Türk'ün 900. yazılış yıldönümünde Türkçe'nin kültür dili olarak etkusu tamamlanamadı. Siyasal dalgalanışların her konu gibi dili de ele alan tutumları yüzünden tam karşıt görüşler ilgi gördü. Cumhuriyetin 50. yıldönümüne törensel hazırlıklar için milyonlarca lira ayrılan dönemde hemen hiç bir konuda aydınlığa kavuşulmadı. Eleştiri—Deneme—İnceleme dalında rastlantısal kitaplar çıktı. Tiyatro edebiyatı alanında övünülesi başarılar görülmedi. Sergileri belli kişiler gezdi, kokteyllere aynı kişiler katıldı. Bankalar, pahalı baskılar yayımlamakta yarıştılar birbirleriyle kültür eserleri dizilerinde. Başa döneyim, televizyon...bütün bu çabaları gereksiz kılan bir geçerliğe kavuşma yolunda. Aydınların çoğu içki masalarında efkâr dağıtmakta.

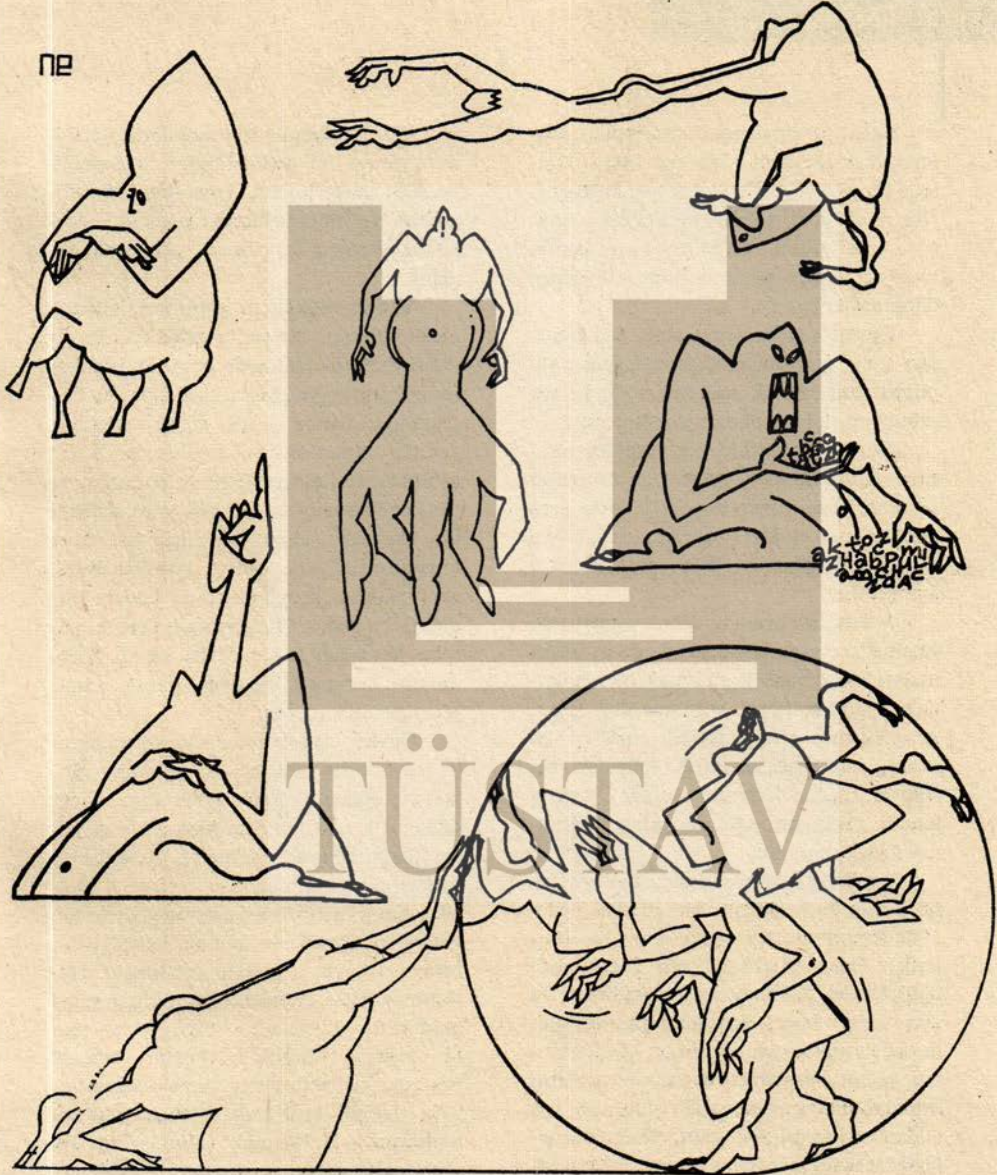
Neye yaradı 1972? Yaşanmış, bilinmiş olduğu için birçok şeye yaraması gerek. Düşler, dilekler içindeki Türk aydınları için kırılışlar, umutsuzluklar yılı da olsa gelecek için umutlar, amaçlar vaktine yol olabilir.

ne

Devlet Sanatı Koruyor mu?

Turan EROL

Sanat yaratıcılığını hızlandırmak, güçlendirmek Devletin görevlerindedir. Devletin bu görevi özgür yaratıcılığı kısıtlamadan, yol göstermeden yürütmesi istenir.

Ama, ulusal kültür mirasının korunması ve yaşatılması konusunda devletten ödün beklenemez.

Devlet çağdaş yaratıcılığı, öykünden uzak, en azından kişiliğe dayanan yapıtları satın alarak sanatçıları özgün yaratmalara dolaylı olarak yöneltecektir.

Devlet yaratıcılığa hız verirken yaratılan yapıtların korunmasını da üstüne alacaktır. Özel kişiler bedelini ödeyip kendilerine mal ettikleri yapıtları nasıl olsa korurlar. Çünkü sevmişler, parayla satın almışlardır.

Müzik, edebiyat ve sahne yapıtlarının yazılmaları, yayınlanmaları ya da uygulanmaları için olanak hazırlamak bu alanlardaki yaratılanların korunmasına yeter. Ama koruma görevi, plâstik sanatlar alanında, yapıtların tek nüsha olmaları nedeniyle, önem kazanır. Burada, yapıtın maddî varlığının yok olmaktan korunması sözkonusudur.

Bu ilkeleri, kültür işlerimizden sorumlu Devlet Bakanlığının bir girişimi nedeniyle anımsadık. Bir aydan beri, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünün önermesiyle ilgili Devlet Bakanınca görevlendirilen iki ayrı seçici kurul, bakanlıkların, iktisadî devlet kurumlarının ve devlet bankalarının bütün bürolarını, depolarını toplantı salonlarını taramakta ve son otuz, otuz beş yıldan beri çeşitli yollardan, devlet ödeneğiyle Devlete mal edilmiş olan tabloları inceleyip en değerlilerinin listesini çıkarmaktadır.

Sonunda ne olacaktır? Türk sanatını temsil edebilecek nitelikleri üzerinde toplanan yapıtlar birgün Başbakanlıkça der-

lettirilip bir ulusal güzel sanatlar müzesinde biraraya mı getirilecektir? Söylendiğine göre amaç budur. Ama şimdi biz konunun bu yönünü burada bırakarak devlet dairelerinin depolarına, odalarına dönelim.

Yetkili olduğu su götürmez, nitelikli resmi uzaktan tanıyan tarama kurulu üyeleri daha ilk günlerde olumsuz izlenimler edinmişlerdir. Ankara'daki devlet dairelerinde, banka genel müdürlüklerinde yapılan taramalar ve incelemeler sanat alanında devlet desteğinin ve korumasının hiç de olması gerektiği gibi yürümediğini bir kez daha somut bir biçimde ortaya koymuştur. Devlet sanatı koruyor belki, ama plânsız, programsız, ne kadar ödediğini bilmeden. Küçümsenemeyecek paralar harcadığı halde devlet sanatı korumuyor, korumuş olmuyor, ya da yanlış bir biçimde koruyor.

Devlet dairelerinde ve kurumlarında sürdürülen arama ve saptama çalışmaları, çoğun değersiz işlere para ödediğini, adı sanı olmayan kimselerin değersiz işlerinin başta edildiklerini, yavan boyamaları el altından paraya çevirmeyi meslek edinmiş açık gözlerin devlet dairelerini, bankaları arpalık durumuna getirdiklerini ortaya daha bir açıklıkla çıkarmıştır. (İktisadî devlet kurumlarından birinin genel müdürlük binasında ressam sayılan bir kişinin, birbirinin tıpatıp benzeri beş tane manzara resmi çıkması ve resimlerin değişik tarihlerde satın alındığı anlaşılmıştır.) Koltuğunun altında bir resimle gelen sözde ressam geri çevrilememiş, yetkili kişi «alın» demiş alınmış, amir ya da memur sergiye gidip gönlünün sevdiğini, sanki evine resim almış gibi ayırmış, alınmıştır. Böylece depolar irili ufaklı, kimi yaldızlı çerçevelerde, kimi

dökülüp saçılan resimlerle dolmuştur. Bunların bir kısmı kaybolmuş, el değiştirmiş, hatta demirbaştan düşürülüp yakılmış, «imha» edilmiştir. Öylesine hüznü verici durumlarla karşılaşmıştır ki... Örneğin yurt dışında açılması düşünülen bir karma sergi için bir ressamın verdiği ve özellikle düzenleyici bakanlıklardan birinin temsilcisi tarafından şiddetle «refüze» edilen üç tabloya, aradan çok geçmemişken, aynı bakanlığın «aynıyat» anbarında raslanılmıştır. Böyle ya da başka türlü ilginç örnekler sıralamak mümkündür.

Bütün devlet daireleri taranmadan kesin hesap yapılamaz ama şimdiden aşağı yukarı bir kaniya varmış olarak söylenebilir ki Devlet ödeneğiyle satın alınan örneğin 50 tablonun 10'u orta karar, 2 ya da 3'ü iyi, bir tanesi, üzerine titrenilmesi gereken ender bir değerdir. İtaliye kakılan, döküntü şeylerle birlikte anbarlara atılanlar da bu iyiler, enderlerdir. Bunların geliş yerleri de Devlet Resim ve Heykel Sergileri ya da C.H.P.'nin 33 yıl önce birkaç yıl sürdürdüğü Yurt Gezisi Sergileridir. Bu resimler yapıldıkları günlerde yetkili seçici kurullardan geçmiş, sergilenmeğe, satın alınmağa değerli görülmüş işlerdir. Bir Devlet Resim ve Heykel Sergisinden alınmış, Türk resminde bir olay sayılabilecek bir resim, bir yanından bir karış boyunca yırtılmış olarak bakanlıklardan birinin bodrumunda bulunmuştur.

SONUÇLAR

Şimdi Devlet dairelerinde, kurumlarda ve bankalarda yapılan bu tarama ve saptama çalışmasının bizi götürdüğü sonuçlar nelerdir, onlara bakalım. Bu sonuçlar birbirine bağlı, birbirinden soyutlanamayacak sonuçlardır.

1 — Resim, heykel ve öbür görsel sanatlar alanında devlet desteği sistemli değildir. Biz, her zaman güdümlü olabilecek devlet korumasına halkın daha anlamlı desteğini yeğ tutarız. Ne var demokratik tutumlu yönetimlerde, uzman kurullar ve kurumlar eliyle yürütülecek devlet korumasının da olumlu sonuçlar doğurabileceğini yadsımıyoruz. Bizde resim ve

heykel alanında sistemli devlet desteğinin tipik bir örneği Devlet Resim ve Heykel Sergisidir. Otuz üç yıldır yılda bir düzenlenen bu serginin bütün sızlanmalara, saldırılara karşın ülkemizde iyi ve değerli yapıtların ortaya çıkmasına yardım ettiği ni söyleyeceğiz. Sanat eseri satınalma işlerinin bakanlıklararası işbirliğiyle uzman kurullarının kararlarına dayanılarak yürütülmesini bu nedenle yararlı ve gerekli görmekteyiz. (Devlet Resim ve Heykeli Sergisine karşı olanlar, bu sergiye «bühtan» edenler, bu serginin süzgecinden geçemeyenlerle sonsuz tutkularını serginin kendilerine sağlayabildiği olanaklarla dengeleyemeyenlerdir.

2 — Tarama ve saptama çalışmalarının ortaya koyduğu ikinci gerçek şudur: Devlet sanat alanında çeşitli daireler, iktisadi kurumlar ve bankalar eliyle göze görünmeyen ödemeler yapmaktadır. Bu ödemeler kimi yerde «Tanıtma ve propaganda», kimi yerde «Büro giderleri», kiminde «Tefriş ve tezyin» gibi adlar altında yapılmaktadır. Devlet bütçesinden yapılan bu tür ödemeler, eskiden Millî Eğitim Bakanlığı, şimdi de Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı emrindeki «İç fuar ve sergi giderleri» bütçe bölümüne konulan topu topu yüz bin liranın sınırları içinde dağıtılan ödüllerin satın alınan yapıt bedellerinin tutarını kat kat aşmaktadır. Görünmeyen ödemelerin, görünür duruma getirilmesi, bir bölümde toplanması ve bütün değerlendirmelerin bu bölümde yetkili seçici kurullar eliyle yapılması yoluna gidilmelidir.

3 — Devletçe satın alınan sanat yapıtları, gerçekten ulusumuzun çağdaş yaratma gücünün, çağdaş kültürümüzün ürünleri arasında sayılıp korunmalı, resmi ve özel koleksiyonlarda bulunan üstün düzeydeki yapıtların künyeleri tutulmalı, bakanlıklarda, şu ya da bu resmi, yarı resmi kurumlarda yer alan her eser, ulusal zenginliğin bir parçası olarak, her an yurdun herhangi bir yerinde açılacak yeni bir müzeye, bir galeriye gönderilmeğe hazır bulundurulmalıdır.

TOPLUM YAYINLARI

(Seçmeler)

(Bilgi dizisi)

- **SOSYALİST ANLAYIŞ / JEAN TAURES**
(Sosyalizm, tarih, laiklik) 5 lira.
- **KAPİTALİST SÖMÜRME / A. BARJONET**
(Kapitalist düzende artık değer ve ücret) 7,5 lira.
- **KADIN VE SOSYALİZM / August BABEL**
Türkçesi : Sabiha Sertel. (ilk cilt) 12,5 lira.
- **ÇİN DEVRİMİ VE SONRASI / J. J. BRIEUX**
6 lira.
- **MARKSİST FELSEFE NEDİR?**
Waldeck Rochet. 4 lira.
- **TÜRKİYE'DE SOLDAKİ BÖLÜNMELELER / Dr. Çetin Yetkin**
(Tartışmalar, Nedenler, Çözüm önerileri) 12.5 lira.
- **SİYASAL İKTİDARA KARŞI DİRENME VE DEVRİM**
Dr. Çetin Yetkin. 6 lira.
- **KABA KUVVET FELSEFESİ / Dr. Çetin Yetkin**
(Doğuştan ve gelişimi) 7.5 lira.
- **ORMAN / W. J. POMEROY**
(Filipin'li yurtseverlerin kurtuluş savaşı) 10 lira.
- **GIDA EMPERYALİZMİ / Dr. Osman N. KOÇTÜRK**
(Amerikan yardımının içyüzü) 5 lira.
- **ACILI KUŞAK / Mehmet Kemal**
Edebiyat ve basım anıları) 7.5 lira.

(Roman Dizisi)

- **ATOM DURAĞI / Nobel 1955**
Hallder Laxness. 10 lira.
- **1902 DOĞUMLULAR**
Ernest Glaeser. 10 lira.
- **SPARTAKÜS**
Arthur Koestler. 15 lira.
- **KAPUTT**
Malaparte. 15 lira.
- **HAM TOPRAK**
Turgenyev. 15 lira.
- **FONTAMARA / İGNAZIO SILONE**
(Türkçesi : S. ALİ) 10 lira.

İsteme ve satış merkezi :

TOPLUM YAYIN / KİTAP / PLAK
Zafer Çarşısı, 18 Yenışehir / ANKARA

BİLGİ yayınları'nın SON KİTAPLARI

fürüzan
benim sinemalarım
(SON KİTABI)

1972 SAİT FAİK ÖDÜLÜ :
parasız yatılı / 4. basım
kuşortma / 2. basım

TARIK BUĞRA
ibişin rüyası

GUARESCHI
don camillo
moskova'da

H. BÖLL
trenin tam saatiydi
1972 NOBEL ÖDÜLÜ

karsılaştırmalı açıklama
malî ve notlu

KAZIM ÖZTÜRK

DERNEKLER KANUNU

TBMM Kanunlar Dairesi

CHP'ne

HALKTAN YARDIM KAMPANYASI AÇILDI

Cumhuriyet Halk Partisi'ne umut bağlayan herkesi, olanakları elverdiği ölçüde bağışlarla bu kampanyaya katılmaya çağırıyoruz.

Bağışlar:

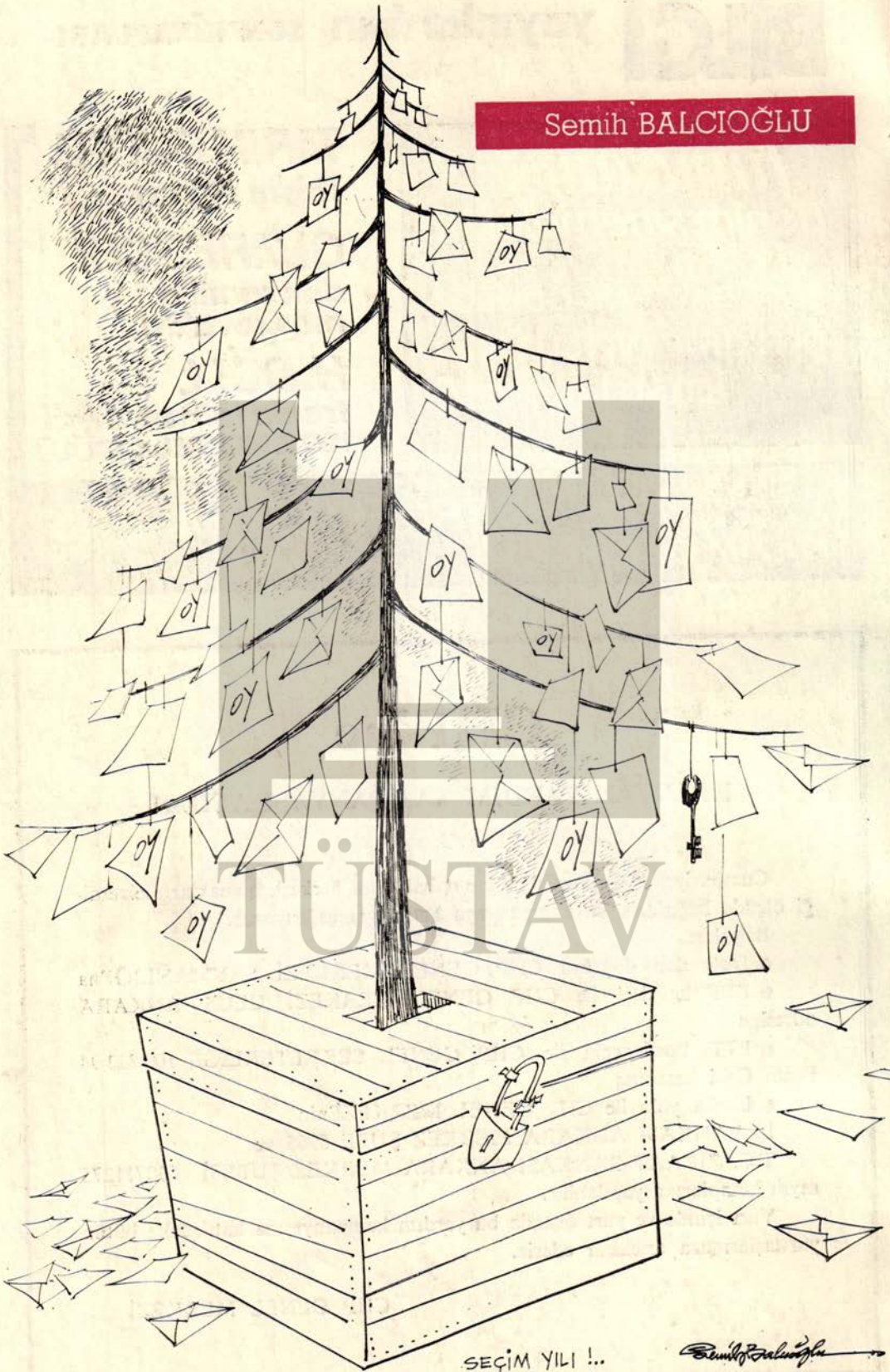
- Doğrudan doğruya CHP GENEL MERKEZİ SAYMANLIĞI'na
- PTT havalesi ile CHP GENEL MERKEZİ ULUS - ANKARA adresine
- PTT Posta çeki ile CHP GENEL SEKRETERLİĞİ 100 823 94 Posta Çeki hesabına
- Banka yolu ile CHP GENEL MERKEZİ'nin
İŞ BANKASI ANKARA MERKEZ ŞUBE 5965 ve
T.C. ZİRAAT BANKASI ANKARA MERKEZ ŞUBESİ 630/11275 sayılı hesaplarına yapılabilir.

Yurt içinde ve yurt dışında bu yardım kampanyasına katılacak bütün yurttaşlarımıza teşekkür ederiz.

CHP GENEL MERKEZİ

Semih BALCIOĞLU

SEÇİM YILI !..

Semih Balcioğlu